

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO SAUGUMO AKADEMIJA
TEISĖS KATEDRA

MATAS VIJEIKIS
TEISĖ IR POLICIJOS VEIKLA

TERORIZMO PREVENCIJA IR TEISINIS REGULIAVIMAS LIETUVOJE EUROPOS
SAJUNGOS STANDARTŲ KONTEKSTE
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Doc. dr. Gediminas Bučiūnas

Kaunas, 2019

TURINYS

TURINYS.....	2
ĮVADAS.....	4
1. TERORIZMO SĄVOKOS PROBLEMATIKA.....	7
2. EUROPOS SĄJUNGOS STRATEGIJA IR PAGRINDINIAI TEISĖS AKTAI TERORIZMO PREVENCIJAI.....	10
2.1. Interneto kontrolės standartai Europos Sąjungoje	11
2.2. Migracijos kontrolės tendencijos Europos Sąjungoje.....	12
2.3. Ginklų kontrolės reikalavimai Europos Sąjungoje	14
2.4. Radikalizacijos ir ekstremizmo prevencija	15
2.5. Europos Sąjungos išorės sienų ir strateginių objektų apsaugos standartai	17
2.5.1. Išorės sienų apsauga	17
2.5.2. Strateginių objektų apsaugos reikalavimai.....	19
2.6. Europos Sąjungos finansinių srautų kontrolė	20
2.7. Europos Sąjungos standartai informacijos keitimosi srityje.....	22
2.8. Asmens teisių ir laisvių užtikrinimo problematika kovoje su terorizmu	25
3. TERORIZMO PREVENCIJA IR JOS TEISINIS REGULIAVIMAS LIETUVOJE.....	28
3.1. Interneto turinio kontrolė Lietuvoje.....	29
3.2. Radikalizacijos prevencija Lietuvoje	33
3.3. Migracijos kontrolė Lietuvoje	39
3.3.1. Valstybinės sienos apsauga ir kontrolė Lietuvoje	39
3.3.2. Keleivių duomenų įrašų (PNR) teisinis reglamentavimas Lietuvoje.....	41
3.3.3. „Pilkosios migracijos“ problematika Lietuvoje	43
3.4. Ginklų kontrolės griežtinimas Lietuvoje	48
3.5. Strateginių objektų apsauga Lietuvoje.....	50
3.6. Terorizmo finansavimo prevencija Lietuvoje	54
3.7. Teroristinių nusikaltimų reglamentavimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje.....	59
3.7.1. Terorizmo kriminalizavimas Lietuvoje	59
3.7.2. Baudžiamojo proceso ypatybės teroristinių nusikaltimų atveju.....	63
3.8. Empirinis tyrimas.....	65
3.8.1. Empirinio tyrimo tikslas ir uždaviniai.....	65
3.8.2. Empirinio tyrimo metodo pasirinkimo pagrindumas.....	65
3.8.3. Empirinio tyrimo įgyvendinimo eiga	66
3.8.4. Duomenų analizė.....	67
IŠVADOS	71

PASIŪLYMAI	72
LITERATŪROS SĄRAŠAS	73
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	86
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	87
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA	88
PRIEDAI	89
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	92

IVADAS

Baigiamojo darbo reikšmė ir tiriama problema. Pastaruoju metu išaugusi terorizmo grėsmė Europoje privertė Europos Sąjungos bendruomenę persvarstyti savo kovos su terorizmu strategiją ir atitinkamai reaguoti į naujas šios grėsmės formas. Lietuva yra Europos Sąjungos (toliau – ES) narė, dėl to turi ne tik aktyviai bendradarbiauti su partneriais, tačiau ir įgyvendinti ES kovos su terorizmu politiką valstybės viduje – perkelti ES nuostatas į nacionalinę teisę ir imtis veiksmingų ir pasiteisinusių terorizmo prevencijos būdų. Kitaip tariant, vykdyti savo įsipareigojimus ES. Atsižvelgiant į tai, kad terorizmo grėsmė Lietuvoje – žema, yra galimybė į šią grėsmę reaguoti proaktyviai – taikant ES valstybėse narėse pasiteisinusią teisinio reglamentavimo praktiką. Magistro baigiamajame darbe bus analizuojama Lietuvoje įgyvendinama kovos su terorizmu strategija, terorizmo prevenciją įgaliotų vykdyti subjektų veikla, jų teisinis reglamentavimas. Darbe bus aiškinamasi, kaip valstybė įgyvendina ES terorizmo prevencijos teisinį reguliavimą nacionalinėje teisėje ir užtikrina jo veikimą. Tuo bus siekiama nustatyti, kaip ES standartai terorizmo prevencijos srityje implementuojami į nacionalinę teisę ir ar jie yra veiksmingi praktinėje terorizmo prevencijos veikloje. Bus bandoma atsakyti į klausimą, kokiomis teisinėmis priemonėmis galima užtikrinti efektyvesnę terorizmo prevenciją. Šiame darbe, analizuojant terorizmo prevencijos, teisinio reguliavimo ir įgyvendinimo ypatumus, bus aptariami keli esminiai aspektai.

Pirma Terorizmo sąvokos problematika ir galimybės ją formuoti.

Antra, kovos su terorizmu kryptys ES teisės aktuose, būdų ir priemonių taikymo problematika ir geroji praktika valstybėse narėse.

Trečia, subjektų, Lietuvoje įgaliotų vykdyti terorizmo prevenciją, veiklos problematika teisinio reguliavimo aspektu, tobulintinos teisinio reglamentavimo sritys.

Šis darbas prisidės prie geresnio terorizmo reiškinių pažinimo, taip pat bus atskleistos probleminės kovos su terorizmu sritys tiek ES, tiek Lietuvoje, pateikiami pasiūlymai probleminėms sritims spręsti.

Baigiamojo darbo aktualumas. Terorizmui būdingas nepastovumas. Pastarieji įvykiai Artimuosiuose Rytuose, išpuoliai Europoje, terorizmo propagandos ir ideologijos sklaida viešojoje erdvėje, „vienių vilkų“ fenomenas, užsienio teroristai kovotojai – visa tai leidžia teigti, kad šiuo metu vyksta kitas aktyvus terorizmo formos etapas. Būtent dėl to ypač aktualu ieškoti efektyvių ir naujų išaugusios grėsmės sprendimo būdų ir prisitaikyti prie kintančios situacijos. Nors, kompetentingų institucijų teigimu, Lietuvoje terorizmo grėsmės lygis yra žemas, būtina atsižvelgti į terorizmo nenusipėjamumo veiksnį, kuris rodo, kad žemas terorizmo grėsmės lygis gali keistis ne palaiptai, o spontaniškai. Terorizmo grėsmė ES mastu yra aukšta, Lietuva, kaip visateisė ES narė, turi prisiimti atsakomybę ir neatsilikti nuo kitų ES valstybių terorizmo prevencijos ir savo

piliečių saugumo užtikrinimo srityje. Lietuva taip pat yra atsakinga už dalies ES išorės sienos apsaugą.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis. Iki šiol mokslinių darbų ar straipsnių, nagrinėjančių terorizmo prevencijos sąvokos, teisinio reglamentavimo problemas buvo nemažai. Tam įtakos turėjo Lietuvos įstojimas į NATO, ES ir kitas tarptautines organizacijas. Taip pat, dalyvavimas tarptautinėse konvencijose. Apie terorizmo priežastis ir raidos tendencijas rašė dr. Darijus Beinoravičius (2005)¹, Nendrė Černiauskiene (2005)², dr. Arūnas Paukštė (2005)³, dr. Violeta Vasiliauskienė (2014)⁴. Taip pat šia tematika galima rasti magistro baigiamųjų darbų. Taigi galima teigti, kad teoriškai ši sritis buvo tyrinėjama, tačiau terorizmas yra linkęs keistis, šiuo metu pastebimi vis nauji teroristų naudojami metodai, terorizmui įtaką daro ne tik socialiniai, geopolitiniai veiksniai, bet ir besivystančios technologijos. Galima teigti, kad pastaraisiais metais išgyvenamas naujas terorizmo tarpsnis, dėl to būtina peržiūrėti terorizmo prevencijos, teisinio reguliavimo ir jo įgyvendinimo problemas nacionalinėje teisėje, galimus problemų sprendimo būdus, strategijos naujinimo kryptis. Atsižvelgiant į naujų terorizmo formų atsiradimą ir reguliariai atnaujinamą ES strategiją kovai su terorizmu, galima teigti, kad dauguma mokslinių darbų šioje srityje yra pasenę ir mažai aktualūs.

Baigiamojo darbo originalumas. Magistro baigiamajame darbe atliekama terorizmo prevencijos Lietuvoje analizė ES aktualių šios srities kryptčių kontekste. Darbe bus ne tik analizuojamas nacionalinių teisės aktų atitikimas ES teisei. Atliktu empiriniu kokybiniu tyrimu bus atskleidžiamos probleminės sritys terorizmo prevencijos praktinėje veikloje.

Tyrimo objektas. Teisės saugos ir kitų terorizmo prevenciją užtikrinančių institucijų veikla bei jos teisinis reguliavimas.

Tyrimo tikslas. Analizuojant teisės aktus, teismų sprendimus ir kitus šaltinius, išnagrinėti kovos su terorizmu problemines sritis, reiškinių kompleksiskumą, įvertinti Lietuvoje vykdomą terorizmo prevencijos politiką ir jos teisinį reguliavimą ES standartų kontekste, nustatyti tobulintinas teisinio reglamentavimo sritis, darančias poveikį praktinei veiklai, ir pasiūlyti galimus problemų sprendimus.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti terorizmo sąvokos problematiką ir įvertinti galimybes terorizmo teisei sąvokai formuoti;

¹ Darijus Beinoravičius, „Terorizmas: jo priežastys ir raidos tendencijos“, *Jurisprudencija*, 68, 60 (2005): 52-57.

² Nendrė Černiauskiene, „Terorizmo grėsmė globalinių krizių valdymo kontekste“, *Jurisprudencija*, 68, 60 (2005): 58-65.

³ Arūnas Paukštė, „Pagrindinės šiuolaikinio terorizmo ideologinės kryptys“, *Jurisprudencija*, 68, 60 (2005): 83-90.

⁴ Violeta Vasiliauskienė, „Kova su terorizmu tarptautinės humanitarinės teisės kontekste“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2014), http://vddb.laba.lt/obj/LT-eLABa0001:E.02~2008~D_20080408_100358-80646

2. Nustatyti ir išanalizuoti ES strategijos kovai su terorizmu aktualiausias kryptis ir tobulinamas priemonės, šios srities problematiką;

3. Išanalizuoti terorizmo prevencijos teisinį reglamentavimą Lietuvoje ir nustatyti, ar formaliai Lietuvos teisinio reglamentavimo tendencijos atitinka ES strategiją kovai su terorizmu;

4. Remiantis ekspertų nuomone, lyginant Lietuvos ir kitų ES šalių patirtį praktinėje terorizmo prevencijos veikloje, atskleisti teisinio reglamentavimo problematiką ir siektinus pokyčius Lietuvos terorizmo prevencijos srityje.

Tyrimo metodika

1. Dokumentų, įstatymų ir literatūros analizės metodas naudotas tiriant terorizmą kriminalizuojančius įstatymus ir kitus su tuo susijusius ES ir Lietuvos teisės aktus, mokslinius straipsnius, kitą literatūrą. Taip siekta gauti informacijos, kuri padėtų įvertinti ir išgryninti pagrindines kovos su terorizmu tobulinimo ir plėtojimo kryptis.

2. Loginis ir sisteminis metodai buvo naudojami analizuojant ir sisteminant surinktą informaciją iš mokslinės literatūros, teisės aktų, empirinio tyrimo. Taip pat darant išvadas, teiginius, apibendrinimus.

3. Analitinis-kritinis metodas taikytas vertinant kompetentingų subjektų (institucijų) veiklą kovojant su terorizmu, vykdamą prevenciją ir užtikrinant visuomenės saugumą.

4. Lyginamasis metodas naudotas lyginant ES, valstybių narių ir Lietuvoje naudojamas prevencines priemones ir pasirengimą teroro aktams. Taip pat lygintas teisinis terorizmo prevencijos reglamentavimas ir praktinis jo įgyvendinimas.

5. Empirinis tyrimas – individualus, tiesioginis, iš dalies struktūruotas ekspertų interviu, naudotas norint išsiaiškinti galimas terorizmo prevencijos bei visuomenės apsaugos tobulinimo kryptis Lietuvoje, taip pat pateikiant subjektyvų ir profesionalų kompetentingų ekspertų vertinimą apie dabar Lietuvoje įgyvendinamą kovos su terorizmu politiką, jos kaitą ES standartų kontekste.

Tyrimo struktūra. Darbą sudaro įvadas, trys skyriai ir išvados. Pirmame skyriuje analizuojama terorizmo sąvokos problematika, ES vykdoma kovos su terorizmu strategija, siektini tikslai ir pasiteisinę metodai valstybių narių praktikoje, naudojamų teisinių priemonių probleminiai aspektai. Trečiame skyriuje analizuojama Lietuvoje vykdoma terorizmo prevencija, pristatomi empirinio tyrimo rezultatai.

Ginamasis teiginys. Lietuvoje vykdoma terorizmo prevencijos programa ir teisinis reguliavimas ne visose srityse atitinka Europos Sąjungos standartus, trūksta teisinių priemonių ir aiškumo.

1. TERORIZMO SĄVOKOS PROBLEMATIKA

Dauguma mokslininkų, tyrinėjančių terorizmo reiškinį, vieningai sutaria, jog efektyviai kovai su terorizmu yra būtinas šio reiškinio apibrėžimas. Dėl to šioje darbo dalyje bus nagrinėjama terorizmo sąvokos problematika, taip pat išskiriami pagrindiniai terorizmo ideologiniai pagrindai, jų kaita skirtingais istoriniais laikotarpiais, atsiradimo priežastys.

Šiuo metu pasaulyje apstu įvairiausių terorizmo apibrėžimų. Pavyzdžiui, 2005 m. kovo 17 d. Jungtinių Tautų (toliau – JT) komisija apibūdino terorizmą kaip bet kokią veiksmą, „kuriuo siekiama sukelti mirtį ar rimtą kūno sužalojimą civiliniams ar ne kovotojams, siekiant įbauginti gyventojus arba įtikinti vyriausybei ar tarptautinei organizacijai daryti ar susilaikyti nuo bet kokio veiksmo.“⁵ Dr. Darijus Beinoravičius teigia, kad terorizmas – „tyčinis smurto naudojimas civilių arba civilių taikinių atžvilgiu, norint pasiekti politinius tikslus“⁶. Jungtinių Amerikos Valstijų kodekse terorizmas „yra veikla, susijusi su smurtiniais veiksmais ar žmogaus gyvybei pavojingais veiksmais; skirtais įbauginti ar priversti civilius gyventojus, daryti įtaką vyriausybės politikai ar paveikti vyriausybės elgesį ir vyksta daugiausia už JAV ribų arba viršija nacionalines ribas“.⁷ Be šių apibrėžimų, galima rasti dar daugelį kitų, tačiau akivaizdu, jog vieningo apibrėžimo tarptautinėje bendruomenėje nėra, ir tai yra laikoma viena iš didžiausių problemų kovoje su terorizmu. Terorizmo sąvokos problematiką tyrė ne vienas Lietuvos ir kitų valstybių mokslininkas. Dr. Arūnas Paukštė priėjo prie išvados, kad terorizmo sąvoką suformuoti įmanoma. Jo teigimu, „vienodai suprantamai ir visuotinei sąvokai suformuluoti trūksta tik visų valstybių, visų tautų ir visų žmonių grupių politinės valios. Tam reikia atsisakyti ekspansinių ar dominavimo ambicijų, agresijos, tiek vidaus, tiek tarptautinius konfliktus spręsti išimtinai taikaus dialogo būdu, o svarbiausia – pripažinti, kad bet koks smurtas prieš nekaltą žmogų yra neleistinas ir nepateisinamas jokiais aplinkybėmis.“⁸ Taigi, kaip teigia dr. A. Paukštė, įvairios pasaulio valstybės ar valstybėse egzistuojančios grupės nuolatos konkuruodamos, įsiveldamos į karinius ar kitokio pobūdžio konfliktus, siekia savų interesų ir kartais iš pažiūros terorizmo apibrėžimus atitinkantys poelgiai yra pateisinami, vienos iš pusių nelaikomi terorizmu arba atvirkščiai. Prieinama prie išvados, kad teoriškai apibrėžti terorizmą įmanoma įsigaliojus taikai pasaulyje. Vis dėlto daugelis šiuo metu konfliktuojančių valstybių ar organizacijų siekia savų tikslų ir interesų. Dėl to, realistiniu požiūriu, nėra įmanoma sukurti universalios terorizmo, kaip socialinio reiškinio sąvokos, kuri tiktų viso pasaulio valstybėms, jų teisinėms sistemoms, gintų visų valstybių interesus. Dr. Violeta

⁵ „Various Definitions of Terrorism“, Arizona Department of Emergency and Military Affairs, žiūrėta 2018 rugpjūčio 10 d., <https://dema.az.gov/sites/default/files/Publications/AR-Terrorism%20Definitions-BORUNDA.pdf>

⁶ Beinoravičius, *supra note* 1: 53.

⁷ „U.S. Code § 2331 – Definitions“, Legal Information Institute, žiūrėta 2018 rugsėjo 15 d., <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/2331>

⁸ Arūnas Paukštė, „Terorizmo sąvoka“, *Jurisprudencija* 59, 51 (2004): 68-80.

Vasiliauskienė taip pat nagrinėjo terorizmo sąvokos paieškas tarptautinėje teisėje. Ji teigia, kad „[...] dažnai pasitaiko situacija, kai teroristinių veiksmų įvertinimas ir įvardinimas priklauso nuo to, kam simpatizuoja ir ką remia vertinantysis [...], tačiau šie politiniai motyvai neturėtų turėti įtakos teisiniam terorizmo apibrėžimo turiniui.“⁹ Sutinkant su dr. V. Vasiliauskienės nuomone, verta pabrėžti, jog terorizmas yra nusikalstamumo forma, dėl to, ieškant teisinio apibrėžimo, politiniai motyvai neturėtų būti prioritetingi. Vis dėlto teisinės terorizmo sąvokos paieškas apsunkina tai, jog viena iš pagrindinių sąlygų, padedančių atskirti teroro aktą nuo kito nusikaltimo, yra motyvai, taip pat, kokių tikslų siekdami asmenys įvykdo nusikaltimą (subjektyvioji nusikalstamos veikos pusė), o minėti tikslai ir motyvai dažniausiai apibendrintai vadinami politiniais. Alain Bauer, kaip probleminį aspektą išskiria terorizmo ir ginkluoto pasipriešinimo okupacijai painiojimą.¹⁰ Šią kliūtį pašalina prof. Boazo Ganoro (Boaz Ganor), organizacijos „International Institute for Counter-Terrorism“ įkūrėjo, siūloma sąvoka¹¹. Pirmiausia išskiriama, jog terorizmo esmė yra smurtas arba grasinimas panaudoti smurtą. Remiantis šiuo teiginiu, galima atskirti protestus, demonstracijas ir kitas su smurtu nesusijusias veiklas nuo terorizmo (veikos pavojingumo lygis). Antras, sąvoką susiaurinantis požymis yra būtent politinių tikslų siekimas. Terorizmu visada norima pasiekti politinių permainų – nuversti valdžią, priversti valstybę elgtis taip, kaip norima, susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų, pakeisti socialinę ar ekonominę politiką ir t. t. Pats smurtas, be politinių tikslų, tiesiog atitiktų kitų nusikalstamų veikų, pvz., sveikatos sutrikdymai, žmogžudystės, apibrėžimus. Trečias aspektas, būtinas terorizmo sąvokos išgryninimui, yra terorizmo taikinių nustatymas. Terorizmą būtina atskirti nuo kitos smurtinio pobūdžio veiklos, kuria siekiama politinių tikslų. Reikia pripažinti, jog terorizmo taikiniai dažniausiai yra civiliai žmonės arba valstybinių institucijų darbuotojai, tačiau neretai jais tampa ir kariniai ar teisėsaugos objektai. Smurtas prieš civilius, net ir vykstant partizaniniam karui, kurio siekis – išvaduoti valstybę nuo okupantų kariuomenės, nėra pateisinama ir draudžiama tarptautinės humanitarinės teisės.¹² Lieka neatsakytas klausimas, kaip teisiniu požiūriu kvalifikuoti tokį smurtą prieš karius ar policijos pareigūnus, kurie taip pat neretai tampa teroro aktų aukomis, tiek ES, tiek konfliktų zonose.

Manytina, kad teisinę terorizmo sąvoką tikslinga formuoti tik bendrijoje, kurią jungia konsoliduota teisinė sistema, tokiu būdu galima pateikti terorizmo sąvoką, kuri būtų priimtina visoms bendrijos narėms. Nors ES nepateikia pačios terorizmo sąvokos, tačiau 2017 m. Europos

⁹ Vasiliauskienė, *supra note* 4: 31.

¹⁰ Alain Bauer, „Terorizmo mutacijos“, paskaita, skaityta Prancūzų institute Lietuvoje, Vilnius, 2017 rugsėjo 21 d.

¹¹ Boaz Ganor, „Defining Terrorism - Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter?“, International Institute for Counter-Terrorism, 2010 sausio 1 d., <https://www.ict.org.il/Article/1123/Defining-Terrorism-Is-One-Mans-Terrorist-Another-Mans-Freedom-Fighter#gsc.tab=0>

¹² „Practice Relating to Rule 2. Violence Aimed at Spreading Terror among the Civilian Population“, International Humanitarian Law Database, žiūrėta 2018 rugsėjo 15 d., https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v2_rul_rule2

Parlamento ir Tarybos direktyvoje dėl kovos su terorizmu¹³ paaiškinama, kokiais atvejais valstybės narės turėtų laikyti nusikaltimus teroristiniais. Šioje direktyvoje išskiriami trys bruožai, kuriais remiantis nusikalstamą veiką galima apibrėžti kaip teroristinę, jei ji buvo padaryta siekiant vieno iš dokumente išvardintų tikslų. Pirmasis asmens tikslas – siekis įbauginti gyventojus, visuomenę. Antrasis siekis – priešinga teisei veika priversti Vyriausybę ar tarptautinę organizaciją atlikti kokį nors veiksma arba susilaikyti nuo veiksmo. Trečiasis siekis – rimtai destabilizuoti ar sunaikinti pagrindines politines, konstitucines, ekonomines ar socialines šalies, ar tarptautinės organizacijos struktūras. Nors „politinių tikslų“ formuluotės nėra tarp išvardintų būtinų kriterijų, galima daryti prielaidą, kad siekis priversti susilaikyti ar imtis kokių nors veiksmų politines, socialines konstitucines ar ekonomines struktūras, sietinas būtent su politiniais ar ideologiniais tikslais.

Tenka pritarti terorizmo sąvoką tyrinėjusiems autoriams, kurie prieina prie vieningos išvados – universalios terorizmo sąvokos nėra. Tarp pasaulio valstybių ir interesų grupių yra per daug ideologinių nesutarimų, kurie trukdo rasti konsensusą. Nepaisant to, daugelyje siūlomų sąvokų vyrauja tie patys arba panašūs elementai. Neatsiejama terorizmo dalis, daranti jį priešingą ne tik teisei, bet ir socialinėms normoms ir vertybėms, – prievarta. Neteisėta ir amoralia ją verčia būtent terorizmo motyvai, kurie yra pagrįsti etniniais, rasiniais, ideologiniais ir politiniais pagrindais. Tokiais motyvais paremta prievarta nukreipiama prieš organizacijas, valdžios institucijas, visuomenę, siekiant ją įbauginti ir destabilizuoti. Tokiu būdu priverčiama imtis tam tikrų veiksmų arba nuo jų susilaikyti.

¹³ „2017 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/541 dėl kovos su terorizmu, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/475/TVR ir iš dalies keičianti Tarybos sprendimą 2005/671/TVR“, OL, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32017L0541>

2. EUROPOS SAJUNGOS STRATEGIJA IR PAGRINDINIAI TEISĖS AKTAI TERORIZMO PREVENCIJAI

Kova su terorizmu ES yra vienas iš pagrindinių uždavinių užtikrinant ES piliečių saugumą. Europos Taryba dar 1977 m. priėmė konvenciją dėl kovos su terorizmu¹⁴. Ir dabar, remiantis Eurobarometro duomenimis¹⁵, ES piliečiai kovą su terorizmu laiko viena iš prioritetinių sričių. ES, atsižvelgdama į augančią terorizmo grėsmę, nuolatos kūrė ir plėtojo kovos su terorizmu teisines priemones. ES sprendimai dėl kovos su terorizmu buvo ypač stipriai paveikti kelių teroristinių išpuolių: 2001 m. rugsėjo 11 d. teroro akto JAV; Madrido ir Londono sprogimų; islamo valstybės iškilimo Irake ir Sirijoje; teroristų išpuolių Prancūzijoje 2015 m. ir 2016 m., taip pat išpuolių Briuselyje ir Berlyne 2016 m.¹⁶ ES buvo priimta daug naujų teisės aktų efektyvesnei terorizmo prevencijai, teroristinių nusikaltimų tyrimui, finansavimo užkardymui. Buvo sudarytas su teroro aktais susijusių asmenų, grupių ir subjektų, kuriems yra taikomos ribojamosios priemonės, sąrašas, 2002 m. birželio 13 d. priimtas pamatinis ES tarybos sprendimas dėl kovos su terorizmu, kuriame įvardijama, kas yra laikoma teroristiniu nusikaltimu. Teroristiniu nusikaltimu buvo nuspręsta laikyti tyčines veikas, „[...] kurios, atsižvelgiant į jų pobūdį ar aplinkybes, gali padaryti didelės žalos šaliai ar tarptautinei organizacijai tais atvejais, kai jomis siekiama: rimtai įbauginti gyventojus [...] neleistinai priversti vyriausybę ar tarptautinę organizaciją atlikti kokį veiksmą arba susilaikyti nuo veiksmo, [...], rimtai destabilizuoti ar sunaikinti pagrindinius politinius, konstitucinius, ekonominius ar socialinius šalies darinius ar tarptautinę organizaciją“¹⁷. 2005 m. buvo priimta ES kovos su terorizmu strategija. ES kovos su terorizmu strategija buvo nuolat atnaujinama atsižvelgiant į naujausias terorizmo grėsmės formas ir tendencijas, tačiau išlaikė pagrindinę struktūrą. Strategija¹⁸ susideda iš 4 pagrindinių ramsčių: užkirsti kelią (prevencija), apsaugoti, persekioti, reaguoti. Dėl to, šioje darbo dalyje aptarsime aktualiausias ES standartus pirmojo ramsčio (prevencijos) srityje. Bus analizuojami ES teisės aktai, orientuoti į terorizmo priežasčių šalinimą, išskiriamos probleminės sritys.

¹⁴ „Europos konvencija Dėl kovos su terorizmu“, *Valstybės žinios* 7, 116 (1997).

¹⁵ Plenary insights december 2018, „Findings and recommendations of the special Committee on Terrorism“, Europarl, <http://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2018/plenary-december-2018/en-plenary-insights-december-2018.pdf>

¹⁶ „The European Union’s Policies on Counter-Terrorism Relevance, Coherence and Effectiveness“, Europos Parlamento Vidaus strategijos generalinio direktorato strategijos departamentas, žiūrėta 2019 sausio 28 d., [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/583124/IPOL_STU\(2017\)583124_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/583124/IPOL_STU(2017)583124_EN.pdf)

¹⁷ „2002 m. birželio 13 d. Tarybos pamatinis sprendimas dėl kovos su terorizmu“, OL, žiūrėta 2019 kovo 14 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32002F0475>

¹⁸ „The European Union counter-terrorism strategy“, ES taryba, <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2014469%202005%20REV%204>

2.1. Interneto kontrolės standartai Europos Sąjungoje

Kova su internete plintančia teroristų propaganda ir verbavimu šiuo metu yra ES prioritetinė sritis. ES jau sukurta funkcionuojanti sistema, kuria pasinaudamos valstybės narės per Europolą keičiasi informacija apie užsienio kovotojus ir pavojingus asmenis, taip pat naudojasi Europolo analitikų teikiamomis analitinių tyrimų paslaugomis. Europole taip pat įsteigtas padalinys, kuris dirba su valstybėmis narėmis ir privačiu sektoriumi siekdamas pašalinti teroristų propagandą.¹⁹ Europolo interneto informacijos skyrius (angl. Internet Referral Unit, (toliau – IRU) buvo suformuotas įgyvendinant ES kovos su terorizmu strategiją. IRU pradėjo savo veiklą 2015 m. liepos mėn. IRU buvo suteikti įgaliojimai pažymėti ir perduoti paslaugų teikėjams interneto turinį, susijusį su terorizmu ir skatinantį smurtą ir ekstremizmą. Iš IRU skyriui suteiktų funkcijų matyti, kad jis nėra pasyvus stebėtojas, o funkcionuojantis prevencijos mechanizmas, kuris padeda iš interneto šalinti neteisėtą turinį. Europos Komisija apibrėžė, kas yra neteisėtas turinys, taip pat, kas yra teroristinis turinys: „Neteisėtas turinys yra bet kokia ES arba valstybės narės teisės neatitinkanti informacija. Pavyzdžiai – teroristinis turinys [...] Teroristinis turinys yra bet kokia medžiaga, prilygstanti ES direktyvoje dėl kovos su terorizmu ar nacionalinės teisės aktuose nurodytiems teroristiniams nusikaltimams, be kita ko, medžiaga, kurią parengė arba kurios rengėjomis laikytinos ES ar JT sąrašuose nurodytos teroristinės organizacijos.“²⁰ Statistiniai duomenys, pateikti IRU 2017 m. ataskaitoje²¹, rodo, kad nuo IRU įkūrimo 2015 m. iki 2017 m. gruodžio skyrius pažymėjo 46,392 turinius, susijusius su terorizmo skatinimu, iš jų 44,807 buvo pašalinti (92 proc. pažymėto turinio). 2016 m. ES priėmė Kovos su neapykantos kurstymu internete elgesio kodeksą, kuriame vienos iš didžiausių informacijų technologijų bendrovių įsipareigojo iš interneto šalinti neapykantą kurstančią informaciją.²² „Pamatiniam sprendime dėl kovos su rasizmu ir ksenofobija nustatyta, kad bet kokia veika, kuria kurstomas viešas smurtas ar neapykanta, nukreipti prieš asmenų grupę, apibūdinamą pagal rasę, odos spalvą, religiją, kilmę, įskaitant tautinę ir etninę, ar tokiai grupei priklausančių asmenį, yra laikoma nusikaltimu“²³. 2018 m. rugsėjo 12 d. Europos Komisija pateikė siūlymą²⁴ dėl kovos su terorizmu internetinėje erdvėje.

¹⁹ Europos Vadovų Taryba, *Europos Vadovų Taryba 2014 m. gruodžio mėn.–2016 m. balandžio mėn.*, (Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2016), 21.

²⁰ Europos Komisija, „Komisijos rekomendacija dėl veiksmingų kovos su neteisėtu turiniu internete priemonių“, Briuselis, 2018 m. kovo 1 d., http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-18-1170_lt.pdf

²¹ „Transparency report 2017“, Europol, <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/eu-internet-referral-unit-transparency-report-2017>

²² „The EU Code of conduct on countering illegal hate speech online“, Europos Komisija, žiūrėta 2019 balandžio 5 d., https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/countering-illegal-hate-speech-online_en

²³ „Europos Komisijos 2019 m. vasario 4 d. pranešimas spaudai: Kova su neapykantos kurstymu internete. ES elgesio kodeksas užtikrina spartų reagavimą“, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-19-805_lt.pdf

²⁴ „A Europe that protects: Countering terrorist content online“, Europos komisija, žiūrėta 2019 kovo 29 d., https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/soteu2018-factsheet-terrorist-content_en_0.pdf

Siūloma dar labiau griežtinti reikalavimus interneto tiekėjams ir įpareigoti juos pašalinti netinkamu pažymėtą turinį per vienos valandos terminą dėl to, kad informacija, susijusi su terorizmu, sparčiausiai pradeda plisti po valandos nuo jos paskelbimo. Tai patvirtina atlikto tyrimo statistika.²⁵ Sukūrus tokį teisinį reglamentavimą, informacinių technologijų bendrovės – privatūs asmenys įgavo teisę šalinti minėtą turinį iš interneto, be to, atsižvelgiant į pakankamai trumpą, vienos valandos terminą, kvestionuotina informacijos įvertinimo kokybė ir objektyvumas.

Problematika šioje srityje susijusi su galimu Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 19 str. suvaržymu, kuriame teigiama, kad: „Kiekvienas turi teisę laisvai laikytis savo įsitikinimų ir juos reikšti; ši teisė apima laisvę nekliudomam turėti savo nuomonę ir ieškoti informacijos bei idėjų, jas gauti ir skleisti visokiomis priemonėmis ir nepaisant valstybės sienų“.²⁶ Nors interneto kontrolės griežtinimas yra kritikuojamas žmogaus teisių aktyvistų, šiuo atveju ES teisinis reglamentavimas vertintinas teigiamai. Europos žmogaus teisių teismas (toliau – EŽTT) byloje *K.U. v. Finland*, paaiškino, kad nors interneto paslaugų naudotojams yra garantuojama, kad bus gerbiamas jų privatumas ir žodžio laisvė, tokia garantija negali būti absoliuti, ji turi nusileisti kitiems teisėtiems imperatyvams, pavyzdžiui, nusikaltimų prevencijai arba kitų teisių ir laisvių apsaugai²⁷. Šiuo atveju tokia kontrolė siekiama užtikrinti, kad internetas nebūtų vieta, kurioje skleidžiama neapykanta, o ypač kurstomas terorizmas. Užtikrinant žmogaus teisių apsaugą, valstybių narių teisinėje sistemoje turėtų būti sukurta sprendimų apskundimų sistema, kuri leistų interneto tiekėjams apskusti galimai neteisėtus ar nepagrįstus prašymus panaikinti turinį internete. Taip pat skatinamas grįžtamojo ryšio iš interneto paslaugų tiekėjų didinimas, paaiškinant asmenims, dėl ko buvo pašalintas tam tikras jų publikuotas turinys.

Vis dar lieka neišspręsta kita problema – kai tik interneto tinklalapiuose pašalinama teroristų paskelbta propaganda, vėl atsiranda naujas tinklalapis. Per tą laikotarpį turinys gali būti prieinamas vartotojams. Internete taip pat egzistuoja kitų būdų, kaip prieiti prie kenksmingo turinio, kartu užsitikrinant konfidencialumą ir nesusekamumą. Konstatuotinas faktas, kad informacinių technologijų sritis šiuo metu yra viena iš problematiškiausių, nėra įmanoma visiškai kontroliuoti internete skelbiamo turinio.

2.2. Migracijos kontrolės tendencijos Europos Sąjungoje

Migracijos kontrolė yra svarbi ES terorizmo ir kitų sunkių nusikaltimų prevencijos priemonė. Dažnai, pasinaudodami migracijos kontrolės sistemos spragomis, teroristai patenka į

²⁵ „Terrorist content online: Council adopts negotiating position on new rules to prevent dissemination“, ES Taryba, žiūrėta 2019 kovo 30 d., <https://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2018/12/06/terrorist-content-online-council-adopts-negotiating-position-on-new-rules-to-prevent-dissemination/>

²⁶ „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija“, Valstybės žinios 68, 2497 (2006).

²⁷ „Europos žmogaus teisių teismo 2008 m. gruodžio 2 d., sprendimas byloje *K.U. v. Finland*“, pareiškimas 2872, 02, <https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2016/07/K.U.-v.-FINLAND-en.pdf>

ES. Pastaruoju metu tapo ypač svarbu sekti asmenų vykstančius į konflikto zonas ir kovojančių teroristinių organizacijų pusėje, judėjimą. Pagrindinis ES instrumentas šioje srityje – 2003 m. ES buvo pradėta kurti sistema dėl dalijimosi keleivio duomenų įrašais (toliau – PNR). PNR yra informacija, kurią oro vežėjams suteikia patys klientai, užsisakydami bilietą, registruodamiesi skrydžiui. Į PNR duomenis įeina: asmenvardis, kelionės laikas ir maršrutas, kontaktiniai duomenys (telefonas ar el. paštas), keliones organizuojanti įmonė, kurios paslaugomis naudojamosi, mokėjimo ar atsiskaitymo priemonės, kuriomis asmenys moka už skrydį, krovinio duomenys, kiti su bilietu susiję duomenys. PNR sistemos poreikis motyvuojamas didesnio ES vidaus saugumo užtikrinimu. PNR duomenys naudingi, nes juos galima lyginti su teisėsaugos institucijų duomenų bazėse esančiais duomenimis, taip atliekant teroristinių nusikaltimų ir kitų tarptautinio pobūdžio sunkių nusikaltimų prevenciją. Jie praverčia renkant įrodymus, kurių, be šios teisinės priemonės, kitais būdais surinkti nebūtų įmanoma. Nepaisant neginčytinos PNR sistemos svarbos ES saugumui užtikrinti, buvo kvestionuojama asmens duomenų apsaugos ir teisės į privatumą neproporcingo suvaržymo tikimybė. Besikeičiant informacija tarp ES ir trečiųjų šalių, siekiant užtikrinti pagrindinių asmens laisvių ir teisių apsaugą, turėjo būti sukurta veiksminga teisinė kontrolės sistema. Problema, kad trečiųjų šalių duomenų apsaugos sistema taip pat turi atitikti ES standartus. Pvz., 2006 m. Europos Parlamento rekomendacijoje Tarybai dėl derybų, siekiant susitarimo su Jungtinėmis Amerikos Valstijomis dėl keleivių duomenų įrašų (PNR) informacijos naudojimo, užkertant kelią terorizmui ir tarptautinio masto nusikalstamumui, įskaitant organizuotą nusikalstamumą, ir kovojant su šiais reiškiniais²⁸, pažymima, kad JAV, Kanadoje ir Austrijoje vidaus saugumui užtikrinti tam tikros valstybinės institucijos reikalauja nuolatinės prieigos prie asmens duomenų, kad sužinotų apie žmogaus elgseną. O tai ES praktikoje nėra priimtina. Rekomendacijoje pažymima, kad JAV teisinė duomenų apsauga keliaujantiems oro transportu asmenims neatitinka ES standartų. Problema bandoma spręsti. 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje dėl keleivio duomenų įrašo (PNR) duomenų naudojimo teroristinių nusikaltimų ir sunkių nusikaltimų prevencijos, nustatymo, tyrimo ir patraukimo už juos baudžiamojon atsakomybėn tikslais²⁹ pabrėžiama, kad oro vežėjai ir taip renka keleivių duomenis komerciniais tikslais, tad dėl ES direktyvos šių duomenų rinkimas neturėtų būti išplėstas. Valstybės narės duomenimis naudojasi remdamosi konkrečiais teisės aktais ir nėra aišku, kaip tie teisės aktai atitinka ES standartus. Dėl to direktyva stengiamasi įvesti bendrą visoms ES narėms

²⁸ „Europos Parlamento rekomendacija Tarybai dėl derybų siekiant susitarimo su Jungtinėmis Amerikos Valstijomis dėl Keleivių duomenų įrašų (PNR) informacijos naudojimo siekiant užkirsti kelią terorizmui ir tarptautinio masto nusikalstamumui, įskaitant organizuotą nusikalstamumą, ir siekiant kovoti su šiais reiškiniais“ OL, žiūrėta 2019 vasario 10 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52006IP0354>

²⁹ „2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/681 dėl keleivio duomenų įrašo (PNR) duomenų naudojimo teroristinių nusikaltimų ir sunkių nusikaltimų prevencijos, nustatymo, tyrimo ir patraukimo už juos baudžiamojon atsakomybėn tikslais“, OL, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0681>

teisinių reglamentavimą, kuris užtikrintų asmens teisių ir laisvių apsaugą, teisėtumą, pagrindines teises į asmens duomenų apsaugą, privatumą ir nediskriminavimą. Dėl to valstybės narės įpareigojamos laikytis duomenų perdavimo, tvarkymo ir saugojimo apribojimų. Valstybė narė turi įkurti arba paskirti valdžios instituciją, kompetentingą vykdyti teroristinių ir sunkių nusikaltimų prevenciją ir tyrimą, o jei tokia institucija jau yra, bet netvarko informacijos apie keleivių duomenis, – sukurti skyrių, kuris būtų už tai atsakingas.

Apibendrinant galima teigti, kad ES iniciatyvos kontroliuoti PNR duomenis nepažeidžia pamatinių žmogaus teisių ir laisvių tol, kol yra nustatyti aiškūs kriterijai, kaip tie duomenys turi būti administruojami jais besikeičiančiose valstybėse. Tai ypač problematiška keičiantis duomenimis su trečiosiomis valstybėmis, kurių nacionalinė teisė nesuderinta su ES teise. Migracijos problematika taip pat atsiskleidžia ES išorės sienų apsaugos srityje, dėl to, apie tai plačiau bus kalbama kitoje darbo dalyje.

2.3. Ginklų kontrolės reikalavimai Europos Sąjungoje

Nors per teroro aktą gali būti panaudotos ir transporto priemonės, kiti žmogui žaloti nepritaikyti objektai, taip pat šaltieji ginklai, ES terorizmo prevencijos kontekste, atsižvelgiant į teroro aktus, kuriuose buvo panaudoti šaunamieji ginklai (Prancūzija, Danija, Belgija, Švedija), ES ėmėsi papildomų priemonių griežtinti šaunamųjų ginklų kontrolę. 2017 m. Europos Parlamentas ir Taryba priėmė direktyvą³⁰ dėl ginklų įsigijimo ir laikymo kontrolės. Dokumentas iš dalies keičia senąją tvarką ir sugriežtina šaunamųjų ginklų kontrolę. Direktyva paliečia ir įpareigoja valstybes nares, kad jų nacionalinės nuostatos atitiktų ES keliamus standartus dėl visų šaunamųjų ginklų ir pagrindinių dalių atsekamumo. Keliami nauji standartai įpareigoja ženklinti net ir pakeičiamus šaunamųjų ginklų komponentus. Direktyva taip pat apriboja ginklų savininkų teises patiems modifikuoti šaunamuosius ginklus, tokią procedūrą atlikti teisė suteikiama tik ginklų pardavėjams. Atsižvelgiant į tendenciją, kad teroro aktuose ir organizuoto nusikalstamumo srityje atsiranda deaktyvuoti šaunamieji ginklai, kurie vėl aktyvuojami, buvo griežtinamas ir jų teisinis reglamentavimas. Matyti, kad naujojoje direktyvoje, priešingai nei senojoje, perdaryti šaunamieji ginklai išlaiko tą pačią kategoriją, kurią jie turėjo prieš deaktyvaciją. Toks teisinis reglamentavimas apsunkina ginklų įsigijimą ir nekenksmingų ginklų konvertavimo į kovinius tikimybę. Direktyvoje atsižvelgiama į tai, kad kai kurie pusiau automatiniai ginklai gali būti lengvai perdirbti į automatinius ginklus ir gali kelti grėsmę saugumui. Net jų neperdirbus, kai kurie pusiau automatiniai ginklai gali kelti didelį pavojų, kai dėluvėse esančių šovinių skaičius yra

³⁰ „Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gegužės 17 d. direktyva (ES) 2017/853, kuria iš dalies keičiama Tarybos direktyva 91/477/EEB dėl ginklų įsigijimo ir laikymo kontrolės“, OL, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=OJ:L:2017:137:TOC>

didelis. Todėl ES įpareigoja valstybes narės uždrausti civiliniais tikslais naudoti pusiau automatinius šaunamuosius ginklus, kurių dėtuovėje gali tilpti didelis skaičius šovinių. Direktyvos penktojo straipsnio pirmame punkte draudimas sukonkretinamas, asmeniui civiliniais tikslais leidžiant naudoti trumpuosius pusiau automatinius ginklus su nedidesne nei 20 šovinių talpos dėtuve ir ilguosius pusiau automatinius ginklus su didesne nei 10 šovinių dėtuve.

Pažymėtina, kad reglamentas yra privalomas, imperatyvus teisės aktas valstybėms narėms. Nepaisant to, jis nustato tik minimalias priemones ginklų kontrolės srityje, vadinasi, valstybės narės gali nustatyti kitokias, griežtesnes ginklų kontrolės priemones.

2.4. Radikalizacijos ir ekstremizmo prevencija

Europoje daugelį išpuolių surengė čia gimę asmenys, kurie buvo įkvėpti teroristinių organizacijų idėjų, o vėliau radikalizavosi. Šio reiškimo priežastys susijusios su integracijos, atskirties ir asmenų bei bendruomenių diskriminacijos problemomis. Kova su radikalėjimu – „vienas iš svarbiausių Europos saugumo darbotvarkės, kurioje apibrėžiamas Europos Sąjungos kolektyvinis atsakas terorizmui, elementų“³¹. Terorizmas turi daug priežasčių. Asmenis terorizmo link pastūmėja ne vien psichologiniai motyvai, tačiau ir religiniai, ekonominiai, sociologiniai ir kt. Tiek socialinė aplinka, tiek asmens psichologinė būklė, įsitikinimai, vertybės turi įtakos jo sprendimams, vedantiems terorizmo link. „[...] Socialinės arba etninės grupės neviltis, netikėjimas, kad jos interesai gali būti apginti kitu būdu. Be to, teigiama, kad tokiam elgesiui būdingas difuziškumas – jis gali paplsti tarp kitų radikalčiai nusiteikusių grupių, kurių padėtis panaši“³². Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas socialinių ar etninių grupių gyvenimo kokybei, pagarbai žmogaus teisėms ir laisvėms.

Europos Komisijos įkurtas Informacijos apie radikalizaciją tinklas (toliau – RAN) jungia ekspertus ir specialistus, dalyvaujančius radikalėjimo ir smurtinio ekstremizmo prevencijoje Europoje, formuojančius kovos su radikalėjimu ES strategiją. Išskirtini kai kurie valstybių narių sprendimai. Pavyzdžiui, Danijoje dar 2005 m. buvo pradėta „policijos prieš terorizmą“ kampanija. Orhuso mieste 2007 m. pradėta planuoti strategija buvo nukreipta ne į tiesioginę teisėsaugos institucijų kovą su terorizmu, o į asmenų radikalizacijos prevenciją. Šiame mieste gyveno gana daug žmonių, kurie kaip kovotojai išvykdavo į Siriją. Manoma, kad to priežastis buvo musulmonų diskriminacija, vedanti susvetimėjimo, asocialumo link. Danų parengta strategija buvo nukreipta prieš etninių, religinių mažumų diskriminaciją, taip pat leido sukurti jiems saugias erdves. Pirmasis

³¹ „Europos Komisija imasi veiksmų: su radikalėjimu bus kovojama baudžiamosios teisės sistema“, Europos Komisija, spalio 19, 2015, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5861_lt.pdf

³² Aistė Diržytė ir Aleksandras Patalpas, „Terorizmo sociopsichologiniai ypatumai“, *Jurisprudencija* 38, 30 (2003): 36, https://www.researchgate.net/publication/273002821_TERORIZMO_SOCIOPSICHOLOGINIAI_YPATUMAI

modelis turėjo tris ramsčius: informacijos centro (*Infohus*) įsteigimas, kuriame buvo išklausomi piliečiai, susirūpinę dėl radikalizmo, ir priimami atitinkami sprendimai, ryšių užmezgimas su asmenimis, dirbančiais su jaunimu ir vaikais, seminarai apie radikalų elgesį, teminės dienos darbuotojams, dirbantiems su jaunimu, ir policininkams, siekiant pagerinti šių grupių kompetencijas. Be to, modelis iš esmės grindžiamas policijos vykdomomis reguliariomis nusikalstamumo prevencijos strategijomis, bendradarbiaujama su socialinėmis tarnybomis. Iš Kirstine Hauge Dahlgaard darbo³³ apie Orhuso projektą matyti, kad buvo sukurta unikali sistema, skirta kovoti su radikalėjimu. Asmenys, kurie gyvena nepalankioje socialinėje aplinkoje, kurių artimieji giminaičiai yra išvykę kovoti į Siriją, priklauso etninei mažumai. Tokiems asmenims reikalinga pagalba. Ją suteikia mentoriai, tėvus vienijantys tinklai, informacijos namai, be to, atliekamas rizikos vertinimas dėl galimo suradikalėjimo ir tikimybės, kad žmogus ryšis teroro aktui. Individualus darbas vyksta su asmenimis, grįžusiais iš Sirijos, jiems suteikiama psichologo pagalba, padedama integruotis į visuomenę. Orhuso projektas yra laikomas pavykusiu. Nors visoje šalyje ši problema aštrėjo, bet iš Orhuso išvykdavo tendencingai mažiau kovotojų.³⁴

Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija (ESBO) taip pat skatina ES valstybes kurti deradikalizacijos ir ekstremizmo prevencijos programas nacionaliniu lygmeniu. Daugelyje ES valstybių jau taikomos radikalizacijos prevencijos ir integracijos programos: 2014 m. rugpjūčio mėn. Nyderlanduose buvo pristatyta kovos su džihadizmu veiksmų programa, kuri orientuojasi ne tik į džihado ideologiją, bet ir į dešiniojo radikalizmo prevenciją. Austrijoje, Vienos sostinėje, buvo pradėta radikalizacijos prevencijos programa, skirta afganų ir čečėnų integracijai. Taip pat panašios programos taikomos kituose Nyderlandų, Jungtinės Karalystės miestuose.

Pažymėtinas Estijos policijos ir pasienio apsaugos tarnybos sprendimas siekiant policiją padaryti matomą ir prieinamą. Taip pat didinti visuomenės pasitikėjimą policija kuriant ne baudžiančio, bet patariančio policijos pareigūno įvaizdį. Policijoje buvo įsteigta interneto konsteblio pareigybė. Tai yra policijos pareigūnai, dirbantys internete. Jie atsakinėja į pranešimus ir laiškus, kuriuos pateikia žmonės internetu, ir moko vaikus bei suaugusiuosius interneto saugumo klausimais. Žmonės kreipiasi į pareigūnus per įvairius portalus, taip pat elektroniniu paštu. Nėra amžiaus ribų, o informacija gali būti perduodama estų, anglų arba rusų kalbomis. Interneto konsteblių paskirtis – patarti, jie patys nevykdo nusikaltimų tyrimo³⁵.

³³ Kirstine Hauge Dahlgaard, „Problematisations in Anti-Radicalization Policy The case of Aarhus“ (Aalborg University, 2017), 7, https://projekter.aau.dk/projekter/files/260382844/Complete_thesis.pdf

³⁴ *Ibid.*

³⁵ „Web Constables give advice on the Internet“, Politsei- ja Piirivalveamet, žiūrėta 2019 kovo 3 d., <https://www2.politsei.ee/en/nouanded/veebikonstaablid/>

Manytina, kad ši sritis paliekama valstybių kompetencijai, ES yra tik iniciatyvas skatinanti ir remianti institucija. Pažymėtina tai, kad vienos valstybės geroji praktika gali būti pritaikoma kitose, tačiau skirtingose ES valstybėse skiriasi ir mažumų integracijos, ir visuomenės tolerancijos kitai kultūrai lygiai. Norint modelį taikyti kitose ES valstybėse, prieš tai turėtų būti atlikti tyrimai, kuriuose atsispindėtų minėta situacija. Pavyzdžiui, valstybėje, kuri neturi problemos su išvykstančiais kovoti į Siriją asmenimis, galėtų būti taikomi metodai, skatinantys visuomenės pakantumą ir toleranciją etninėms mažumoms, stiprinamos visuomenės švietimo programos, pasitikėjimas policijos ir kitomis teisėsaugos institucijomis.

2.5. Europos Sąjungos išorės sienų ir strateginių objektų apsaugos standartai

2.5.1. Išorės sienų apsauga

Vienas iš prioritetinių ES strategijos kovai su terorizmu aspektų apima ne tik prevencijos sritį, bet atlieka ir antrąją – apsaugos funkciją. Į jos sritį patenka ir ES išorės sienų kontrolė / apsauga, taip pat objektų apsauga. Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūra (FRONTEX) yra pagrindinė ES agentūra prižiūrinti ir koordinuojanti ES išorės sienų apsaugą. Remiantis 2016 m. rugsėjo 14 d. Reglamentu (ES) 2016/1624 dėl Europos sienų ir pakrančių apsaugos pajėgų, FRONTEX turi teisę spręsti, kur reikia dislokuoti daugiau pareigūnų, atlieka rizikos vertinimą dėl neteisėtų migracijos srautų, informacija dalinasi su ES valstybių narių sienų apsaugos tarnybomis. Yra laikoma, kad vienos valstybės narės saugumo užtikrinimas prisideda ir prie visos ES saugumo, dėl to turi vyrauti bendri standartai. Dar 2013 m. birželio mėn. ES taryba susitarė dėl ES priemonių, kuriomis remiamos valstybių narių pastangos spręsti užsienio kovotojų problemą. „Teisingumo ir vidaus reikalų taryba aptarė užsienio kovotojų ir iš Sirijos sugrįžusių užsienio kovotojų klausimą remdamasi ES kovos su terorizmu koordinatoriaus parengta ataskaita. Ataskaitoje nurodomos keturios sritys, kuriose ES veiksmai būtų svarbūs siekiant remti valstybes nares: prevencija keitimasis informacija apie kelionės maršrutų nustatymą ir susekimą reagavimas baudžiamojo teisingumo priemonėmis bendradarbiavimas su trečiosiomis šalimis“³⁶. Sistemingas ir koordinuotas ES piliečių tikrinimas prie išorės sienų buvo viena iš sričių, kurias siūloma stiprinti. Užsienio kovotojų srautas tendencingai augo. 2017 m. kovo 15 d. ES Taryba priėmė reglamentą³⁷, kuriuo buvo pakeičiamas Šengeno sienų kodeksas norint sugriežtinti Šengeno informacinės sistemos ir Interpolo pavogtų ir pamestų kelionės dokumentų duomenų bazių tikrinimą prie išorės sienų. Pažymėtina,

³⁶ „Chronologija: užsienio teroristai kovotojai ir neseniai įvykdyti teroristiniai išpuoliai Europoje“ Europos Vadovų taryba, Europos Sąjungos taryba, žiūrėta 2019 vasario 12 d., <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/fight-against-terrorism/foreign-fighters/history-foreign-fighters/>

³⁷ „2017 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2016/399 nuostatos, susijusios su atitinkamų duomenų bazių tikrinimo prie išorės sienų sugriežtinimu“, OL, <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-55-2016-INIT/lt/pdf>

kad žodis „sugriežtinti“ šiame kontekste nereiškia sustiprintos teisėtumo kontrolės ar proporcingumo principo laikymosi. Teisiniu požiūriu, buvo nuspręsta išplėsti valstybių narių kompetentingų institucijų atliekamus išvykstančių ar atvykstančių asmenų patikrinimus duomenų bazėse. Svarbu tai, kad pakeitimai aktualūs valstybėms, kurios yra prie išorinės ES sienos. Pavyzdžiui, Lietuvai, turinčiai sieną su Rusijos Federacija, Baltarusija. Analizuojant pakeitimus matyti, kad išplečiami nuodugnūs patikrinimai, į juos įtraukiant ne tik atvykstančių trečiųjų šalių piliečius, tačiau ir išvykstančius, taip pat turinčius teisę laisvai judėti ES piliečius. Darytina išvada, kad tokiu teisiniu reglamentavimu tikslingai siekiama vykdyti grįžtančių / išvykstančių užsienio kovotojų keliones į konflikto zonas ir užkardyti jų grįžimą į ES.

Kelionės dokumentų klastojimas – kita probleminė sritis. Pagrindinis dėmesys ES teisiame reglamentavime skiriamas ES internetinės klastotų ir autentiškų dokumentų archyvavimo duomenų bazės teisinio reglamentavimo keitimui. Aktualiausias teisinis reglamentavimas šioje srityje – veiksmų planas,³⁸ siekiant padidinti kelionės dokumentų ir asmens tapatybės valdymo infrastruktūrą. Vienas iš pagrindinių naudojamų apgaulės būdų – asmenys su svetimais, tapatybę patvirtinančiais dokumentais (*Look-alike fraud*). Minėtas apgaulės būdas yra vis dar auganti tendencija, kurią teisėsaugos institucijoms, be kitų dokumentų, tokių kaip: gimimo, santuokos, mirties liudijimai – labai sunku aptikti. Planuojama, kad 2018–2020 m. bus stiprinama kelionės dokumentų apsauga. ES bus diegiama griežtesnė asmens tapatybės kortelių apsauga³⁹. Šiuo metu jau pateiktas reglamento projektas. Pagal siūlomus naujus standartus tapatybės kortelės turėtų būti suvienodintos.

Šengeno informacinė sistema (toliau – SIS) iki dabar plačiai naudojama ir yra didžiausia informacijos apie saugumą ir sienų valdymą Europoje sistema⁴⁰. Šiuo metu naudojama antros kartos SIS leidžia kompetentingoms nacionalinėms institucijoms, pvz., policijos ir valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnams, įvesti perspėjimus apie asmenis ar daiktus. Kiekvienoje valstybėje narėje esantys specializuoti nacionaliniai SIRENE padaliniai yra vienas iš kontaktinių centrų, kur galima keistis papildoma informacija ir koordinuoti su SIS perspėjimais susijusią veiklą. Šiuo metu teisiniu reglamentavimu siekiama sustiprinti kelias SIS sritis, kurioms būtinas atnaujinimas

³⁸ „Action plan to strengthen the European response to travel document fraud“ Communication From the Commission to the European Parliament and the Council, EK, žiūrėta 2019 vasario 12 d., https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-security/legislative-documents/docs/20161208/communication_-_action_plan_to_strengthen_the_european_response_to_travel_document_fraud_en.pdf

³⁹ „Geresnė asmens tapatybės dokumentų apsauga. Taryba susitarė dėl savo pozicijos“, ES Taryba, žiūrėta 2019 vasario 16 d., <https://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2018/11/14/better-security-for-id-documents-council-agrees-its-position/>

⁴⁰ European Commission, „Security Union: Commission proposes to reinforce the Schengen Information System to better fight terrorism and cross-border crime“, EK, žiūrėta 2019 vasario 16 d., https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen-information-system_en

siekiant efektyviau kovoti su nelegalia migracija, kartu vykdant terorizmo prevenciją. Atsižvelgiant į pakeitimus, planuojama į SIS įdiegti daugiau asmens biometrinių duomenų, pavyzdžiui: delno antspaudai, pirštų antspaudai, veido nuotraukos, DNR pavyzdžiai. Pastarieji bus naudojami ne tik nusikaltimų prevencijai ir tyrimui, tačiau ir ieškant dingusių asmenų, patvirtinant jų tapatybę⁴¹. SIS bus išplėsta skelbiama informacija apie asmenis ar kitokius objektus, susijusius su terorizmu, sukuriant atskirą informacijos kategoriją terorizmo sričiai. Europolas ir Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūra (FRONTEX) sistema galės naudotis savo kompetencijų srityje tiek, kiek yra būtina jų uždaviniams įgyvendinti.

Probleminė sritis vėl susijusi su asmens teisių ir laisvių apsauga. Kaip minėta, SIS yra sistema, kurioje kaupiama asmeninė informacija. Tai visada kelia riziką dėl neteisėto asmeninių duomenų naudojimo ir atskleidimo arba kaupimo proporcingumo. Minimalius standartus, kurių valstybės narės turi laikytis naudodamos automatizuotas duomenų rinkmenas (šiuo atveju SIS), nustato Europos Tarybos konvencija ETS Nr. 108⁴². Asmens duomenų apsaugos standartai taip pat reglamentuoti pačios Šengeno konvencijos straipsniuose, o kaip jų laikomasi valstybėse narėse, prižiūri Europos duomenų apsaugos priežiūros institucija⁴³. Pažymėtina, kad ši sritis yra griežtai kontroliuojama, sukurti mechanizmai, leidžiantys asmenims susipažinti su informacija, sukaupta apie juos sistemoje, taip pat yra galimybė ištrinti klaidingai įvestą informaciją, kuri gali atsirasti dėl žmogaus klaidos.

2.5.2. Strateginių objektų apsaugos reikalavimai

Objektų apsauga taip pat sulaukė ES dėmesio terorizmo kontekste. Ypatingas dėmesys skiriamas oro uostų apsaugai. Jau 2008 m. Europos Parlamentas ir Taryba nustatė bendrąsias aviacijos saugumo taisykles⁴⁴ ir procedūras, skirtas stebėti bendrųjų taisyklių ir standartų įgyvendinimą valstybėse narėse. Taisyklėse nustatomi minimalūs saugumo standartai ne tik ES valstybėms narėms, bet ir trečiosioms šalims, skraidinančioms keleivius į ES. Aprašomos būtinos asmenų, transporto ir bagažo tikrinimo procedūros. Valstybės narės įpareigojamos sukurti nacionalines oro uostų saugumo programas, oro vežėjai taip pat privalo imtis tam tikrų priemonių ir turėti savo saugumo programą, atitinkančią ES standartus. Kompetentingi auditoriai gali tikrinti, kaip valstybių narių oro uostuose laikomasi saugumo reikalavimų. Už standartų neatitikimą gali

⁴¹ „Schengen Information System“, EK, žiūrėta 2019 vasario 16 d., https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen-information-system_en

⁴² „Konvencija dėl asmens apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr. 108) su Europos Tarybos Ministrų Komiteto priimtomis pataisomis“, *Valstybės žinios* 32, 1059 (2001)

⁴³ „Schengen Information System“, EDPS, žiūrėta 2019 balandžio 5 d., https://edps.europa.eu/data-protection/european-it-systems/schengen-information-system_en

⁴⁴ „2008 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 300/2008 dėl civilinės aviacijos saugumo bendrųjų taisyklių ir panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 2320/2002“, OL, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32008R0300>

būti taikomos baudos. Paskutinį kartą taisyklės buvo atnaujintos 2016 m., atsižvelgus į išskylančias naujas rizikas, taip pat atsiradus galimybei pasinaudoti naujomis technologijomis.

Viešųjų erdvių apsaugos stiprinimas buvo viena iš prioritetinių sričių, minimų 2017 m. Europos Komisijos 11-ame progreso pranešime dėl efektyvaus ES saugumo⁴⁵. Kalbant apie atvirų vietovių saugumą miestuose, svarbu paminėti ir pastaruoju metu Londone, Nicoje, Miunsteryje, Barselonoje, Berlyne, Stokholme įvykusius teroro aktus, per kuriuos kaip ginklai buvo panaudoti automobiliai. 2017 m. Europos Komisijos Jungtinis tyrimų centras pateikė rekomendacijas dėl automobilių barjerų naudojimo.⁴⁶ Jungtinių tyrimų centro dokumente pateikiamas informacijos šaltinių sąrašas, kuriame daugiausia dėmesio skiriama transporto priemonių kliūčių projektavimo, bandymo ir įrengimo procedūroms, skirtoms apsaugoti saugomas teritorijas, ir teritorijas, kuriose yra vadinamieji „minkštieji taikiniai“, nuo teroristinių ir kitokių išpuolių naudojant transporto priemones. Dėmesys atkreipiamas į visose ES miestuose esančias viešas vietas, kuriose būna didelė žmonių koncentracija, pavyzdžiui: pėsčiųjų zonos, mugės, turistinės vietos, lauko turgus ir miesto aikštės. Rekomendacijose pateikiamos praktinės gairės dėl transporto priemonių saugumo kliūčių bandymų, atrankos ir įrengimo metodų, kurie gali užkirsti kelią galimai atakai ir sušvelninti pasekmes, jei toks įvykis įvyktų, tačiau jos nėra imperatyvios valstybėms narėms. Teigtina, kad ši sritis paliekama valstybių narių kompetencijai, priešingai nei oro uostų apsauga.

2.6. Europos Sąjungos finansinių srautų kontrolė

Kova su terorizmo finansavimu – tarptautinė grėsmė. Finansinės žvalgybos institucijas vienija organizacija vadinama Egmont'o grupe, bendradarbiaujama ne tik pinigų plovimo, bet ir teroristų finansavimo tyrime. Šiuo metu pagrindinė institucija, nustatanti tarptautinius standartus kovai su šiuo reiškiniu, yra Tarptautinė kovos su pinigų plovimu organizacija (toliau – FATF). FATF autoritetą pinigų plovimo ir teroristų finansavimo srityje parodo tai, kad jos rekomendacijos yra pripažintos tarptautiniais standartais⁴⁷. Minėta organizacija formuoja pinigų plovimo prevencijos standartus tarptautiniu lygmeniu ir nepaneigiamai daro įtaką ES strategijai šioje srityje. Tai matyti visose ES direktyvose, susijusiose su pinigų plovimu. Teisine prasme įdomu tai, kad šiuo atveju FATF rekomendacijos, kurios nėra privalomos, ES teisėje įgauna imperatyvų pobūdį, nes valstybės narės direktyvas turi implementuoti į nacionalinę teisę. Aktualiausias šiuo

⁴⁵ „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Europos Vadovų Tarybai ir Tarybai Vienuoliktoji pažangos, padarytos kuriant tikrą veiksmingą saugumo sąjungą, ataskaita“, EK, žiūrėta 2019 kovo 9 d., https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-security/20171018_eleventh_progress_report_towards_an_effective_and_genuine_security_union_en.pdf

⁴⁶ „Review on vehicle barrier protection guidance“, JRC, žiūrėta 2019 vasario 19 d., <http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC109289/kjna28938enn.pdf>

⁴⁷ „Who we are“, FATF, žiūrėta 2019 kovo 26 d., <http://www.fatf-gafi.org/about/>

metu 2012 m. FATF rekomendacijos, kurios, atsižvelgiant į naujausias tendencijas, yra reguliariai atnaujinamos (paskutinis atnaujinimas 2018 m.)⁴⁸. Kad rekomendacijos būtų įgyvendinamos, FATF yra išleidusi ir metodologinius nurodymus, kuriuose paaiškinami techniniai, strateginiai sprendimai, siekiant implementuoti minėtas rekomendacijas. Metodologiniai nurodymai Europoje taip pat nuolat atnaujinami (pask. atnaujinimas – 2019 m.)⁴⁹, Europos Tarybos iniciatyva įkurtas Europos Tarybos Ekspertų priežiūros komitetas dėl priemonių, nukreiptų kovai su pinigų plovimu bei teroristų finansavimu (toliau – MONEYVAL). MONEYVAL taip pat teikia rekomendacijas Europos valstybėms, atlieka priežiūrą / kontrolę, kaip funkcionuoja nacionalinė kovos su pinigų plovimu ir terorizmo finansavimu sistema. Tiesa, jos rekomendacijos taip pat suderinamos su FATF standartais⁵⁰. 2005 m. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl finansų sistemos naudojimo pinigų plovimui ar teroristų finansavimui prevencijos⁵¹ taip pat paremta minėtais FATF standartais. Analizuojant ES dokumentus kovos su terorizmo finansavimu srityje, matyti aiški tendencija, kad būtent 2015 m. buvo pastebimai suintensyvinti kovos su terorizmo finansavimu veiksmai. Tai atsispindi ir Europos Parlamento, ir Tarybos direktyvoje dėl finansų sistemos naudojimo pinigų plovimui ar teroristų finansavimui prevencijos, kuria iš dalies keičiamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 648/2012 ir panaikinama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/60/EB bei Komisijos direktyva 2006/70/EB⁵². Šioje direktyvoje atkreipiamas dėmesys, kad pinigų plovimas ir teroristų finansavimas vyksta tarptautiniu mastu, dėl to ES ir valstybių narių mastu naudojamos priemonės turi būti koordinuojamos, atsižvelgiant į tarptautinius standartus ir skatinant tarptautinį bendradarbiavimą (įskaitant ir FATF standartus). Analizuojant ES teisės aktus kovos su pinigų plovimu ir finansavimu srityje, matyti, kad strategija tendencingai dažniau atnaujinama ir papildoma, lyginant su XXI a. pirmuoju dešimtmečiu. Po minėtos 2015 m. direktyvos, 2016 m. Europos Komisijos kovos su teroristų finansavimu stiprinimo veiksmų plane⁵³ nustatytos dvi pagrindinės veiksmų kryptys: 1) efektyvesnis teroristų organizacijų ir jų rėmėjų aptikimas, finansų perkėlimo

⁴⁸ „The FATF Recommendations”, FATF, žiūrėta 2019 kovo 26 d., <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf>

⁴⁹ „Methodology” FATF, žiūrėta 2019 kovo 26 d., <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/methodology/FATF%20Methodology%2022%20Feb%202013.pdf>

⁵⁰ „Statutory documents“, COE, žiūrėta 2019 kovo 26 d., https://www.coe.int/en/web/moneyval/moneyval-brief/statutory_documents

⁵¹ „2005 spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/60/EC dėl finansų sistemos naudojimo pinigų plovimui ar teroristų finansavimui prevencijos“, OJ, žiūrėta 2019 kovo 20 d., Eur-lex, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:309:0015:0036:EN:PDF>

⁵² „2015 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2015/849 dėl finansų sistemos naudojimo pinigų plovimui ar teroristų finansavimui prevencijos, kuria iš dalies keičiamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 648/2012 ir panaikinama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/60/EB bei Komisijos direktyva 2006/70/EB“, OL, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32015L0849>

⁵³ „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai Kovos su teroristų finansavimu stiprinimo veiksmų planas“, EK, žiūrėta 2019 vasario 28 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016DC0050&from=LT>

apsunkinimas ir atsekamumo didinimas; 2) toliau naikinti teroristų organizacijų pajamų šaltinius, visų pirma, pakertant jų pajėgumą rinkti lėšas. Tokį dviejų krypčių išskyrimą galima paaiškinti siekiu kovos su terorizmo finansavimu priemonės nukreipti ne tik į pačias teroristų organizacijas, tačiau ir į jų finansinius rėmėjus, kurie nebūtinai turi būti organizacijų nariai, taip pat finansinės paramos ieškotojus ir visus, kurie finansiškai prisideda prie teroristinės veiklos, tai suprasdami ir to norėdami. Kad ES kovos su terorizmo finansavimu strategija XXI a. antrajame dešimtmetyje tendencingai dažniau keičiama ir tobulinama, patvirtina aktualiausia (2018 m. gegužės 30 d.) direktyva⁵⁴, kuri apima ir virtualių valiutų paslaugų tiekėjus. Virtualių valiutų paslaugų tiekėjai įpareigojami teikti informaciją nacionalinei institucijai, įgaliotai vykdyti finansinę žvalgybą. Tai reiškia, kad, kai tik direktyva bus įtraukta į ES valstybių narių nacionalinius teisės aktus, virtualios valiutos keitėjai ir saugotojai turės užsiregistruoti savo jurisdikcijoje esančioje, ES kovos su pinigų plovimu standartus atitinkančioje institucijoje, nustatyti vartotojus, stebėti sandorius, pranešti apie įtartina veiklą institucijai, įgaliotai vykdyti finansinę žvalgybą. Iki šiol virtualiomis valiutomis besinaudojančių asmenų anonimiškumas buvo vienas iš pagrindinių rizikos veiksnių pinigų plovimo ir teroristinių organizacijų finansavimo kontekste.

Apibendrinant galima teigti, kad ES standartams pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos srityje didelę įtaką daro FATF rekomendacijos. Kaip probleminė sritis vis dar išskiriamos virtualių valiutų teisinio reglamentavimo spragos, dėl kurių sunku užtikrinti finansinių srautų teisėtumo kontrolę.

2.7. Europos Sąjungos standartai informacijos keitimosi srityje

Nėra klaidinga teigti, kad geresnis teisės saugos ir kitų institucijų bendradarbiavimas ir keitimasis informacija kovos su terorizmu srityje veikia prevenciškai. Šioje srityje ES pastaruoju metu taip pat aktyviai tobulina teisinį reglamentavimą. Dar 2005 m. „Hagos programoje“⁵⁵ buvo siekiama stiprinti ES kompetentingų institucijų bendradarbiavimą keičiantis informacija ne tik tarpusavyje, bet ir su užsienio piliečių kilmės šalimis ir tranzito šalimis. Europos Vadovų taryba pabrėžė, kad veiksmingai terorizmo prevencijai privalu, jog valstybės narės neapsiribotų vien tik savo saugumo užtikrinimo veiksmais, bet ir sutelktų pastangas į visos ES saugumą. Šis tikslas reiškė, kad valstybės narės, pirma, naudoja savo žvalgybos ir saugumo tarnybų pajėgas ne tik jų saugumui kylantiems pavojams atremti, bet taip pat, jei taip įvyktų, kitų valstybių narių vidaus

⁵⁴ „2018 gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/843 kuria iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2015/849 dėl finansų sistemos naudojimo pinigų plovimui ar teroristų finansavimui prevencijos ir iš dalies keičiamos direktyvos 2009/138/EB ir 2013/36/ES“, OL, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L0843&from=en>

⁵⁵ „Hagos programa: laisvės, saugumo ir teisingumo stiprinimas Europos Sąjungoje“, OL, žiūrėta 2019 kovo 30 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52005XG0303%2801%29>

saugumui apginti; antra, nedelsdamos atkreipia kitų valstybių narių kompetentingų institucijų dėmesį į visą jų tarnyboms prieinamą informaciją, kuri susijusi su grėsme tų kitų valstybių narių vidaus saugumui. Trečia, tais atvejais, kai asmenis ar prekes stebi saugumo tarnybos dėl terorizmo pavojaus, užtikrina, kad nebūtų tokio asmenų ar prekių stebėjimo spragų dėl to, kad kertama siena⁵⁶. 2016 m. birželio 10 d., atsižvelgiant į ES kovos su terorizmu koordinatoriaus rekomendacijas, Europos Sąjungos Taryba patvirtino veiksmų gaires⁵⁷, skirtas keitimuisi informacija ir informacijos valdymui stiprinti. Gairėse minima, kad dėl dabartinės terorizmo situacijos ES yra būtinas greitesnis ir efektyvesnis informacijos valdymas ir keitimasis. Pateikiamas planas dėl aktualiausių sričių stiprinimo. Planas apima informacijos valdymo veiksmus keliose srityse, taip pat atsižvelgiama į šių sričių teisinės sistemos skirtumus valstybėse narėse. Sritis: teisėsauga, su terorizmu susijusių asmenų aptikimas ir jų judėjimo stebėjimas, sienų valdymas ir migracija. Iš minėtų rekomendacijų išskirtinas poreikis, kad valstybės narės keistųsi informacija, veiksmingiau naudodamosi informacinėmis sistemomis. Pabrėžiama pasitikėjimo didinimo svarba („*enhance trust between operational actors*“⁵⁸). Šiuo atveju iš valstybių narių tikimasi politinės valios, kad būtų dalinamasi visa svarbia informacija, išskyrus atvejus, kai to daryti negalima dėl tam tikrų reikalavimų. Šiuo atveju išskirtina ir duomenų apsaugos sritis, kuri nuo 2018 m. gegužės 25 d. sulaukė pakeitimų, kai Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas buvo pradėtas tiesiogiai taikyti valstybėse narėse⁵⁹. Kalbant apie duomenų keitimosi techniką, ES taip pat buvo pakeitimų ir šioje srityje. Atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu ES duomenų bazės nepakankamai sąveikauja tarpusavyje, „2018 m. birželio 14 d. Nuolatinių atstovų komitetas Tarybos vardu patvirtino įgaliojimus vykdyti derybas dėl dviejų reglamentų, kuriais nustatoma ES informacinių sistemų sąveikumo sistema teisingumo ir vidaus reikalų srityje“⁶⁰. Matyti, kad planuojami 4 nauji įrankiai, ES teisėsaugos institucijoms leisiantys lengviau pasiekti daugiau ES duomenų bazėse esančios informacijos ir paprasčiau keisti informacija. Pirmoji sistema – Europos paieškos portalas, leisiantis informacijos vienu metu ieškoti visose duomenų bazėse. Antrasis įrankis – įspėjimas dėl galimo tapatybės klaidojimo (ypač aktualus dėl asmenų iš trečiųjų valstybių patekimo į ES). Trečiasis įrankis – biometrinių duomenų bazės atnaujinimas. Ketvirtasis

⁵⁶ *Supra note 55.*

⁵⁷ „Europos Sąjungos Tarybos 2016 m. birželio 6 d., veiksmų gairės 8437/2/16, skirtos keitimuisi informacija ir informacijos valdymui, įskaitant sąveikumo sprendimus, stiprinti“, ES Taryba, <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9368-2016-REV-1/lt/pdf>

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai: „Didesnė apsauga, naujos galimybės. Komisijos gairės dėl tiesioginio Bendrojo duomenų apsaugos reglamento taikymo nuo 2018 m. gegužės 25 d.“ EK, žiūrėta 2019 kovo 30 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=COM:2018:43:FIN>

⁶⁰ „Keitimasis informacija užtikrins daugiau saugumo: Taryba susitarė dėl įgaliojimų vykdyti derybas dėl sąveikumo“, ES Taryba, žiūrėta 2019 kovo 30 d., <https://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2018/06/14/improving-security-through-information-sharing-council-agrees-negotiating-mandate-on-interoperability/>

– galimybė prieiti prie asmenų, kurie nėra ES piliečiai, duomenų. Šengeno informacinė sistema (SIS) užtikrina informacijos keitimąsi saugumo srityje. Į SIS įvesti perspėjimai apie Europolo duomenų bazėje esančius užsienio teroristus kovotojus, Interpolo pamestų ar pavogtų dokumentų registruose esantys įrašai, Europolo duomenų apie teistumą bazė⁶¹. Taip pat atsiras galimybė į sistemą įvesti nežinomų asmenų nuotraukas, pirštų antspaudus, kurie buvo rasti, pavyzdžiui, teroro akto įvykdymo vietoje, bet asmuo nenustatytas. Europos nuosprendžių registru informacinės sistemos (ECRIS) teisinis reglamentavimas taip pat buvo atnaujintas, suteikiant galimybę valstybėms narėms susipažinti su duomenimis apie trečiųjų šalių piliečių ir ES nuteistų asmenų be pilietybės teistumą⁶². Dar viena informacijos keitimosi platforma – Saugaus keitimosi informacija tinklo programa (SIENA). Tai Europolo informacinė sistema, skirta teisėsaugos institucijoms keistis informacija, tiriant nusikalstamas veikas tarpvalstybinio lygmeniu. Neseniai SIENA buvo papildyta galimybe, kuri leidžia keistis riboto turinio informacija, tiriant su terorizmu susijusias nusikalstamas veikas⁶³. Informacijos keitimosi / bendradarbiavimo srityje išskirtina problema, susijusi su ES teisės implementavimu valstybių narių nacionalinėje teisėje. Remiantis 2017 m. Europos Parlamento Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komiteto inicijuoto tyrimo išvadomis, „valstybėse narėse yra skirtingos „įtariamųjų kategorijos“ nuo sąvokų „susidomėjamą keliantys asmenys“ iki „įtariamųjų“ ir „kaltinamųjų“. Šių skirtingų įtarimų lygių atskyrimas nėra nustatytas teisės aktuose ir praktikoje jis dažnai neaiškus“⁶⁴. Valstybėse narėse turi būti harmonizuotos visos vartojamos sąvokos, priešingu atveju, keičiantis informacija ar kitaip bendradarbiaujant kovos su terorizmu srityje gali kilti neaiškumų, galinčių tiesiogiai paveikti nusikalstamų veikų užkardymo operatyvumą. Kita problema, su kuria susiduria ES valstybės narės, yra ta, kad jose nėra centralizuotų kovos su terorizmu institucijų. Neretai valstybėse narėse teisėsaugos institucijų kompetencijos terorizmo tyrimo ir prevencijos srityje sutampa ir persipina, trūksta skaidrumo ir aiškumo, kaip turi vykti informacijos keitimasis tarp institucijų. Pažymėtina, kad institucijos neretai naudoja neformalius, jokiais teisės aktais nereguliuotus informacijos keitimosi būdus⁶⁵.

⁶¹ „Infografikas. Siekiant saugesnės Europos: dalijimasis informacija“, ES Taryba, žiūrėta 2019 kovo 30 d., <https://www.consilium.europa.eu/lt/infographics/making-europe-more-secure-sharing-information/>

⁶² „Europos nuosprendžių registru informacinė sistema (ECRIS). Taryba susitarė dėl pozicijos“, Consilium, žiūrėta 2019 kovo 30 d., <https://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2017/12/08/european-criminal-records-information-system-ecris-council-agrees-its-position/>

⁶³ „Secure Information Exchange Network Application (SIENA)“, Europol, žiūrėta 2019 balandžio 5 d., <https://www.europol.europa.eu/activities-services/services-support/information-exchange/secure-information-exchange-network-application-siena>

⁶⁴ „EU and Member States’ policies and laws on persons suspected of terrorism-related crimes“, European Parliament’s Policy Department for Citizens’ Rights and Constitutional Affairs, žiūrėta 2019 kovo 9 d., [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/596832/IPOL_STU\(2017\)596832_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/596832/IPOL_STU(2017)596832_EN.pdf)

⁶⁵ *Supra note 64.*

2.8. Asmens teisių ir laisvių užtikrinimo problematika kovoje su terorizmu

Teisėsaugos institucijos turi pareigą saugoti ir ginti žmogaus teises ir laisves, taip pat jos gali teisėtai apriboti minėtas teises tų asmenų, kurių veikla kelia pavojų visuomenei, viešajai tvarkai ir kitoms saugomoms vertybėms. Valstybių narių naudojamos priemonės neturėtų pažeisti pamatinių žmogaus teisių ir turėtų atitikti ES saugomas demokratines vertybes.

Viena iš saugomų teisių – teisė į privatumą. Europos žmogaus teisių konvencijos 8 straipsnyje teigiama, kad: „Valdžios pareigūnai neturi teisės kištis į naudojimąsi šia teise, išskyrus įstatymo numatytus [...] siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat gyventojų sveikatai ar dorovei arba kitų žmonių teisėms ir laisvėms apsaugoti“⁶⁶. Terorizmas priskiriamas prie sunkiausių nusikalstamumo formų, jis pažeidžia svarbiausias žmogaus teises ir vertybes, vadinasi, asmuo, darydamas su terorizmu susijusias nusikalstamas veikas, neturi ir negali tikėtis, kad bus užtikrinamos visos jo teisės. Valstybių narių konstituciniai teismai ir EŽTT yra išnagrinėję teisės į privatumą suvaržymo klausimą proporcingumo kontekste⁶⁷. EŽTT pripažįsta, kad kovojant su terorizmu, siekiant sustabdyti teroro aktus ar persekiojant įtariamus teroristus, galima varžyti asmens laisvę į privatumą, ir iki šiol teisėsaugos naudojami informacijos būdai priimtini.⁶⁸ Tačiau problema ta, kad nėra aiškios ribos tarp radikalizmo ir ekstremizmo, neaišku, kokią veiklą galima vadinti „įtartina“ terorizmo kontekste. Nėra aiškios ribos, kada asmens atžvilgiu galima taikyti slapto kriminalinės žvalgybos ar kitokius sankcionuojamus informacijos rinkimo būdus, kurie varžo asmens teises ir laisves. 2018 m. Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos Demokratiškos institucijų ir žmogaus teisių biuro rekomendacijose⁶⁹ dėl „užsienio teroristų kovotojų“ ES valstybėms narėms rekomenduojama vengti pernelyg plataus nusikaltimų baudžiamojoje teisėje vertinimo terorizmo kurstymo srityje. Rekomendacijose pabrėžiama, kad ypač sunku atskirti ribą tarp teroro šlovinimo ir teroro rėmimo nuo pažiūrų, kurios dažnai neatitinka diskriminacijos, priešiško ar smurto kurstymo ribos, kurią peržengus galima baudžiamoji atsakomybė. Šiuo atveju rizikuojama neleistina suvaržyti ir riboti žodžio laisvės principą. Keliavimas teroristiniais tikslais yra analogiškai komplikuoja nusikalstama veika, kai kalbama apie jos pavojingumo vertinimą ir proporcingumo, teisėtumo ir nediskriminacijos užtikrinimą.

Išskirtina informacijos, perduodamos elektroniniais ryšiais, rinkimo, saugojimo ir teikimo teisėsaugos institucijoms problematika. Siekiant kovoti su sunkiais ir labai sunkiais nusikaltimais (taip pat ir terorizmu) dar 2006 m. Europos Parlamentas ir Taryba išplėtė valstybių

⁶⁶ „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, *Valstybės žinios* 40, 987 (1995).

⁶⁷ „Terrorism“, EŽTT, žiūrėta 2019 kovo 3 d., https://www.echr.coe.int/Documents/COURTalks_Terr_Talk_ENG.PDF

⁶⁸ *Ibid.*

⁶⁹ „Guidelines for Addressing the Threats and Challenges of “Foreign Terrorist Fighters” within a Human Rights Framework“, OSCE, žiūrėta 2019 kovo 22 d., <https://www.osce.org/odihr/393503?download=true>

narių teises, priėmę direktyvą dėl duomenų, generuojamų arba tvarkomų teikiant viešai prieinamas elektroninių ryšių paslaugas arba viešuosius ryšių tinklus, saugojimo⁷⁰. Minėtoje direktyvoje buvo numatyta, kad el. paslaugų tiekėjai turi saugoti telekomunikacijų duomenis bent 6 mėnesius ir ne ilgiau kaip 24 mėnesius. 2014 m. direktyva neteko galios, Europos Sąjungos teisingumo teismui (toliau – ESTT) paskelbus ją negaliojančia. ESTT pasisakė, kad „reikalaujant išsaugoti šiuos duomenis ir leisdami kompetentingoms nacionalinėms institucijoms susipažinti su šiais duomenimis, direktyva rimtai įsiterpia į asmens pagrindinių teisių į privatų gyvenimą ir asmens duomenų apsaugą“⁷¹. Buvo grįžta prie 2002 m. direktyvos. ESTT ir vėliau sprendė informacijos saugojimo ir pateikimo kompetentingoms teisėsaugos institucijoms klausimą. Bylose: *Tele2 Sverige AB prieš Post-och telestyrelsen* ir *Secretary of State for the Home Department prieš Tom Watson ir kt*⁷², buvo priimtas prejudicinis sprendimas. ESTT sprendime aiškinama, kad: „Direktyvos 2002/58 15 straipsnio 1 dalį [...], reikia aiškinti taip, kad pagal ją draudžiami nacionalinės teisės aktai, kuriuose kovos su nusikalstamumu tikslais numatyta pareiga bendrai nediferencijuojant saugoti visus su visais abonентаis ir registruotais naudotojais susijusius srauto ir vietos nustatymo duomenis, perduodamus bet kokia elektroninio ryšio priemone [...]“⁷³. Remiantis ESTT praktika galima teigti, kad valstybės narės negali priimti teisės aktų, kurie įpareigotų ryšio tiekėjus saugoti visą vartotojų informaciją, jos nediferencijuojant, taip pat suteikti tiesioginę prieigą teisėsaugos institucijoms.

ES valstybių narių praktikoje yra pavyzdžių, kai buvo panaudotos nebūtinės, perteklinės priemonės sustabdyti teroro aktams. Pavyzdžiui, EŽTT byla *McCann ir Kiti prieš Jungtinę Karalystę* (1995 m.)⁷⁴. Minėtoje byloje eismas konstatavo, kad valstybė privalo saugoti kiekvieno žmogaus teisę į gyvybę, kaip tai garantuojama Europos žmogaus teisių konvencijos 2 straipsnyje. Tai apima ir asmenų, įtariamų terorizmu, gyvenimą. mirtinos jėgos naudojimas savigynai turi būti *absoliučiai būtinas*, jei jis yra pateisinamas pagal minėtą nuostatą. Minimais atvejais britų kariuomenės kariai nukovė tris teroristinės organizacijos IRA narius, įtariamus rengiant bombų ataką, tačiau EŽTT konstatavo, kad buvo pažeistos tarptautinės teisės normos ir panaudota perteklinė jėga, nes operacija galėjo būti vykdoma be mirtinos jėgos panaudojimo. EŽTT, nagrinėdamas bylą, išaiškino, kad mirtinos jėgos panaudojimas yra galimas tik absoliutaus

⁷⁰ „2006 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/24/EB dėl duomenų, generuojamų arba tvarkomų teikiant viešai prieinamas elektroninių ryšių paslaugas arba viešuosius ryšių tinklus, saugojimo ir iš dalies keičianti Direktyvą 2002/58/EB“, OL, žiūrėta 2019 kovo 3 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=CELEX:32006L0024>

⁷¹ „The Court of Justice declares the Data Retention Directive to be invalid“, ESTT, žiūrėta 2019 kovo 3 d., <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-04/cp140054en.pdf>

⁷² „Europos sąjungos teisingumo teismo 2016 m. gruodžio 21 d. prejudicinis sprendimas byloje C-203/15 ir C-698/15“, Eur-lex, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:62015CJ0203&from=EN>

⁷³ *Ibid.*

⁷⁴ „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1995 rugsėjo 27 d. sprendimas byloje *McCann and Others v. The United Kingdom*“, pareiškimas 18984, 91, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57943%22%5D%7D>

būtinumo atveju („*absolutely necessary*“) ir jis turi būti proporcingas siekiamiems tikslams ir saugomoms vertybėms. EŽTT tvirtina, kad konvencijos 2 straipsnio 1 dalis konstatuoja valstybių pareigą apsaugoti gyvybę (*to protect life*), todėl nacionaliniai įstatymai privalo griežtai apibrėžti aplinkybes, kuriomis valstybės pareigūnai gali sukelti realią grėsmę žmogaus gyvybei. EŽTT buvo nagrinėtas ir kitas atvejis, kai buvo panaudota mirtina jėga reaguojant į galimą terorizmo pavojų. 2005 m. liepą Jungtinėje Karalystėje, Londone, policija per klaidą nušovė Jeaną Charles de Menezes‘ą. Jis buvo klaidingai identifikuotas kaip asmuo, įtariamas teroristiniais veiksmais (savižudis sprogdintojas). 2016 m. kovo 3 d. EŽTT sprendime⁷⁵ buvo nustatyta, kad Jungtinės Karalystės institucijos nepažeidė savo įsipareigojimų pagal konvencijos 2 straipsnį (teisė į gyvybę) ir atliko veiksmingą tyrimą. Objektiviai ištyrus bylą, nustatyta, kad pagal tuo metu susiklosčiusias konkrečias aplinkybes, buvo manoma, kad tas asmuo bet kurią sekundę gali aktyvuoti sprogstamą įtaisą. Siekiant to išvengti, buvo panaudota mirtina jėga. Paminėtina, kad EŽTT yra nagrinėjęs ieškinį byloje *Abu Zubaydah v. Lithuania*⁷⁶, kuriame Lietuva buvo kaltinama pažeidusi Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos straipsnius dėl draudimo kankinti, teisės į laisvę ir saugumą ir kitų pamatinių teisių. Zaynas Al-Abidinas Muhammadas Husaynas teigė, kad jis buvo kalinamas Lietuvoje, įslaptintame Jungtinių Amerikos Valstijų Centrinės žvalgybos agentūros kalėjime, skirtame ypatingos svarbos kaliniams, šiuo atveju galimai susijusiems su teroristinėmis organizacijomis. Prieš minėtą asmenį buvo naudojami sustiprinti tardymo metodai (*Enhanced Interrogation Techniques*), kuriuos EŽTT prilygino kankinimui, ir pripažino Lietuvą kalta, kad neužtikrino šiam asmeniui jo pagrindinių laisvių ir teisių.

Apibendrinant galima teigti, kad žodžio laisvė, laisvė laisvai keliauti ir kt. yra saugomos pagal tarptautinę teisę ir negali būti nepagrįstai apriojamos. Šiuo metu ES nėra aiškių kriterijų, kada asmuo peržengia ribą tarp savo nuomonės reiškimo ir terorizmo palaikymo ar skatinimo. Taip pat sunkiai įrodomas keliavimas teroristiniais tikslais. Tai lemia teisinio šių veikų apibrėžtumo trūkumas. Valstybėse narėse neretai panaudojama ir perteklinė jėga. Tai reiškia, kad nerandama pakankamai alternatyvių teisinių priemonių kovai su terorizmu.

⁷⁵ „Criminal justice and prosecutorial system in the UK did not undermine investigation into fatal shooting in the London Underground“, EŽTT, žiūrėta kovo 9 d., <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=003-5338286-6656072&filename=Grand%20Chamber%20judgment%20Armani%20da%20Silva%20v.%20the%20UK%20-%20investigation%20into%20fatal%20shooting%20in%20the%20London%20Underground.pdf>

⁷⁶ „Europos žmogaus teisių teismo sprendimas byloje *Abu Zubaydah v. Lithuania*“, pareiškimas 46454, 11, žiūrėta 2019 kovo 30 d., <http://www.statewatch.org/news/2018/may/echr-Judgment-Abu-Zubaydah-v-%20Lithuania-hosting-secret-CIA-detention-site-full-text.pdf>

3. TERORIZMO PREVENCIJA IR JOS TEISINIS REGULIAVIMAS LIETUVOJE

„Europos Sąjunga – tai Europos valstybių asociacija, siekianti platesnės ir gilesnės ekonominės bei politinės joje dalyvaujančių šalių integracijos“⁷⁷. Šiame teiginyje atsispindi ES esmė – valstybių narių integracija. ES atsirandant vis naujoms terorizmo grėsmės formoms, vykstant teroro aktams, kai padaroma didelė žala valstybėms, jų piliečiams, ES strategijos kovai su terorizmu harmonizavimas tarp valstybių narių vienareikšmiškai laikytinas prioritetine sritimi. Teisinės sistemos integravimas, vienodas su terorizmu susijusių veikų kriminalizavimas ES valstybėse narėse taip pat privalomi kriterijai, siekiant užtikrinti maksimalų visos bendrijos saugumą ir funkcionavimą kovojant su terorizmu. Teisinės spragos ar politinės valios trūkumas atitikti ES keliamus standartus vienoje valstybėje gali kelti grėsmę visoms narėms. Dėl to kiekvienos valstybės pareiga, kad jų strateginės kryptys ir teisinė sistema, kovojant su terorizmu, neatsiliktų nuo naujausių ES tendencijų. Nors, pagal Teroro akto grėsmės lygio nustatymo, skelbimo ir parengties tvarkos aprašo pateiktus lygius⁷⁸, Valstybės saugumo departamento vertinimu, šiuo metu Lietuvoje terorizmo grėsmės lygis yra žemas, negalima į šią grėsmę žiūrėti neatsakingai. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme įtvirtinama pareiga kovoti su terorizmu ne vien dėl nacionalinio saugumo, bet ir dėl kitų valstybių saugumo: „valstybės valdžia privalo apsaugoti Lietuvą nuo [...] teroristinių organizacijų [...] sukliudyti tokioms organizacijoms pasinaudoti Lietuvos Respublikos teritorija arba kaip tranzito valstybe ardomajai veiklai ar teroro aktams prieš kitas valstybes“⁷⁹. Kaip teigiama Lietuvos nacionalinio saugumo strategijoje: „Lietuvos Respublikos saugumas tiesiogiai ir netiesiogiai priklauso nuo ilgalaikių saugumo iššūkių Europos Pietų kaimynystės valstybėse.⁸⁰ Lietuvos Respublikos Seimo nutarime dėl Viešojo saugumo plėtros 2015–2025 metų programos patvirtinimo⁸¹ teigiama, kad, nepaisant žemo teroro akto grėsmės lygio, Lietuvoje yra rizikos veiksnių, kuriuos reikėtų mažinti ir šalinti, siekiant išvengti teroro aktų ateityje. Šioje darbo dalyje bus aiškinamasi, kokių priemonių buvo imtasi Lietuvoje, atsižvelgiant į naujausias ir aktualiausias ES tendencijas kovoje su terorizmu, reaguojant į naujas terorizmo grėsmės formas. Atsižvelgiant į išsikeltus baigiamojo

⁷⁷ „Kas yra Europos Sąjunga?“, *mokslai.lietuviuzodynas.lt*, žiūrėta 2019 kovo 20 d., <https://mokslai.lietuviuzodynas.lt/politologija/kas-yra-europos-sajunga>

⁷⁸ „Teroro akto grėsmės lygio nustatymo, skelbimo ir parengties tvarkos aprašas“, *Valstybės žinios* 136, 6936 (2010).

⁷⁹ „Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas“, *Valstybės žinios* 2, 16 (1997).

⁸⁰ „Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“, *Valstybės žinios* 65, 2233 (2002).

⁸¹ „Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl Viešojo saugumo plėtros 2015–2025 metų programos patvirtinimo“, *TAR*, 7293 (2015).

darbo tikslus, bus pateiktas terorizmo prevencijos įvertinimas Lietuvoje dabartinės ES strategijos kovai su terorizmu kontekste.

3.1. Interneto turinio kontrolė Lietuvoje

Dabartinė ES kovos su terorizmu strategija išlaikė dar 2005 m. struktūrą, kuri paremta 4 ramsčiais – prevencija, apsauga, persekiojimas ir reagavimas. Ypač didelį dėmesį pastaruoju metu ES skiria būtent pirmajam ramsčiui – priešasčių, vedančių terorizmo link, šalinimui (prevencijai). Kova su radikalizacija taip pat kartais prilyginama kovai su terorizmu, ir „grižtančių užsienio kovotojų“, radikalizacijos kalėjimuose, „vienių vilkų“ fenomeno kontekste ES strategijoje užima svarbią vietą. Anksčiau darbe buvo aptarti aktualiausi šios srities aspektai ES, šioje dalyje bus aiškinamasi, kaip jie įgyvendinami Lietuvoje.

„Internetas ir socialinės žiniasklaidos priemonės gali būti naudojamos propagandinei medžiagai skleisti, lėšų rinkimui, įdarbinimui ir bendravimui su panašiai mąstančiais asmenimis, [...]. Kai kurie veiksmai gali būti atliekami nacionaliniu ar Europos lygmeniu, o kai kurie iš jų – žmonės ir organizacijos iš civilinės/privačios srities“⁸². 2018 m. kovo 1 d. ES Komisijos rekomendacijoje dėl veiksmingų kovos su neteisėtu turiniu internete priemonių teroristinis turinys apibrėžiamas kaip: „bet kokia medžiaga, prilygstanti ES direktyvoje dėl kovos su terorizmu ar nacionalinės teisės aktuose nurodytiems teroristiniams nusikaltimams, be kita ko, medžiaga, kurią parengė arba kurios rengėjomis laikytinos ES ar JT sąrašuose nurodytos teroristinės organizacijos“⁸³. Minėtoje rekomendacijoje dideli reikalavimai keliami tiek valstybėms narėms, tiek interneto platformų operatoriams. Lietuvos Respublikos Seimo nutarime dėl Viešojo saugumo plėtros 2015–2025 metų programos patvirtinimo⁸⁴, teigiama, kad terorizmo grėsmę Lietuvai gali kelti pavieniai asmenys, kurie, įkvėpti radikalistinių ir ekstremistinių ideologijų, gali savarankiškai planuoti teroro aktus. Radikalizmo skatinimas didžiausią pavojų kelia paaugliams ir jaunuoliams. Teroristų grupės ir ekstremistai propagandai skleisti ir verbavimui plačiai naudoja internetą (socialinius tinklus, pokalbių svetaines ir kt.). Dar 2006 m. buvo kalbama apie musulmonų ekstremistų veiklą virtualioje erdvėje. „Džihadistų internetinių svetainių turinys prisotintas smurtą pateisinančių tekstų, o neretai ir kraują stingdančių vaizdų – nuotraukų, vaizdinės medžiagos.

⁸² „Revised EU Strategy for Combating Radicalisation and Recruitment to Terrorism“, Council of the European Union, žiūrėta 2019 kovo 21 d., <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9956-2014-INIT/en/pdf>

⁸³ „Komisijos rekomendacija dėl veiksmingų kovos su neteisėtu turiniu internete priemonių“, Europos Komisija, žiūrėta 2019 kovo 21 d., http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-18-1170_lt.pdf

⁸⁴ *Supra note*, 81.

Tokias svetaines kuriančius asmenis, net jei jie patys ir nėra teroristai (tai nėra patikrinama), neabejotinai galima priskirti terorizmo propaguotojų tipui⁸⁵.

Norint išsiaiškinti, kaip Lietuvoje vykdoma šios srities ES teisė, būtina analizuoti mūsų šalyje galiojančius teisės aktus, kurie reguliuoja tiek viešosios informacijos rinkimo, rengimo, skelbimo ir platinimo tvarką, tiek elektroninius ryšius. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas (toliau – VIĮ) yra pirmasis teisės aktas, kurį analizuosime internetinio turinio kontrolės kontekste. Pirmame įstatymo straipsnyje atskleidžiama jo paskirtis: „1. Šis įstatymas nustato viešosios informacijos rinkimo, rengimo, skelbimo ir platinimo tvarką, viešosios informacijos rengėjų, skleidėjų, jų dalyvių, žurnalistų ir jų veiklą reglamentuojančių institucijų teises, pareigas ir atsakomybę. 2. Šiuo įstatymu įgyvendinami Europos Sąjungos teisės aktai, nurodyti šio įstatymo priede“⁸⁶. Kaip matyti, antrasis punktas nukreipia į įstatymo priedą, kuriame pateikiamas įgyvendinamų ES teisės aktų sąrašas. Viename iš minimų teisės aktų aptinkame 2017 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą (ES) 2017/541 dėl kovos su terorizmu, pakeičiančią Tarybos pamatinį sprendimą 2002/475/TVR ir iš dalies keičiančią Tarybos sprendimą 2005/671/TVR (OL 2017 L 88, p. 6). Pažymėtina, kad iki tol VIĮ buvo suderintas su ankstesniais (2002 m. ir 2005 m.) ES sprendimais. Siekdama suderinti VIĮ su minėta ES direktyva, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija inicijavo VIĮ Nr. I-1418 2, 19, 48 straipsnių ir priedo pakeitimo projektą. Kaip teigiama 2018 liepos 24 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos Politikos įgyvendinimo grupės pažymoje dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 178, 180, 181, 250, 2521 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 19 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projekto⁸⁷, VIĮ projektu buvo bandoma perkelti 2017 m. ES direktyvos nuostatas į nacionalinę teisę. Šiuo atveju būtent direktyvos nuostatas, kuriomis valstybės narės įpareigojamos nustatyti kovos su neteisėtu internetiniu turiniu, kuriuo skatinami ir kurstomi teroristiniai nusikaltimai, priemonės. VVI projekte buvo siūloma teroristinių nusikaltimų kurstymą ir skatinimą prilyginti neskelbtinai informacijai. Taip pat siūlomas teroristinius nusikaltimus skatinančios arba kurstančios informacijos sąvokos variantas, atitinkantis aktualią ES direktyvą. Be to, numatyta nustatyti priemones, suteikiančias galimybę operatyviai pašalinti žalingą interneto turinį arba

⁸⁵ „Egdūnas Račius. skaitmeninis dihidadas: musulmonų ekstremistų veikla virtualioje erdvėje“, Bernardinai.lt, žiūrėta 2019 kovo 21 d., <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2006-05-19-egdunas-racius-skaitmeninis-dzihadadas-musulmonu-ekstremistu-veikla-virtualioje-erdveje/5304>

⁸⁶ „Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas“, *Valstybės žinios* 71, 1706 (1996).

⁸⁷ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos Politikos įgyvendinimo grupės pažyma dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 178, 180, 181, 250, 2521 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 19 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projekto (toliau kartu – Projektai) (TAP NR. TAP-18-935(2); TAIS NR. 18-4156(3))“, Lietuvos Respublikos vyriausybė, žiūrėta 2019 kovo 21 d., lrv.lt/uploads/main/meetings/.../106108_imp_a4147dc2f77bea01fc2ab625487e5e77.pdf

užkardyti jo pasiekiamumą. Pažymima, kad visi pakeitimai turi atitikti ES keliamus proporcingumo ir teisėtumo standartus. Naujuoju reglamentavimu policijai pasiūlyta suteikti teisę duoti privalomus nurodymus elektroninių paslaugų teikėjams, juos įpareigojant panaikinti galimybę pasiekti teroristinio turinio informaciją.

Įsigaliojus VII pakeitimams, įstatymo 2 str., reglamentuojantis vartojamas sąvokas, buvo papildytas 75 dalimi: „Teroristinius nusikaltimus skatinanti ar kurstanti informacija – informacija, kuria tiesiogiai arba netiesiogiai skatinama arba kurstoma vykdyti teroristinius nusikaltimus, įskaitant informaciją, kuria šlovinami arba pateisinami šie nusikaltimai, niekinamos jų aukos, skleidžiami jų vaizdai siekiant užsitikrinti paramą teroristiniam elgesiui arba stipriai įbauginti gyventojus.“⁸⁸ Kitas VII pakeitimas – 19 straipsnio 1 dalies 1 punkte, kuriame reglamentuojama, kas yra laikoma „neskelbtina informacija“. Nauju teisiniu reglamentavimu, visuomenės informavimo priemonėse draudžiama skelbti informaciją, kurioje: „raginama prievarta pažeisti Lietuvos Respublikos suverenitetą – pakeisti jos konstitucinę santvarką, kėsintis į jos nepriklausomybę arba pažeisti teritorijos vientisumą [...] skatinami ar kurstomi teroristiniai nusikaltimai“⁸⁹. 19 straipsnis taip pat papildomas 9 dalimi, pagal kurią policijai, sužinojus apie neskelbtinos informacijos paskleidimą internete, suteikiami įgaliojimai apie tai pranešti elektroninės informacijos prieglobos paslaugų teikėjams, kurie per 2 valandas gali tokią informaciją pašalinti. Jeigu to nepadaro, policija gali duoti privalomus nurodymus teikėjams padaryti informaciją nepasiekiamą ne ilgiau kaip 72 val. Nurodymus pašalinti minėtą informaciją arba ilgesniam laikui apriboti jos prieinamumą, policija gali duoti tik su teismo leidimu.

Matyti, kad šiais pakeitimais buvo visiškai įgyvendintas ES direktyvos (ES) 2017/541 21 straipsnis. Jame reglamentuotos kovos su internetiniu turiniu, kuriuo viešai kurstoma vykdyti teroristinius nusikaltimus, priemonės. Minėtame straipsnyje valstybės narės įpareigojamos užtikrinti, kad būtų skubiai pašalintas jų teritorijoje esantis internetinis turinys, kuriuo viešai kurstoma vykdyti teroristinius nusikaltimus. Be to, valstybės įpareigojamos dėti pastangas, kad būtų pašalintas toks ne jų teritorijoje esantis turinys. Valstybės narės taip pat įpareigojamos sukurti efektyvų tokios informacijos šalinimo ir blokavimo priemonių mechanizmą, kuris turi būti nustatomas taikant skaidrias (teisėtas ir proporcingas) procedūras. Negalima pamiršti, kad ES direktyvoje minimas ir nacionalinių institucijų pajėgumų didinimas tiriant nusikaltimus kibernetinėje erdvėje. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos nacionalinėje Vidaus saugumo fondo 2014–2020 m. programoje kibernetinių atakų ir kitų nusikaltimų elektroninėje erdvėje aptikimo stiprinimas yra viena iš

⁸⁸ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas, *Valstybės žinios* 71, 1706 (1996).

⁸⁹ *Ibid.*

prioritetinių sričių⁹⁰. Remiantis minėta Vidaus saugumo fondo programa, pirmasis šios srities stiprinimo etapas buvo pradėtas jau 2016 m. „Lietuvos kriminalinės policijos biuras minėtos programos lėšomis įsigijo specializuotą licencijuotą programinę įrangą, skirtą socialiniuose tinkluose skelbiamai rizikos turinčiai informacijai analizuoti, t. y. ši programinė įrangą leis atlikti socialiniuose tinkluose skleidžiamos informacijos stebėseną, paiešką ir vykdyti peržiūrą, taip pat leis išsaugoti informaciją iš kai kurių elektroninio pašto dėžučių, žiniatinklio ir socialinių tinklų. Be to, gautus duomenis bus galima kaupti, analizuoti, išsaugoti ir operatyviai apdoroti. Atkreiptinas dėmesys, jog toks elektroninėje erdvėje vykdomas stebėjimas yra tikslingai orientuotas į galimus grėsmę keliančius veiksmus. Interneto plėtra ir neįtikėtino populiarumo sulaukę socialiniai tinklai bei išmanieji įrenginiai paskatino naujų bendravimo formų atsiradimą, itin padidino skelbiamos informacijos kiekius ir viešinamų asmens duomenų apimtį“⁹¹.

Jau dabar matyti, kad ES standartai terorizmo prevencijai interneto kontrolės srityje buvo visiškai įgyvendinti. Bet verta paminėti dar vieną elektroninių ryšių teikimo veiklos priežiūros funkcijas atliekantį subjektą – tai Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnyba (toliau – RRT). Tarnybos nuostatuose teigiama, kad „RRT yra Lietuvos Respublikos nacionalinė reguliavimo institucija pagal Europos Sąjungos teisės aktus, reglamentuojančius visuomeninius santykius, susijusius su Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymu“⁹². Būtent RRT įgaliota kurti teisės aktų nuostatas, nustatančias bendrąsias sąlygas, kuriomis ūkio subjektai turi teisę verstis elektroninių ryšių veikla. Tarp galimų nuostatų randami ir ribojimai, susiję su neteisėto ar žalingo turinio informacijos perdavimu. Kalbant apie konkrečius RRT veiksmus dėl neteisėto ar žalingo turinio internete, pažymėtina „švaraus interneto“ iniciatyva. „Švarus internetas“ – tai RRT įkurta ir administruojama internetinė svetainė, kurioje apie internete pastebėtą neteisėtą ar žalingą turinį gali pranešti visi interneto vartotojai. „Švaraus interneto“ tyrėjai, operatyviai įvertinę gautą pranešimą ir jam pasitvirtinus, imsis veiksmų dėl tokio turinio pašalinimo: atsižvelgę į turinio pobūdį, perduos pranešimą Policijos departamentui, Žurnalistų etikos inspektoriatui, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai arba kitoms atsakingoms organizacijoms. Jei interneto svetainė, kurioje rastas neteisėtas turinys, yra registruota užsienyje, informacija apie ją bus perduota kitų šalių atsakingoms organizacijoms“⁹³. Pačiame tinklalapyje randamas ir

⁹⁰ „Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro įsakymas dėl Nacionalinės Vidaus saugumo fondo 2014–2020 m. programos veiksmų įgyvendinimo plano patvirtinimo“, TAR, 14406 (2015).

⁹¹ „Kriminalinė policija stiprina kibernetinių grėsmių valdymo pajėgumus“, Lietuvos kriminalinės policijos biuras, žiūrėta 2019 kovo 22 d., <http://lkpb.policija.lrv.lt/lt/naujienos/kriminaline-policija-stiprina-kibernetiniu-gresmiu-valdymo-pajegumus>

⁹² Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos nuostatų patvirtinimo“, *Valstybės žinios* 131, 4734 (2004).

⁹³ „Startuoja „Švarus internetas“: praneškite apie neteisėtą ar žalingą turinį internete“, *15min*, žiūrėta 2019 kovo 21 d., <https://www.15min.lt/mokslasit/straipsnis/technologijos/startuoja-svarus-internetas-praneskite-apie-neteiseta-ar-zalinga-turini-internete-646-1097532>

„draudžiamos informacijos“ apibrėžimas: „Draudžiama informacija – tai informacija, kurios paviešinimas ir (ar) platinimas yra draudžiamas pagal galiojančius įstatymus. Tai: [...] informacija, kuria tyčiojama, niekinama, skatinama neapykanta ar kurstoma diskriminuoti žmonių grupę ar jai priklausantį asmenį dėl lyties, seksualinės orientacijos, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų; kita įstatymais draudžiama informacija, kaip, pavyzdžiui, viešos kibernetinės patyčios panaudojus vaizdinę informaciją (pagal Švietimo įstatymą); informacija, kurioje raginama prievarta keisti Lietuvos Respublikos konstitucinę santvarką, skleidžiama karo propaganda, kurstomas karas ar neapykanta (pagal Visuomenės informavimo įstatymą)“⁹⁴. Atkreiptinas dėmesys, kad draudžiama informacija apibūdinama kaip „informacija, kurios paviešinimas ir (ar) platinimas yra draudžiamas pagal galiojančius įstatymus“. Į šią sritį turėtų patekti ir teroristinius nusikaltimus skatinanti ar kurstanti informacija. Nors terorizmo sąvoka tiesiogiai neminima, tikėtina, kad formuluotė „kita įstatymais draudžiama informacija“ apima ir teroristinio turinio informaciją.

Atlikus interneto turinio kontrolę reglamentuojančių teisės aktų analizę matyti, kad ES teisė šioje srityje buvo visiškai implementuota į nacionalinę teisę ir iš pažiūros atitinka ES išskeltus standartus. Pažymėtina tai, kad tik nuo 2019 m. įsigaliojęs naujas teisinis reglamentavimas nėra patikrintas praktiškai. Nėra suformuota teismų praktika ir išryškintos galimos teisinės ar organizacinės problemos.

3.2. Radikalizacijos prevencija Lietuvoje

Radikalizacijos prevencija ir deradikalizacija ES šiuo metu yra vienos iš svarbiausių terorizmo prevencijos sričių. Į šią sritį koncentruojamasi dėl vadinamo „vienių vilkų“ fenomeno. Matyti, kad dalį išpuolių ES įvykdo ne užsieniečiai, bet čia ilgą laiką gyvenantys asmenys, įkvėpti teroristinių organizacijų idėjų. Kaip jau buvo minėta, to priežastys sietinos su integracijos problemomis, socialine atskirtimi ir diskriminacija visuomenėje. Dėl to šioje darbo dalyje apžvelgsime Lietuvoje vykdomą integracijos politiką bei šios srities problematiką.

Nacionalinio saugumo strategijoje⁹⁵, tarp galimų grėsmių, išskiriamas *terorizmas, ekstremizmas, radikalėjimas*. Detalizuojant grėsmes paaiškinama, jog tai – religinio ir politinio ekstremizmo ideologijoms pritariančių asmenų ketinimai ir pajėgumai vykdyti teroristinius nusikaltimus Lietuvos Respublikoje, užsienio valstybėse veikiančių teroristinių organizacijų ir su jomis susijusių asmenų teroristinė veikla, terorizmo grėsmės sklaida iš konfliktų regionų. Viešojo saugumo

⁹⁴ „Teisinė informacija“, Švarus internetas, žiūrėta 2019 kovo 21 d., <https://www.svarusinternetas.lt/teisine-informacija/8>

⁹⁵ „Lietuvos respublikos Seimo nutarimas dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“, *Valstybės žinios* 56, 2233 (2002).

plėtos 2015–2025 metų programoje⁹⁶ didėjantis visuomenės radikalumas, skatinantis ekstremizmą ir didinantis teroro aktų tikimybę, taip pat minimas tarp galimų grėsmių viešajam saugumui. Viešojo saugumo plėtos programos vienas iš tikslų – mažinti ir šalinti rizikos veiksnius, didinančius teroro aktų tikimybę. Išskiriamos kelios kryptys: „1. Didinti gyventojų pažiūrų radikalėjimo procesų stebėsenos, prevencijos ir deradikalizavimo sistemos veiksmingumą įtraukiant gyvenamųjų vietovių bendruomenes, savivaldybes ir nevyriausybinės organizacijas. 2. Rengti ir įgyvendinti galimų radikalizmo ir ekstremizmo skatinimo ir verbavimo teroristinei veiklai būdų užkardymo priemonės. 3. Bendradarbiauti su Europos Komisijos įkurtu Informacijos apie radikalizaciją tinklu (RAN) ir ES valstybėmis narėmis keičiantis gerąja praktika. 4. Mažinti interneto naudojimo teroristiniais tikslais galimybes [...]. Taip pat Lietuvoje plečiamas kriminalinės žvalgybos informacijos mainų tinklas, įgyvendinant nacionalinės „Vidaus saugumo fondo 2014–2020 m. programos lėšomis finansuojamą projektą Nr. LT/2017/VSF/6.2.1.1. „Tinklo/platformos, skirtos informacijos mainams tarp pirmosios linijos pareigūnų, sukūrimas“ [...] Projekto tikslas – sukurti tinklą keistis informacija ir žiniomis terorizmo, radikalėjimo procesų, smurtinio ekstremizmo stebėsenos, prevencijos, užkardymo ir tyrimo tikslais“⁹⁷. Pažymėtina, kad nors projektas susijęs su ekstremizmo prevencija ir teigiamai vertintinas ES institucijų bendradarbiavimo ir keitimosi informacija kontekste, nėra tiesiogiai susijęs su radikalizacijos prevencija.

Kaip žinoma, Lietuvoje yra galimai radikalizacijai paveikių grupių – ultradešinių pažiūrų nacionalistai, prieglobstį gavę asmenys iš trečiųjų šalių konfliktų zonų, religinės ir tautinės mažumos. Dėl to Lietuvai aktuali integracija, solidarumas ir tolerancija. Galima teigti, kad dalis Lietuvos visuomenės yra gana uždara kitoms kultūroms. Tai patvirtina Lietuvos socialinių tyrimų centro Etninių tyrimų instituto ir Lietuvos mokslo tarybos iniciatyva atliktų apklausų rezultatai⁹⁸. Remiantis minėtais rezultatais galima teigti, kad Lietuvoje didžioji dalis visuomenės nenorėtų kaimynystėje gyventi su čigonais (romų tautybės asmenimis), taip pat su musulmonais (antra vieta). Pažymėtina tai, kad 2012–2017 m. gyventojų nuomonė dėl čigonų išliko panaši, o musulmonų atžvilgiu ji akivaizdžiai keitėsi į neigiamą pusę.. Nors tyrime neatsispaudė tai lėmusios priežastys, tikėtina, kad tai susiję su vadinamosios „Islamo valstybės“ iškilimu, taip pat su daug aukų pareikalavusiais teroro aktais Europoje. Pasidomėjus apie nepakantumą kitoms religijoms ir kultūroms, akivaizdu, kad radikalusis islamas yra musulmonų religijos ir terorizmo asociacijos priežastis ES. Lietuvoje pastebimos tokios pačios tendencijos. Kalbant apie dešiniųjų pažiūrų radikalizmą ir etninės, rasinės neapykantos kurstymą, 2019 kovo 6 d. interviu metu informantas paminėjo, kad Lietuvoje nėra „*kritinės masės*“ tokių pažiūrų asmenų. Nepaisant to, manytina, kad

⁹⁶ *Supra note*, 81.

⁹⁷ „Plečiamas kriminalinės žvalgybos informacijos mainų tinklas“, LKPB, žiūrėta 2019 kovo 30 d., <http://lcpb.policija.lrv.lt/lt/naujienos/pleciamas-kriminalines-zvalgybos-informacijos-mainu-tinklas>

⁹⁸ „LSTC etninių tyrimų institutas“, CES, žiūrėta 2019 kovo 23 d., <http://www.ces.lt/#&panel1-1>

radikalizacijos prevencija tiesiogiai susijusi ir su neapykantos kurstymu, dėl to Lietuvos politiką šioje srityje verta panagrinėti plačiau.

Tolerancijos kitai rasei, tautai ir kultūrai sritis paminėta ir Lietuvos nacionalinio saugumo strategijoje, kurioje išipareigojama ugdyti visuomenės rasinę, tautinę ir religinę toleranciją, nepakantumą žmogaus teisių ir laisvių pažeidimams⁹⁹. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 str. reglamentuojamas asmenų lygybės principas. Jis reiškia, kad asmens teisės ir laisvės negali būti varžomos dėl lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų. Neapykantos kurstymas dėl minėtų pagrindų yra uždraustas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – LR BK) 170–171 straipsniais. LR BK 170 str. užtraukia baudžiamąją atsakomybę dėl kurstymo „prieš bet kokios tautos, rasės, etninę, religinę ar kitokią žmonių grupę“¹⁰⁰. LR BK 171 str. kriminalizuoja trukdymą „atlikti religines apeigas ar religines iškilmes“¹⁰¹. Pažymėtina, kad pastarojo LR BK straipsnio teismų praktikoje beveik nerandama. Tarp 2007 ir 2017 m. buvo tik 1 atvejis (2011 m.), Lietuvos teismuose tuo pačiu laikotarpiu LR BK 170 str. bylų nagrinėjimas svyravo nuo 17 iki 328 atvejų per metus. „Atsižvelgiant į tai, jog daugeliu atvejų šie nusikaltimai padaromi internetinėje erdvėje (pvz., rašant komentarus internetinės žiniasklaidos portaluose skelbiamiems straipsniams), manytina, kad šių nusikaltimų skaičius priklauso nuo konkrečių įvykių visuomenėje, atitinkamai apie šiuos įvykius nušviečiančių straipsnių žiniasklaidoje bei komentarų gausos, taip pat – nuo institucijų, organizacijų aktyvumo fiksuojant ir pranešant apie šias nusikalstamas veikas“¹⁰². Minėtos veikos uždraudžiamos vadovaujantis ne tik LR Konstitucija, tačiau ir tarptautiniais išipareigojimais, pavyzdžiui, – 2008 m. Tarybos pamatinis sprendimas 2008/913/TVR dėl kovos su tam tikromis rasizmo ir ksenofobijos formomis bei apraiškomis baudžiamosios teisės priemonėmis.¹⁰³ Be to, suformuota teismų praktika, taikant LR BK 170 str., kurioje remiamasi ne tik LR teisės aktais, bet ir tarptautinėmis sutartimis, ES direktyvomis, EŽTT praktika (byla 2K-359/2014)¹⁰⁴. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad Lietuvoje, bent jau baudžiamosios teisės kontekste, tautinės, rasinės ar kitokios neapykantos kurstymo teisinis reglamentavimas atitinka ES standartus. Nepaisant to, atsižvelgiant į pasaulyje įvykusius teroro aktus, nukreiptus prieš musulmonų bendruomenę, kuriuos įvykdė dešiniųjų pažiūrų radikalai, Lietuvoje reikėtų skirti daugiau dėmesio asmenų

⁹⁹ *Supra note*, 80.

¹⁰⁰ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas“, *Valstybės žinios* 89, 2741 (2000).

¹⁰¹ *Ibid.*

¹⁰² „Teisės e-aktualijos“, ISSN 2335, 8998 (2018), 18, http://teise.org/wp-content/uploads/2018/05/aktualijos-18_1_Nr14.pdf

¹⁰³ „2008 m. lapkričio 28 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2008/913/TVR dėl kovos su tam tikromis rasizmo ir ksenofobijos formomis bei apraiškomis baudžiamosios teisės priemonėmis“, OL, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32008F0913>

¹⁰⁴ „Lietuvos apeliacinio teismo nutartis 2014m. spalio 14 d. baudžiamojoje byloje 2K-359/2014“, Eteismai, <https://eteismai.lt/byla/267063738226763/2K-359/2014>

švietimui ir tolerancijos mokymui. Lietuvai ši tema yra aktuali, nes Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2017 m. šalyje buvo įregistruota 10 musulmonų sunitų bendruomenių¹⁰⁵.

Dar viena Lietuvos socialinių tyrimų centro Etninių tyrimų instituto ir Lietuvos mokslo tarybos inicijuota apklausa buvo atlikta, siekiant išsiaiškinti visuomenės požiūrį į Lietuvoje gyvenančius ir Lietuvą atvykstančius imigrantus. „Apklausa atlikta vykdant reikminių tyrimų projektą „Prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos politikos įgyvendinimo vertinimas ir integracijos procesų stebėseną“. Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba“¹⁰⁶. LR piliečiams buvo užduodamas klausimas: „kokius politinius sprendimus turėtų priimti Lietuvos Vyriausybė dėl į Lietuvą atvykstančių pabėgėlių?“. ¹⁰⁷ Apklaustos rezultatai atskleidžia, kad Lietuvoje trūksta tolerancijos ir solidarumo. Didžioji dalis respondentų atsakė, kad reikėtų griežtai riboti atvažiuojančių pabėgėlių skaičių. Maždaug pusė respondentų atsakė, kad Lietuva turėtų atsisakyti dalyvauti pabėgėlių perkėlimo programoje. Išnagrinėjus minėtas apklausas, matyti, kad didelė dalis Lietuvos visuomenės neigiamai vertina islamo religiją išpažįstančius asmenis. Nemaža dalis neigiamai nusistačiusi prieš pabėgėlio statusą turinčius asmenis. Remiantis Tarptautinės migracijos organizacijos „Europos migracijos tinklas“ ¹⁰⁸ tyrimo duomenimis, prieglobstį Lietuvoje gavusių užsieniečių skaičius tendencingai auga. Nors prieglobstį gavusiems asmenims apribojimai dėl darbo netaikomi, tik maža dalis tokių asmenų įsidarbina. Kaip pagrindinės kliūtys įsidarbinti yra valstybinės kalbos nemokėjimas, nepaklausios Lietuvoje specialybės, trečiojoje valstybėje gautų diplomų ir kvalifikacijų nepripažinimas Lietuvoje, taip pat ir nenoras, nesugebėjimas dirbti.

Siekiant išsiaiškinti, kaip Lietuvoje veikia išvardintų asmenų grupių integracija, ar yra vykdomi įsipareigojimai ES, būtina aptarti šios srities teisinį reglamentavimą. Remiantis Lietuvos Respublikos įstatymu dėl užsieniečių teisinės padėties¹⁰⁹, Pabėgėlių priėmimo centras (toliau – PPC) yra pirminė integracijos ir kitokios socialinės paramos įstaiga užsieniečiams. Įstatyme teigiama, kad „Lietuvos Respublika sudaro sąlygas užsieniečių, kurie turi leidimą gyventi, integracijai į valstybės politinį, socialinį, ekonominį ir kultūrinį gyvenimą įstatymų nustatyta tvarka“¹¹⁰. Kaip integracijos sritys išvardijamos: valstybinės kalbos mokymas, švietimas, užimtumas, aprūpinimas gyvenamąja patalpa, socialinė apsauga, sveikatos apsauga, visuomenės informavimas apie

¹⁰⁵ „Įregistruotos religinės organizacijos“, Lietuvos statistikos departamentas, žiūrėta 2019 kovo 28 d., <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R0162#/>

¹⁰⁶ „Nuomonė apie Lietuvoje gyvenančius ir į Lietuvą atvykstančius imigrantus“, CES, žiūrėta 2019 kovo 23 d., <http://www.ces.lt/2009/12/nuomone-apie-lietuvoje-gyvenancius-ir-i-lietuva-atvykstancius-imigrantus/>

¹⁰⁷ *Ibid.*

¹⁰⁸ „Prieglobstį Lietuvoje gavusių užsieniečių integracija: teisinis reguliavimas ir situacija“, EMN, žiūrėta 2019 kovo 23 d., <http://emn.lt/wp-content/uploads/2015/01/Studija-LT.pdf>

¹⁰⁹ „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties“, *Valstybės žinios* 73, 2539 (2004).

¹¹⁰ *Ibid.*

užsieniečių integraciją¹¹¹. Remiantis Lietuvos Vyriausybės nutarimu dėl Lietuvos migracijos politikos gairių patvirtinimo¹¹², užsieniečių integracija Lietuvoje daugiausiai vykdoma Europos pabėgėlių fondo ir Europos fondo trečiųjų šalių piliečių integracijai lėšomis. Šiame nutarime ypač neišsiaiškinta apie užsieniečių integracijos sritį Lietuvoje: „Lietuva neturi ilgalaikės užsieniečių integracijos politikos ir šią politiką formuojančios institucijos, trūksta kryptingo ir koordinuoto užsieniečių integraciją vykdančių institucijų darbo [...] Formuojant užsieniečių integracijos politiką, pasigendama konstruktyvaus dialogo tarp politikai įtaką darančių interesų grupių (valstybės institucijų, nevyriausybinių organizacijų, migrantų asociacijų, darbdavių, profesinių sąjungų, akademinės visuomenės), todėl užsieniečių integracijos infrastruktūra šiuo metu fragmentiška ir nestabili.“¹¹³ Viešai pripažįstama, kad Lietuvoje integracijos sritis tobulintina ir nėra harmonizuota. Pabrėžtina, kad integracijos sistema veikia keliais etapais. Remiantis Europos migracijos tinklo pateikta susisteminta informacija¹¹⁴, pirmasis integracijos etapas prasideda pradedant teikti pagalbą PPC. Čia pabėgėliai apgyvendinami iki 3 mėn. Šiuo laikotarpiu vykdoma sveikatos patikra, intensyviai mokoma lietuvių kalbos ir kultūros pagrindų, kad jie tinkamai pasiruoštų įsilieti į Lietuvos visuomenę bei darbo rinką. Socialiniai darbuotojai, bendradarbiaudami su darbo birža, įvertina asmens gebėjimus ir kvalifikaciją. Vėliau, po integracijos PPC, parama integracijai teikiama savivaldybės teritorijoje. Paskiriami kuratoriai, kurie padeda įsigyti būtiniausius reikmenis, išsinuomoti butą, išmoka pinigines pašalpas, organizuoja lietuvių kalbos mokymą ir kitaip padeda integruotis. Matyti, kad yra sukurta tam tikra integracijos sistema, tačiau didelis pabėgėlių nedarbo lygis ir visuomenės nuomonė atskleidžia galimą šios sistemos neveikimo tikimybę. Remiantis „Prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos politikos įgyvendinimo vertinimo ir integracijos procesų stebėsenos“ projekto ataskaita¹¹⁵ (ji parengta imant interviu iš asmenų, gavusių prieglobstį Lietuvoje), matyti, kad jie nėra patenkinti perkėlimu į Lietuvą. Taip pat galima teigti, kad apklausos atskleidžia integracijos proceso formalumą: „Visi apklausti perkeltieji asmenys pasakė, kad nė vienas nesirinko Lietuvos, kaip galimos šalies integracijai. Būdami Graikijoje jie pildė anketas, nurodydami aštuonias šalis, į kurias norėtų vykti integracijai ir kuriose turi giminių [...] Kai kurie respondentai yra girdėję, kad gyvenimas Lietuvoje sudėtingas, nes patys lietuviai išvažiuoja iš šalies“¹¹⁶. Kalbant apie teisinį reglamentavimą, taip pat pateikta nemažai pastebėjimų dėl savivaldybių vaidmens integracijos procese. Teigiama, kad dabartinis teisinis reglamentavimas

¹¹¹ *Supra note* 109.

¹¹² „Lietuvos Vyriausybės nutarimu dėl Lietuvos migracijos politikos gairių patvirtinimo“, *TAR*, 722 (2014).

¹¹³ *Ibid.*

¹¹⁴ „Prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos politikos įgyvendinimo vertinimas ir integracijos procesų stebėsenos“ projekto ataskaita, CES, žiūrėta 2019 kovo 23 d., <http://www.ces.lt/wp-content/uploads/2013/01/Baigiamoji-ataskaita1.pdf>

¹¹⁵ *Ibid.*

¹¹⁶ *Ibid.*

dėl savivaldybių yra neaiškus, vyrauja skirtingos praktikos, savivaldybės integracijos procese dalyvauja savanoriškumo pagrindu, dėl to ši sritis tobulintina.

2019 m. kovo 6 d. imant interviu iš terorizmo prevencijos srityje dirbančio eksperto, jis pateikė nuomonę, kuo Lietuva yra pranašesnė už kitas ES valstybes islamistinio radikalizmo kontekste. Pasak informanto, svarbu tai, kad Lietuvoje musulmonų bendruomenė, palyginti su kai kuriomis ES valstybėmis, – negausi. Be to, didžiąją dalį bendruomenės sudaro totoriai, kurie yra labai gerai integravęsi ir asimiliavęsi Lietuvoje. Totorių išpažįstamas islamas yra laikytinas nuosaikiu. Informanto teigimu, radikalaus islamo interpretacijos Lietuvoje neprigijo ir dėl to, kad Lietuvoje nėra daug konvertitų – asmenų, pakeitusių krikščioniškąjį ar kitokį tikėjimą į islamą. Nors jų ir yra, jie neturi įtakos musulmonų bendruomenei. Palyginkime, pvz., su Latvija, kurioje yra išvykusių į konflikto zonas asmenų, kovojusių ar tebekovojančių teroristinėse organizacijose. Radikalizacijos tendencijos Latvijoje sietinos su musulmonų bendruomenės lyderių pozicija. Pvz., buvusiam Latvijos islamo kultūros centro vadovui buvo iškelta byla dėl dalyvavimo Sirijos kare¹¹⁷.

2019 m. kovo 20 d. interviu metu respondentas pastebėjo, kad ES galima nuspėti tam tikrą problemą, su kuria bus susiduriama ateityje. Ji gali būti aktuali ir Lietuvai. Šiuo metu ES valstybių narių kalėjimuose yra asmenų, kurie atlieka laisvės atėmimo bausmes už teroristinius nusikaltimus. Dėl to radikalizacija kalėjimuose ES šiuo metu yra ypač svarstyтина tema. Kai kurie iš tų asmenų bausmę atlieka jau keleri metai ir netrukus bus paleisti į laisvę. Neatmestina tikimybė, kad ES valstybėse narėse už teroristinius nusikaltimus teisti asmenys gali ir toliau bandyti užsiimti tokia veikla. Jie gali laisvai judėti Šengeno erdvėje, o teisėsaugos institucijos, neturėdamos rimto pagrindo, negali visa apimtimi kontroliuoti tokių asmenų veiklos. Tokių asmenų išėjimas į laisvę gali turėti įtakos ir visų ES valstybių narių saugumui, taip pat ir Lietuvos. Kalėjimuose kalintys, už teroristinius nusikaltimus teisti asmenys paprastai suformuoja atskiras subkultūras, ten dalinasi savo idėjomis, toliau radikalizuojasi, kuria ryšius su organizuotu nusikalstamumu, gali radikalizuoti kitus individus. Kalbant apie Lietuvą, tokia problema kol kas mažai aktuali, tačiau svarstyтина. Tuo labiau kad kol kas nėra efektyvių terorizmo radikalizacijos kalėjime prevencijos būdų. Praktika rodo, kad teroristų izoliavimas nuo likusių kalinių veikia neigiamai¹¹⁸.

Atlikus radikalizacijos ir ekstremizmo prevencijos vertinimą Lietuvoje ES standartų kontekste, negalima nepastebėti fakto, kad Lietuvos istoriniame ir geopolitiniame kontekste susiformavo pakankamai nepalanki terpė plisti radikalaus islamo idėjoms. Lyginant nacionalinę

¹¹⁷ „Latvijoje – byla buvusiam Islamo kultūros centro vadovui, dalyvavusiam Sirijos kare“, 15min, žiūrėta 2019 kovo 23 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/latvijoje-byla-buvusiam-islamo-kulturos-centro-vadovui-dalyvavusiam-sirijos-kare-57-757334>

¹¹⁸ „Isolating terrorists in jail hardens extremist beliefs, prisons study finds“, Theguardian, žiūrėta 2019 kovo 30 d., <https://www.theguardian.com/australia-news/2018/dec/18/isolating-terrorists-in-jail-hardens-extremist-beliefs-prisons-study-finds>

radikalizacijos prevencijos ir integracijos sistemą su kai kuriais anksčiau aptartais ES pavyzdžiais tenka pripažinti, kad Lietuva šioje srityje smarkiai atsilieka nuo ES standartų ir deda pastebimai mažiau pastangų. Neturime aiškios strategijos. Iš tyrimų matyti, kad užsieniečių integracija Lietuvoje yra formali. Teigiamai vertintinas teisinis reglamentavimas baudžiamojoje teisėje, kriminalizuojant veikas, kuriomis pažeidžiami lygybės ir nediskriminacijos principai. Mažai dėmesio susilaukia dešiniųjų radikalų judėjimas, nors žinoma, kad jis Lietuvoje egzistuoja. Vyrauja nuomonė, kad Lietuvai terorizmo grėsmė yra daugiau išorinė, kylanti iš tarptautinio terorizmo, nes dabartinė situacija nesudaro sąlygų vidinėms teroristinėms grupuotėms kurtis¹¹⁹.

3.3. Migracijos kontrolė Lietuvoje

3.3.1. Valstybinės sienos apsauga ir kontrolė Lietuvoje

Kaip jau buvo minėta, ES strategijoje kovai su terorizmu, prevencijos ir apsaugos ramsčiai yra glaudžiai susiję. Šiuo metu apsaugos srityje ES didelis dėmesys skiriamas geresnei išorės sienų kontrolei, biometrinių identifikatorių sistemai tobulinti. 2017 m. kovo 15 d. priimtas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 17/458, kuriuo iš dalies keičiamos reglamento (ES) 2016/399 (Šengeno sienų kodekso) nuostatos, susijusios su atitinkamų duomenų bazių tikrinimo prie išorės sienų sugriežtinimu. Nustatytas asmenų, kurie naudojami laisvo judėjimo teise pagal Sąjungos teisę, kelionės dokumentų sistemingas tikrinimas, jiems atvykstant į valstybių narių teritoriją ir iš jos išvykstant, atitinkamose pavogtų, pasisavintų, pamestų ir pripažintų negaliojančiais kelionės dokumentų duomenų bazėse¹²⁰.

Nacionalinio saugumo strategijoje deklaruojama, kad Lietuva užtikrins patikimą ES išorės sienos (Lietuvos Respublikos dalies) apsaugą ir stiprins neteisėtos migracijos prevenciją ir kontrolę¹²¹. Lietuvoje tiesiogiai valstybinės sienos kontrolę, o kartu ir ES išorės sienos dalies kontrolę, užtikrina VSAT. Ji vadovaujasi nacionaliniais teisės aktais, vienas iš jų – Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymas. Šios srities teisinis reglamentavimas nuo 2018 m. pastebimai keitėsi. Vadovaujantis ekonomiškumo ir glaustumo principais Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymo nuostatos (šis įstatymas reglamentavo VSAT veiklą) buvo perkeltos į Lietuvos Respublikos valstybės sienos apsaugos tarnybos įstatymo nuostatas ir neteko galios. Be to, VSAT vadovaujasi ir tarptautiniais teisės aktais. Vienas iš jų – Šengeno sienų kodeksas, kuris sulaukė pakeitimų dėl terorizmo grėsmės ES. Pažymėtina, kad 2017 m. kovo 15 d. reglamentas (ES) 17/458 tiesiogiai taikomas valstybėse narėse, ne išimtis ir Lietuva.

¹¹⁹ „Kova su terorizmu“, URM, žiūrėta 2019 kovo 25 d., <https://www.urm.lt/default/lt/uzsienio-politika/uzsienio-politikos-prioritetai/lietuvos-saugumo-politika/kova-su-terorizmu>

¹²⁰ „Europos Parlamentas griežtina ES išorės sienų kontrolę“ pranešimas spaudai, žiūrėta 2019 kovo 24 d., <http://www.europarl.europa.eu/news/lt/press-room/20170210IPR61804/europos-parlamentas-grieztina-es-iso-res-sienu-kontrolė>

¹²¹ *Supra* note 80.

Kad reglamentas tiesiogiai taikomas nacionalinėje teisėje, matyti jau Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymo 2 str. 26 punkte, kuriame pažymima, kad dalis sąvokų, vartojamų įstatyme, apibrėžtos reglamente (ES) Nr. (ES) 17/458. Tiesiogiai taikomos ir kitos nuostatos, tarp jų – ir minėti pakeitimai griežtinant patikrinimų tvarką dėl terorizmo grėsmės. Remiantis Europos Parlamento Tyrimų tarnybos vertinimu¹²², atsižvelgiant į tai, kad teroristiniuose išpuoliuose ES valstybėse narėse dalyvavo ir potencialiai ateityje gali dalyvauti asmenys, kurie naudojami laisvo judėjimo teise pagal ES teisę ir kuriems taikomas minimalus patikrinimas kertant ES išorės sieną, siekiant identifikuoti tokius ES ar trečiųjų šalių piliečius – užsienio kovotojus teroristus, buvo nustatyti bendri rizikos indikatoriai, taikomi atliekant patikrinimus prie išorinių ES sienų. Kompetentingų institucijų, vykdančių valstybinių sienų apsaugą (šiuo atveju – VSAT) jie naudojami visų ES valstybių narių (ir Lietuvos). Indikatoriai taikomi atliekant keleivių profiliavimą.

Valstybės sienos apsaugos sistemos 2017–2025 metų plėtotės programoje teigiama, kad šiuo metu atliekant patikrinimus kertant sieną elektroniniai kelionės dokumentai su elektroninėmis apsaugos priemonėmis netikrinami, nes neišplėta elektroninių dokumentų tikrumą patvirtinančių sertifikatų apsikeitimo sistema. ES iškeltos iniciatyvos, kurios numato platų biometrinių identifikatorių ir elektroninių dokumentų naudojimą pasienio patikrai per Automatizuoto pasienio tikrinimo (ABC) programą bei vieningos „atvykimo-išvykimo“ sistemos prie ES išorės sienos sukūrimą¹²³. Plėtotės programoje teigiamai vertinamas vykstantis tarptautinis bendradarbiavimas, bendradarbiavimas su ES institucijomis (FRONTEX), taip pat rizikos vertinimai, kurie atitinka ES standartus. Nacionalinėje Vidaus saugumo fondo 2014–2020 m. programoje šios sritys laikomos prioritetinėmis. Siekiant atitikti ES standartus, patvirtinti projektai dėl biometrinių duomenų tikrinimo sistemos struktūrų, sistemų ir techninės įrangos sukūrimo ir tobulinimo, informacinės sistemos (VRIS), kiek ji reikalinga sienos kontrolei, pagrindinio ir rezervinio duomenų centrų atnaujinimo¹²⁴. Tarpinstitucinis ir tarptautinis bendradarbiavimas taip pat bus plėtojamas, taikant naujas bendradarbiavimo formas. Nors ir šiuo metu jis vyksta tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu lygmenimis. VSAT keičiasi aktualia informacija su policija, Valstybės saugumo departamentu, Europolu, kitų valstybių nacionalinėmis valstybės sienos apsaugos tarnybomis.

Apžvelgus Lietuvos strategiją valstybės sienos apsaugos srityje matyti, kad VSAT, vykdydama teisės aktais pavestas funkcijas, greta kitų priskirtų uždavinių, atlieka ES išorės sienos stebėjimą ir patikrinimus kertant sieną pasienio kontrolės punktuose. SIS bei VSAT informacinės

¹²² „The return of foreign fighters to EU soil“ Europos parlamento tyrimų tarnyba, žiūrėta 2019 kovo 24 d., [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/621811/EPRS_STU\(2018\)621811_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/621811/EPRS_STU(2018)621811_EN.pdf)

¹²³ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. balandžio 13 d. nutarimo Nr. 370 Dėl Viešojo saugumo plėtos 2015–2025 metų programos įgyvendinimo tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo pakeitimo“, TAR, 2016 (2017).

¹²⁴ *Supra note* 90.

sistemos naudojimas pasienio kontrolės punktuose įgalina nustatyti asmenis, kurie gali būti siejami su terorizmu. Šiuo metu kryptingai siekiama neatsilikti nuo ES standartų. Numatomi projektai ir atlikti pakeitimai atitinka ES formuojamą strategiją. Iškelti uždaviniai, atsižvelgiant į terorizmo grėsmę, yra visiškai įgyvendinami. VSAT tiesiogiai taiko ES teisę, be to, stiprinami techniniai pajėgumai biometrinių duomenų srityje, tobulinama Šengeno informacinė sistema. Pažymėtina, kad lyginant su kai kuriomis ES šalimis, pavyzdžiui, Italija, Lietuvoje nėra didelės nelegalios migracijos problemos, tačiau neatmestina galimybė, kad ji gali tapti tranzitine šalimi asmenims, sietiniams su teroristinėmis organizacijomis.

3.3.2. Keleivių duomenų įrašų (PNR) teisinis reglamentavimas Lietuvoje

Aptartas ir ES šiuo metu aktualus keleivių duomenų įrašų (PNR) tvarkymas minimas ir Lietuvos Respublikos nacionalinio vidaus saugumo fondo 2014–2020 m. programos veiksmų įgyvendinimo plane¹²⁵. Plane keliami uždaviniai plėtoti nacionalinį Informacijos apie keleivius padalinį (IKP), siekiant įdiegti Keleivio duomenų įrašo IT sistemą. Dabar, 2019 m., įgyvendinamas Keleivių duomenų įrašų (PNR) tvarkymo sistemos plėtros I etapas. Sausio 9–10 d. Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Pajėgų valdymo valdyba su Lietuvos kriminalinės policijos biuru surengė seminarą, skirtą aptarti keleivių duomenų įrašų (PNR) tvarkymo aktualijoms Lietuvoje ir užsienyje¹²⁶. Pažymėtina, kad keleivių duomenų įrašų sistema Lietuvoje jau veikia. Lietuva, įgyvendindama 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą (ES) 2016/681 dėl keleivio duomenų įrašo (PNR) duomenų naudojimo teroristinių nusikaltimų ir sunkių nusikaltimų prevencijos, nustatymo, tyrimo ir patraukimo už juos baudžiamojon atsakomybėn tikslais, sukūrė unikalią nacionalinę teisinę bazę ir informacines sistemas, duomenis tvarkyti įgaliojo atitinkamas institucijas. Šiuo metu minėtą sistemą LR reglamentuoja Lietuvos Respublikos transporto veiklos pagrindų įstatymas¹²⁷. Dėl minėtos ES direktyvos buvo patvirtintas Bilietų užsakymo ir išvykimo kontrolės, keleivių skrydžio duomenų ir informacijos apie oro vežėjus teikimo informacijos apie keleivius padaliniui tvarkos aprašas¹²⁸. Pastarajame įstatyme pateikiamos esminės PNR sąvokos, kurios svarbios toliau nagrinėjant Lietuvoje funkcionuojančią minėtų duomenų tvarkymo sistemą: „Keleivių duomenys (angl. *Passenger Name Record*, PNR) – į Lietuvos Respublikos teritoriją atvykstančių ir iš jos išvykstančių oro keliais keleivių bilietų užsakymo ir išvykimo kontrolės, keleivių skrydžio duomenys, kurie yra išvardinti Lietuvos Respublikos transporto veiklos pagrindų

¹²⁵ *Supra note 90.*

¹²⁶ „Baltijos ir JAV ekspertai stiprina bendradarbiavimą tvarkant ir keičiantis keleivių duomenimis“, Lietuvos policija, žiūrėta 2019 kovo 22 d., <https://policija.lrv.lt/lt/naujienos/baltijos-ir-jav-ekspertai-stiprina-bendradarbiavima-tvarkant-ir-keiciantis-keleiviu-duomenimis>

¹²⁷ „Lietuvos Respublikos transporto veiklos pagrindų įstatymas“, *Lietuvos aidas* 215, 0 (1991).

¹²⁸ „Įsakymas dėl bilietų užsakymo ir išvykimo kontrolės, keleivių skrydžio duomenų ir informacijos apie oro vežėjus teikimo informacijos apie keleivius padaliniui tvarkos aprašo patvirtinimo“, *TAR* 2016, 29465 (2016).

įstatymo 1 priede. [...]. Keleivių duomenų įrašų informacinė sistema (toliau – KDİS) – policijos generalinio komisaro įsakymu įsteigta įslaptinta informacinė sistema, kurioje tvarkomi keleivių duomenys¹²⁹. Be to, minėtame apraše reglamentuotos konkrečios procedūros, kuriomis oro vežėjai turi vadovautis, kai perduoda PNR duomenis kompetentingam su jais susipažinti padaliniui.

Norint suprasti, kaip Lietuvoje funkcionuoja visa PNR tvarkymo sistema, būtina analizuoti kitą, PNR reglamentuojantį įstatymą. Lietuvos Respublikos transporto veiklos pagrindų įstatymo, 19¹ straipsnyje įtvirtinta vežėjų, kurie verčiasi keleivių vežimu oro keliais, pareiga teikti informaciją kompetentingoms institucijoms. Tai duomenys apie keleivius, atvykstančius į Lietuvos Respublikos teritoriją ar išvykstančius iš jos oro keliais. Informacija turi būti pateikta kompetentingoms institucijoms, elektroninių ryšių priemonėmis per nustatytą laiką. Įstatyme taip pat paaiškinama, kas yra įgaliotas padalinys, kuriam privalu pateikti informaciją. Tai „Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymu įgaliota policijos įstaiga ar jos struktūrinis padalinys. Įgaliotam padaliniui priklauso Valstybės sienos apsaugos tarnybos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento [...] deleguoti pareigūnai, įgalioti atlikti funkcijas, susijusias su šio įstatymo 1 priede nurodytų duomenų tvarkymu. [...] Šio Įstatymo 1 priede nurodyti duomenys tvarkomi teroristinių nusikaltimų ir su teroristine veikla susijusių nusikaltimų, taip pat sunkių ir labai sunkių nusikaltimų, kaip jie apibrėžti Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, prevencijos, nustatymo, tyrimo ir patraukimo už juos baudžiamojon atsakomybėn tikslais“¹³⁰. Tokiu teisiniu reglamentavimu sukuriamas jungtinis padalinys, kuriame dalyvauja policijos, Valstybės sienos apsaugos tarnybos (toliau – VSAT) ir Valstybės saugumo departamento (toliau – VSD) deleguoti pareigūnai. Vežėjams įtvirtinama pareiga pateikti minėtam padaliniui PNR duomenis. Įstatyme taip pat aiškiai išskiriamos minėtų institucijų kompetencijos ir sritys, kurioms reikalingi PNR duomenys, – policija (Lietuvos kriminalinės policijos biuras) ir VSD. PNR duomenys teikiami teroristinių nusikaltimų ir su teroristine veikla susijusių nusikaltimų, taip pat sunkių ir labai sunkių nusikaltimų, kaip jie apibrėžti Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, prevencijos, nustatymo, tyrimo ir patraukimo už juos baudžiamojon atsakomybėn tikslais. VSAT duomenis tvarko savo kompetencijos srityje – siekdama kovoti su nelegalia migracija ir sugriežtinti pasienio kontrolę. 19¹ straipsnio 7 dalyje reglamentuojamos įgalioto padalinio teisės PNR duomenis perduoti kompetentingoms institucijoms – kitų valstybių narių įgaliotiems padaliniams, taip pat Europolui ar trečiosioms šalims. Įstatyme užtikrinama, kad duomenys perduodami tik esant pagrįstam ir teisėtam prašymui, tiriant sunkius ar labai sunkius

¹²⁹ *Supra note* 127.

¹³⁰ *Ibid.*

nusikaltimus, teroristinius nusikaltimus. Be to, kiekvienas atvejis turi būti vertinamas individualiai, ypač informaciją perduodant ne ES valstybėms narėms.

Svarbu paminėti, kad įgyvendinant ES keliamus standartus teisėtumo ir proporcingumo srityje, nuodugniai reglamentuojama duomenų gavimo ir prašymo procedūra. Kompetentingos institucijos, prašydamos PNR duomenų, privalo nurodyti tokių duomenų gavimo tikslą, teroristinio nusikaltimo ar su teroristine veikla susijusio nusikaltimo, taip pat sunkaus ar labai sunkaus nusikaltimo rūšį, pobūdį, teisinę kvalifikaciją, šių nusikaltimų padarymo aplinkybių apibūdinimą. Kitais atvejais – ikiteisminio tyrimo ar kriminalinės žvalgybos tyrimo bylos numerį. Taip pat, užtikrinant proporcingumą, vežėjams turi būti pateikta informacija, pagrindžianti duomenų gavimo būtinumą ir prašomų duomenų apimtį.

Apžvelgus Lietuvos Respublikos teisės aktus, reglamentuojančius PNR duomenų tvarkymą, galima daryti išvadą, jog teisinis reglamentavimas atitinka direktyvą (ES) 2016/681 dėl keleivio duomenų įrašo (PNR) duomenų tvarkymo būtent terorizmo prevencijos srityje. Atsižvelgiant į minėtą ES direktyvą, Lietuvoje užtikrinama duomenų apsaugos pareigūno prieiga prie informacijos apie keleivių duomenis. Taip pat reglamentuota tokios informacijos gavimo tvarka iš kitų valstybių narių kompetentingų institucijų ir trečiųjų valstybių. Be to, nacionaliniais teisės aktais ir dabar funkcionuojančia sistema Europolas turi galimybę prieiti prie PNR duomenų. Manytina, kad Lietuvoje atlikti keleivių duomenų tvarkymo pakeitimai ir sukurtas kontrolės mechanizmas atitinka ES standartus teisėtumo kontrolės kontekste, nepažeidžia pamatinių asmens teisių ir laisvių, yra dar vienas įrankis kompetentingoms teisėsaugos institucijoms kovoje su terorizmu.

3.3.3. „Pilkosios migracijos“ problematika Lietuvoje

Kalbant apie migracijos kontrolę terorizmo grėsmės kontekste, išskirtini informanto išsakyti pastebėjimai dėl Lietuvoje esančių teisinių spragų. Interviu buvo darytas 2019 m. kovo 20 d. Informantas, tiesiogiai dirbantis kovos su terorizmu srityje, kaip tobulintiną sritį pabrėžė Lietuvoje galiojančią teisinę sistemą, kurios spragos leidžia vykti vadinamai „pilkajai migracijai“. „Pilkąja migracija“ vadinamas asmenų patekimas į Lietuvą / Šengeno erdvę, kai formaliai nepažeidžiami nei ES, nei nacionaliniai teisės aktai. Asmens buvimas „legalizuojamas“, ir su Lietuvoje išduotais dokumentais jis gali teisėtai judėti Šengeno erdvėje. Nepaisant to, minėtas „legalizavimas“ ir dokumento gavimas gaunamas apgaulės būdu, pasinaudojant įstatymų spragomis, klastojant atvykimo pagrindus. Išskirtini keli dažniausiai klastojami atvykimo pagrindai, tai – fiktyvių santuokų sudarymas, fiktyvių įmonių Lietuvoje steigimas, apsimestinės studijos, fiktyvios darbovietės. Minėtos problemos ypač aktualios terorizmo grėsmės kontekste, nes į Šengeno erdvę gali patekti asmenys, kurie galimai susiję su teroristinėmis organizacijomis. Patekus į Šengoną, tokių asmenų judėjimas nėra kontroliuojamas, jie gali vykti į visas ES valstybes

nares, o tai dar labiau padidina galimą grėsmę valstybių narių saugumui. Šiuo atžvilgiu Lietuvoje esančios teisinio reglamentavimo spragos kelia grėsmę ne tik Lietuvai, bet ir kitoms ES valstybėms, dėl to būtina tobulinti migracijos kontrolės mechanizmą. Norint išsiaiškinti dabartinės migracijos kontrolės spragas, reikia analizuoti Lietuvoje galiojančią šios srities teisinį reglamentavimą ir kontrolę. Pagrindinė priežiūros ir kontrolės institucija, atsakinga už migracijos kontrolę Lietuvoje, – Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Migracijos departamento nuostatuose¹³¹ pateikiamas sąrašas teisės aktų, kuriais jis vadovaujasi. Tarp Lietuvos Respublikos Konstitucijos, kitų teisės aktų, tarptautinių sutarčių ir ES teisės aktų išskirtinas Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, kuris yra vienas iš aktualiausių terorizmo prevencijos ir „pilkosios migracijos“ kontekste. Nuostatose, kaip pagrindinis Migracijos departamento veiklos tikslas, nurodomas vizų, imigracijos, prieglobsčio, Lietuvos Respublikos pilietybės procedūrų vykdymo užtikrinimas, kelionės dokumentų, leidimų gyventi Lietuvoje ir kitų dokumentų užsieniečiams išdavimas ir laisvo asmenų judėjimo principo įgyvendinimas¹³². Migracijos departamento nuostatuose taip pat pateikiamas baigtinis sąrašas funkcijų, kurias jis atlieka, siekdamas nustatyto veiklos tikslo. Išskirtinos aktualiausios funkcijos „pilkosios migracijos“ kontekste: „organizuoja leidimų laikinai gyventi Lietuvoje, [...] asmens be pilietybės kelionės dokumentų, pabėgėlio kelionės dokumentų ir užsieniečio pasų, pažymų Europos Sąjungos valstybės narės piliečių teisei laikinai ar nuolat gyventi Lietuvoje patvirtinti išdavimą ir keitimą, [...]“¹³³ Šią funkciją verta panagrinėti plačiau. Per 2019 m. kovo 20 d. darytą interviu informantas užsiminė apie kitą Lietuvos teisinę spragą. Ji nėra susijusi su „pilkąja migracija“, tačiau ypač aktuali terorizmo prevencijos ir migracijos kontrolės srityje. Interviu metu buvo užsiminta apie fiktyvias santuokas ir apie asmenis be pilietybės, kurie į Lietuvą gali patekti su suklastotais dokumentais. Vėliau asmenys gali pripažinti, kad dokumentai yra padirbti. Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 300 str., asmeniui tokiu atveju gresia baudžiamoji atsakomybė, už kurią numatoma laisvės atėmimas. Tačiau asmuo vis tiek gali prašyti prieglobsčio Lietuvoje, nes, pagal Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 2 str., 20 punktą, jam gali būti suteikiamas prieglobsčio prašytojo statusas.¹³⁴ Tokiu atveju prašymas turi būti nagrinėjamas ir jam gali būti suteiktas užsieniečio registracijos pažymėjimas, kuriuo patvirtinama teisė likti Lietuvos Respublikos teritorijoje. Kai asmuo neturi jokių tapatybę patvirtinančių dokumentų, neregistruojama ES registruose, nustatyti asmens tapatybę yra ypač sunku.

¹³¹ „Migracijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos nuostatai“, MD, žiūrėta 2019 kovo 22 d., <http://migracija.lrv.lt/lt/administracine-informacija/nuostatai>

¹³² *Ibid.*

¹³³ *Ibid.*

¹³⁴ *Supra note 109.*

Teigiamai vertintini galimi nesuteikimo pagrindai, jei yra rimtas pagrindas manyti, kad jo buvimas Lietuvos Respublikoje kelia grėsmę valstybės saugumui arba jis įtariamas padaręs sunkų ar labai sunkų nusikaltimą ar prie jo prisidėjęs. Tokiu atveju apsisaugoma, kad asmuo, siejamas su terorizmu, negautų pabėgėlio statuso. Nepaisant to, kol jo prašymas svarstomas, yra tikimybė, kad asmuo gali pabėgti ir patekti į Šengeno erdvę. Informantas interviu metu replikavo, kad tokiu atveju belieka pasitikėti asmens sakoma informacija, taip pat, esant galimybei, kreiptis į kitas ES ar trečiąsias valstybes. Ši teisinė spraga aktuali ne tik Lietuvai, tačiau ir kitoms valstybėms. Informanto teigimu, pasitaikė atvejų, kai tas pats asmuo, skirtingose valstybėse deklaruodamas skirtingas tapatybes, gaudavo nacionaliniais teisės aktais nustatytas išmokas. Pagrindinės tokios situacijos priežastys susijusios su ES išorės sienų kontrolės spragomis, asmenų identifikavimu ir padirbtų kelionės dokumentų iššifravimu. (Ši ES masto problema darbe jau buvo aptarta). Darytina išvada, kad tai ne vien Lietuvos teisinė problema, ji aktuali visos ES mastu ir yra glaudžiai susijusi ne tik su terorizmo prevencija, bet ir su ES apsaugos sritimi. Kokie sprendimai ES priimami siekiant tobulinti šią sritį, buvo jau minėta.

Toliau tęsiant migracijos kontrolės sistemos analizę „pilkosios migracijos“ kontekste, pažymėtina, kad, remiantis įstatymu „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, šiuo metu užsieniečiams leidimai laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje gali būti išduoti šeimos susijungimo, įsidarbinimo, mokymosi, teisėtos veiklos Lietuvoje vykdymo ir kitais pagrindais. Šioje srityje išskirtinos Migracijos departamento funkcijos vertinti ir nustatyti, ar yra pagrindas manyti, kad santuoka, registruota partnerystė, įvaikinimas ar įmonė yra fiktyvūs. Migracijos departamentas taip pat nagrinėja prašymus suteikti prieglobstį. Šias sritis verta paanalizuoti atskirai. Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 63 straipsnyje pateikiami atsisakymo išduoti leidimą dirbti ir leidimo dirbti panaikinimo pagrindai. Straipsnyje minima, kad atsisakoma išduoti leidimą dirbti, jei pateikti dokumentai yra suklastoti arba juose yra tikrovės neatitinkančių duomenų, taip pat leidimas panaikinamas, jei leidimą dirbti užsienietis gavo apgaulės būdu¹³⁵. Kai asmuo į Lietuvą kviečia sutuoktinį, kuris yra trečiosios šalies pilietis, pastarajam leidimas gyventi gali būti išduotas šeimos susijungimo pagrindu, tas pats galioja ir studentams iš trečiųjų šalių, kurie į Lietuvą atvyksta studijuoti. Migracijos departamentas įgaliotas vertinti, ar egzistuoja išvardinti pagrindai. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro įsakymu „Dėl Leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje užsieniečiams išdavimo, keitimo, panaikinimo, taip pat įvertinimo, ar santuoka, registruota partnerystė, įvaikinimas ar įmonė yra fiktyvūs, tvarkos aprašo patvirtinimo“¹³⁶ patvirtintame apraše detalčiai aprašomos Migracijos

¹³⁵ *Supra note* 109.

¹³⁶ „Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro įsakymas dėl Leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje užsieniečiams išdavimo, keitimo, panaikinimo, taip pat įvertinimo, ar santuoka, registruota partnerystė, įvaikinimas ar įmonė yra fiktyvūs, tvarkos aprašo patvirtinimo“, *Valstybės žinios* 126, 4509 (2005).

departamento kompetencijos, teisės, įgaliojimai, siekiant nustatyti fiktyvius atvykimo į Lietuvos Respubliką pagrindus. Apibendrintai galima teigti, kad procedūros dažniausiai apima įvairių dokumentų reikalavimą. Tiesa, santuokai įrodyti nustatinėjami ir kiti dalykai – ar bendrai vedamas ūkis, ar gyvenama kartu, kiti požymiai. Teigiamai vertintina Migracijos departamento galimybė, kai nepakanka informacijos tam, kad būtų galima nustatyti, ar nėra pagrindų, dėl kurių užsieniečiui atsisakoma išduoti leidimą laikinai gyventi Lietuvoje. Remiantis Migracijos departamento praktika¹³⁷, tokiu atveju, siekiant pašalinti duomenų trūkumą, pareiškėjas ne tik įpareigojamas pateikti reikiamus dokumentus, bet ir nurodoma atvykti į apklausą Migracijos departamente. Tokia galimybė atitinka ES keliamus reikalavimus dėl dokumentų išdavimo. Nepaisant to, kvestionuotina, kaip Migracijos departamentas nustato patį įsidarbinimo, studijų ar santuokos fiktyvumo faktą. Per 2019 m. kovo 14 d. darytą interviu, informantas išreiškė neigiamą nuomonę dėl tokių duomenų nustatymo objektyvumo. Ypač neigiamai jis vertino santuokos fiktyvumo nustatymą. Jo teigimu, yra naivu tikėtis nustatyti, ar santuoka fiktyvi, ar sudaryta, „iš meilės“¹³⁸. Kad teisinis migracijos reguliavimas Lietuvoje tobulintinas, patvirtina ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos migracijos politikos gairių patvirtinimo. Jame teigiama, kad: „galiojantys teisės aktai nesuteikia realių svirtų patikrinti, ar užsienietis atvyksta gyventi į Lietuvą siekdamas verstis realia ir valstybei naudą nešančia veikla, ir šį faktą patvirtinti [...] Galiojantys teisės aktai aiškiai nenustato atvejų, kuriais užsienietis keičia teisinės padėties pagrindą valstybėje, pavyzdžiui, užsieniečiai, atvykę mokytis į Lietuvos mokymo įstaigas, vėliau siekia pasilikti gyventi valstybėje – įsigyja įmones ir prašo teisėtos veiklos pagrindu išduoti leidimo laikinai gyventi ar panašiai [...] Teisės aktuose nenumatyta pakankamai veiksmingų priemonių, skirtų kovoti su fiktyviomis santuokomis, kurios gali būti ir viena iš organizuoto nusikalstamumo apraiškų, pavyzdžiui, prekyba žmonėmis, dokumentų klastojimas, neteisėtas žmonių gabenimas.“¹³⁹. Svarstyta, ar nebūtų tikslinga perimti JAV naudojamos praktikos įrodinėjant fiktyvias santuokas, kai prašoma pateikti ne tik santuoką ir bendrą ūkį įrodančius dokumentus, tačiau ir vestuvių, bendrų kelionių, vakarėlių, kitokias nuotraukas, skambučius ir susirašinėjimus, patvirtinančius, kad bendraujama reguliariai.¹⁴⁰

¹³⁷ „Lietuvos Respublikos seimo kontrolieriaus pažyma dėl x skundo prieš Migracijos departamentą prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos“, MD, žiūrėta 2019 kovo 22 d., <http://migracija.lrv.lt/uploads/migracija/documents/files/Teis%C4%97/Seimo%20kontrolieri%C5%B3%20pa%C5%BEymos/13484-pazyma-del-skundo-pries-migracijos-departamenta-prie-lietuvos-respublikos-vidaus-reikal-ministerijos.pdf>

¹³⁸ 2019 m. kovo 14 d. interviu.

¹³⁹ „Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas dėl Lietuvos migracijos politikos gairių patvirtinimo“, TAR, 722 (2014).

¹⁴⁰ „How Do We Prove Our Marriage Is Real?“, Boundless, žiūrėta balandžio 6 d., <https://www.boundless.com/immigration-resources/how-do-we-prove-our-marriage-is-real/>

Vienas iš kovos su neteisėta migracija būdų yra prieglobsčio Lietuvoje nesiprašiusių arba jo negavusių užsieniečių grąžinimas į jų kilmės ar tranzito šalis. Taip pat galima uždrausti asmenims atvykti į šalį. Pagrindinis teisės aktas, suteikiantis valstybėms narėms tokią galimybę, – 2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/115/EB dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse. Išskyla tik viena teisinė kliūtis, kuria užsieniečiai piktnaudžiauja, vengdami išsiuntimo į kilmės valstybę. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 18 straipsnyje įtvirtina teisė į prieglobstį (pagal Ženevos konvenciją ir 1967 m. sausio 31 d. protokolą dėl pabėgėlių statuso bei Europos Sąjungos sutartį, taip pat Sutartį dėl ES veikimo). Teisė užtikrina, kad niekas negali būti perkeltas, išsiųstas ar išduotas į valstybę, kurioje jam gresia mirties bausmė arba kurioje jis gali patirti kankinimų ar kitokį nežmonišką, ar žeminantį elgesį, arba būti baudžiamas. Pažymėtina, kad teismų praktikoje yra atvejų, kai užsieniečiai, kuriems gresia išsiuntimas į kilmės valstybę, tiesiogiai naudojami minėta teise, motyvuodami tuo, kad kilmės valstybėje jie yra persekiojami. Turi reikšmės tai, kad dažniausiai jie nepateikia jokių tai įrodančių duomenų, objektyvių įrodymų, o tai apsunkina kompetentingų institucijų darbą vertinant tokią tikimybę (byla A-4754-492/2018)¹⁴¹.

Prie „pilkosios migracijos“ problemos gali prisidėti ir kontroliuojančios institucijos korupcija. Specialiųjų tyrimų tarnyba (toliau – STT) atliko vizų išdavimo ar atsisakymo jas išduoti, jų pratęsimo ar atsisakymo jas pratęsti, jų panaikinimo antikorupecinį vertinimą. Pateiktoje išvadoje dėl atlikto vertinimo¹⁴² pažymima, kad teisiniu reguliavimu nustatytas prašymų dėl vizos išdavimo nagrinėjimo 15 dienų terminas yra abstraktus ir sudaro sąlygas galimai korupcijai – galimybę neteisėtiems susitarimams tarp sprendimą priimančių asmenų ir užsieniečių ar tarpininkų. Minėtoje išvadoje tai ne vienintelė sritis, kur STT pažymėjo nereikalingą abstraktumą reglamentuojant terminus. Kitas svarbus aspektas, kurį paminėjo STT, – „teisinis reguliavimas vizų tarnybos valstybės tarnautojui nustato diskrecijos teisę spręsti dėl reikalavimo užsieniečiui pateikti dokumentus asmeniškai ar paimti pirštų atspaudus tais atvejais, kai kyla įtarimų dėl užsieniečio kelionės tikslo ir dokumentų autentiškumo bei pagrįstų abejonių dėl užsieniečio tapatybės, kadangi kilus minėtų įtarimų ir abejonių jis teisiniu reguliavimu neįpareigotas jų išsklaidyti. Siekdami teisinio reguliavimo aiškumo ir priimamų sprendimų skaidrumo vizų išdavimo srityje, siūlome teisės aktuose nustatyti kriterijus, kuriems esant vizų tarnybos valstybės tarnautojas privalėtų reikalauti iš užsieniečių pateikti dokumentus asmeniškai ir paimti jų pirštų atspaudus“¹⁴³. Pastarasis pastebėjimas ypač vertingas, jeigu siekiama atitikti ES standartus. O šie,

¹⁴¹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 rugpjūčio 22 d., nutartis administracinėje byloje Nr. A-4754-492/2018“, Eteismai, <https://eteismai.lt/byla/236395020608014/A-4754-492/2018?word=direktyva>

¹⁴² „Specialiųjų tyrimų tarnybo antikorupecinio vertinimo išvada dėl vizų išdavimo ar atsisakymo jas išduoti, jų pratęsimo ar atsisakymo jas pratęsti, jų panaikinimo“, E-seimas, žiūrėta 2019 kovo 23 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/947b89a0df3e11e782d4fd2c44cc67af?jfwid=-810vwyga1>

¹⁴³ *Ibid.*

kaip jau aptarta, , suponuoja griežtesnį asmenų daktiloskopinių duomenų (pirštų antspaudų) paėmimo teisinį reglamentavimą. STT vertinimo išvadose teigiama, kad dabartinis teisinis reguliavimas yra formalus, reglamentuojant asmenų, kviečiamų į Lietuvą, patikrinimų tvarką. Svarstyti siūlymas į patikrinimo tvarką įtraukti ne tik nustatymą, ar gyvenamoji vieta Lietuvoje egzistuoja realiai, bet ir nustatyti, kiek asmenų yra registruotų toje gyvenamojoje vietoje.

Galima drąsiai teigti, kad „pilkoji migracija“ šiuo metu nėra išspręsta problema. Teigiamai vertintina Lietuvos Vyriausybės iniciatyva atkreipti dėmesį į aktualias Lietuvos migracijos politikos problemas. Vienareikšmiškai galima pritarti nuomonei, kad Lietuvoje reikia išsamesnio teisinio reglamentavimo, kuris Lietuvos Respublikoje detaliau atskirtų teisėtą veiklą nuo fiktyvios. Būtinai teisiniai įrankiai, leidžiantys detaliau patikrinti, kiek dokumentuose pateikti užsieniečio atvykimo į Lietuvą pagrindai yra realūs. Taip pat svarstyti, ar nereikėtų griežtinti teisinės atsakomybės asmenims už melagingų duomenų pateikimą ar neteisėtą pagalbą asmenims, siekiantiems gauti reikiamus dokumentus, taip pat tobulinti teisės aktus, nustatančius teisinę atsakomybę nelegalios migracijos srityje.

3.4. Ginklų kontrolės griežtinimas Lietuvoje

Pastaruoju metu ES ir kitose pasaulio valstybėse įvykdyti teroro aktai privertė valstybes griežtinti ginklų ir sprogmenų apyvartos kontrolės sritį. ES – ne išimtis. Jau aptarėme, kokius reikalavimus valstybėms narėms iškelė ES direktyva (ES) 2017/853. Šioje darbo dalyje išsiaiškinsime, kaip direktyva įgyvendinama Lietuvoje.

Ginklų kontrolės stiprinimas – aktuali sritis ir Lietuvoje. Valstybė turi užkardyti ne tik nelegalių ginklų apyvartą, bet ir stiprinti legalių ginklų kontrolę. Jau yra įvykių, kurie kėlė pagrįstas abejones dėl ginklų kontrolės spragų. Vienas iš jų nutiko 1998 m. vasario 15 d., kai Draučių kaime Leonardas Zavistonovičius su legaliai turimais, medžioklei skirtais ginklais nužudė 9 žmones. Pažymėtina, kad buvo kvestionuojama, ar šis atvejis neturėtų būti laikomas teroro aktu¹⁴⁴.

Lietuvoje šią sritį reglamentuoja Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas¹⁴⁵. Nors dabartinis įstatymo variantas (2019-01-01 redakcija) neatitinka anksčiau darbe aptartos ES direktyvos (ES) 2017/853 dėl ginklų įsigijimo ir laikymo kontrolės, jau priimtas Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo Nr. IX-705 11, 17, 19, 20, 21, 25, 40 ir

¹⁴⁴ „Įvykiai, sukretė Lietuvą“. O jei lietuvis būtų iššaudęs lenkų kaimą?, Delfi, žiūrėta 2019-03-26, <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/ivykiai-sukrete-lietuva-o-jei-lietuvis-butu-issaudes-lenku-kaima.d?id=47070021>

¹⁴⁵ „Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas“, *Valstybės žinios* 13, 467 (2002).

41 straipsnių pakeitimo įstatymas¹⁴⁶. Analizuojant įstatymo pakeitimus, matyti, kad jam įsigaliojus, bus įgyvendinti kai kurie ES reikalavimai. Kaip ir nustatyta minėtoje ES direktyvoje, griežtinami asmenims, tiesiogiai dirbantiems su ginklu, šaudmenų apyvarta, taip pat ginklininkams keliami reikalavimai. Be to, atliekami kai kurie pakeitimai, kurie vertintini teigiamai ne vien ES standartų kontekste, bet ir teisinio reglamentavimo aiškumo prasme. Pavyzdžiui, minėto įstatymo 17 str. reglamentuoja teisės įsigyti ir turėti ginklus ir šaudmenis apribojimus. Kol kas, pagal galiojantį teisinį reglamentavimą, B ir C kategorijų ginklų, jų šaudmenų negali įsigyti ir turėti fizinis asmuo, kuris serga kai kuriomis ligomis ar turi fizinių trūkumų, trukdančių tinkamai elgtis su ginklu. Teisiniu požiūriu, tokia formuluotė yra pernelyg abstrakti, nėra aišku, ką norima pasakyti formuluote „kai kurios ligos“. Naujasis teisinis reglamentavimas ištaisys tokius trūkumus, nurodymas, kad asmuo negali turėti ginklų, jei jis serga sveikatos apsaugos ministro tvirtinamame sąraše nurodytomis ligomis ar turi šiame sąraše nurodytų fizinių trūkumų. Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo Nr. IX-705 16 ir 37 straipsnių pakeitimais¹⁴⁷ reglamentuojamas gabenamų tranzitu per Lietuvos Respubliką pavienių ginklų skaičius. Jis negali viršyti 3 vienetų vienam asmeniui, taip pat apriojamas ir leistinas vežti šovinių skaičius.

Atkreiptinas dėmesys, kad nors pavieniais Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo pakeitimais ir įgyvendinami kai kurie ES standartai ginklų kontrolės srityje, į pakeitimus neįtraukti apribojimai civiliniams tikslams leidžiant turėti ginklus tik su ne didesne nei 20 šovinių (trumpieji šaunamieji ginklai) ir 10 šovinių (ilgieji šaunamieji ginklai) talpos dėtuve. Atsižvelgiant į tai, kad kai kurie teroro aktai buvo įvykdyti naudojant būtent didelės talpos dėtuves ir civiliniam naudojimui pritaikytus pusiau automatinius ginklus, minėta ES direktyva įpareigoja valstybes nares reglamentuoti tokius apribojimus.

Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo Nr. IX705 pakeitimo įstatymo projektas¹⁴⁸, turintis visiškai įgyvendinti 2017 m. gegužės 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) Nr. 2017/853 (kuria iš dalies keičiama Tarybos direktyva 91/477/EEB dėl ginklų įsigijimo ir laikymo kontrolės) nuostatas, šiuo metu dar tik derinamas. Matyti, kad norint įgyvendinti minėtos direktyvos nuostatas, siekiama apriboti didelės talpos dėtuvių (daugiau kaip 10 šovinių ilgiesiems ginklams arba daugiau kaip 20 šovinių trumpiesiems ginklams) civilinę apyvartą. Matyti, kad naujuoju teisiniu reglamentavimu šiuo metu B ir C kategorijoms priskiriami ginklai bus priskiriami A kategorijai. Nors egzistuoja nuomonė, kad tokiu būdu bus sumažintas

¹⁴⁶ „Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo Nr. IX-705 11, 17, 19, 20, 21, 25, 40 ir 41 straipsnių pakeitimo įstatymas“, *TAR*, 847 (2019).

¹⁴⁷ „Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo Nr. IX-705 16 ir 37 straipsnių pakeitimo įstatymas“ *TAR*, 17456 (2018).

¹⁴⁸ „Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo Nr. IX-705 pakeitimo įstatymo projektas“, E-seimas, žiūrėta 2019 kovo 23 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/64f20b2046b111e88151f16ae94c33e2?jfwid=zaydj538p>

valstybės visuomenės gynybinis potencialas¹⁴⁹. Beje, iš įstatymo projekto matyti, kad galimybė turėti tokios talpos ginklus bus palikta Šaulių sąjungos nariams.

Galima konstatuoti faktą, kad šiuo metu teisinis ginklų kontrolės reglamentavimas Lietuvoje neatitinka ES standartų, tačiau yra rengiamas naujas šių sričių reglamentuojančio įstatymo projektas, kuris, tikėtina, visiškai atitiks ES keliamus reikalavimus.

3.5. Strateginių objektų apsauga Lietuvoje

Nors šiame darbe koncentruojamasi į terorizmo prevenciją, verta aptarti ir kitą ES ramstį kovos su terorizmu strategijoje – apsaugą. Nors jis nešalina terorizmo priežasčių, tinkama apsauga veikia prevenciškai. Potencialūs teroristai gali atsisakyti teroro akto vien dėl didelės tikimybės, kad jo įvykdyti nepavyks. Vadinamieji „minkštieji taikiniai“ (angl. *soft targets*) gali turėti atvirkštinį poveikį – jeigu nėra patikimos apsaugos, teroristai gali ryžtis teroro aktui ar kitaip pasinaudoti kai kuriomis spragomis. Pastaruoju metu pasaulyje vykdomi teroro aktai atskleidžia vis naujų spragų viešojo saugumo srityje. Savaiame suprantama, kad neįmanoma nuspėti visų galimų terorizmo grėsmių. Teroristai gali pasinaudoti civilinėje apyvartoje esančiais įrankiais, transporto priemonėmis, taip pat ir civilinėje apyvartoje draudžiamais daiktais – ginklais ir sprogmenimis. Į teroro aktus Europoje ir pasaulyje, pastaraisiais metais ES buvo stiprinama viešų, masinio susibūrimo vietų apsauga, valstybinių objektų apsauga, taip pat oro uostų apsauga. Atsižvelgiant į tai, paanalizuosime Lietuvos veiklą šioje srityje.

Lietuvoje valstybinės reikšmės objektas, suprantamas kaip „valstybės institucija, įmonė, ūkio, energetikos, transporto, telekomunikacijų ar kitas infrastruktūros objektas, neatsižvelgiant į jo nuosavybės formą, kurio kontrolės ar funkcionavimo sutrikimas arba sutrikdymas keltų pavojų ar padarytų didelę žalą nacionaliniam saugumui – sutrikdytų valstybės valdymą, ūkio sistemos, valstybei svarbios ūkio šakos ar infrastruktūros funkcionavimą arba kuris karo, antpuolių ar teroro aktų metu gali būti pasirinktas kaip taikinys ir dėl to tapti ekstremaliosios situacijos židiniu“¹⁵⁰. Lietuvos Respublikos strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių įmonių ir įrenginių bei kitų nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių įstatyme išvardinti minėti objektai skirstomi į kategorijas pagal svarbą nacionaliniam saugumui¹⁵¹. Be to, „Lietuvoje, nuo 2008 m. įgyvendinama Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. patvirtinta Programa prieš terorizmą (ribo to naudojimo), įtvirtinusi svarbiausias kovos prieš terorizmą politikos nuostatas Lietuvoje

¹⁴⁹ „Kasčiūnas: siekiama apriboti pusiau automatinių ginklų įsigijimą lojaliems piliečiams“, Delfi, žiūrėta 2019 m. kovo 23 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/kasciunas-siekiama-apriboti-pusiau-automatiniu-ginkluisigijima-lojaliems-pilieciams.d?id=77829747>

¹⁵⁰ „Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas“, *Valstybės žinios* 115, 3230 (1998).

¹⁵¹ „Lietuvos Respublikos strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių įmonių ir įrenginių bei kitų nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių įstatymo Nr. IX-1132 pakeitimo įstatymas“, *TAR*, žiūrėta 2019 balandžio 6 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ad3c7f72fcd11e796a2c6c63add27e9>

2008–2016 m.“¹⁵² Nutarime dėl viešojo saugumo plėtros 2015–2025 metų programos teigiama, kad įgyvendinant 2008–2016 m programą, padaryta pažanga stiprinant potencialių terorizmo taikinių (transporto, energetikos, informacinių ir ryšių technologijų sektorių ir kitų svarbių infrastruktūros objektų, valstybės institucijų ir įstaigų bei saugomų objektų) apsaugą. Atsižvelgiant į tai, kad praktiškai neįmanoma užkirsti kelio visiems teroro aktams, svarbios Lietuvai infrastruktūros atsparumo teroro aktams didinimas laikytinas prioritetu. Ketinama sukurti nepalankias sąlygas teroristinei veiklai Lietuvoje ir prisidėti prie tarptautinės bendrijos kovos su terorizmu pastangų. Kelios uždavinio įgyvendinimo kryptys: „Sustiprinti potencialių terorizmo taikinių apsaugą ir atsparumą, to siekiant reguliariai atlikti terorizmo grėsmės potencialiems terorizmo taikiniams ir jų pažeidžiamumo įvertinimus, rengti ir įgyvendinti potencialių terorizmo taikinių pažeidžiamumo mažinimo priemones, vykdyti teroro aktų užkardymo veiksmus“¹⁵³. Analogiškai, Lietuvos nacionalinėje Vidaus saugumo fondo 2014–2020 m. programoje¹⁵⁴ vienas iš tikslų taip pat yra stiprinti pajėgumus siekiant veiksmingai valdyti saugumui kylančią riziką ir grėsmes. Matyti, kad į strategiškai svarbių objektų apsaugą Lietuvoje sutelkta pakankamai dėmesio, nors neakcentuojama apsauga nuo teroro grėsmės. Į svarbių objektų sąrašus neįtraukti religinių, kitų valstybių bendruomenių objektai.

Viešųjų erdvių apsaugos stiprinimas, po įvykusių teroro aktų Europoje, buvo viena iš prioritetinių ES saugumo sričių, nes per teroro incidentus kaip įrankis buvo panaudotos transporto priemonės. Vilniuje, Gedimino prospekte, taip pat įrengti pakeliamieji užtvarai, Vyriausybės pastatas apsaugotas papildomais atitvarais. Vadovybės apsaugos iniciatyva (toliau – VAD), atsižvelgiant į minėtus teroro aktus Europos valstybėse, planuojama panašias apsaugos priemones įrengti ir prie Lietuvos Respublikos Seimo. Verta išskirti, kad būtent VAD yra atsakinga už kai kurių LR objektų apsaugą. Lietuvos Respublikos vadovybės apsaugos įstatyme¹⁵⁵ išskiriami šios tarnybos uždaviniai yra užtikrinti saugomų asmenų apsaugą nuo kėsinosi į jų gyvybę ir (ar) sveikatą ir saugomų objektų apsaugą. Saugomi objektai – Prezidentūros, Seimo, Vyriausybės pastatai ir teritorijos, saugomų asmenų gyvenamosios, darbo ir kitos vietos, kuriose lankosi saugomi asmenys, taip pat transporto priemonės, kuriomis vežami saugomi asmenys. Saugomiems objektams VAD gali naudoti fizinę apsaugą, taip pat saugomuose objektuose nustatyti leidimų sistemą. Saugomuose objektuose egzistuoja tam tikros saugumo zonos, kuriose draudžiama užsiimti įvairia veikla, galinčia padidinti tiek asmenų, tiek transporto priemonių srautą. VAD, pagal savo įgalioji-

¹⁵² *Supra note* 151.

¹⁵³ *Supra note* 81.

¹⁵⁴ *Supra note* 90.

¹⁵⁵ „Lietuvos Respublikos vadovybės apsaugos įstatymas“, *Valstybės žinios* 112, 4982 (2002).

mus, imasi iniciatyvos minėtų objektų apsaugai, būtent terorizmo prevencijos tikslu. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme¹⁵⁶ minima, kad Lietuvos Respublikos vadovybės ir oficialių svečių apsaugą nuo teroro aktų bei su šio uždavinio įgyvendinimu susijusių saugomų objektų apsaugą užtikrina VAD. Nepaisant to, VAD nuostatuose terorizmas taip pat minimas tik viename iš punktų, skyriuje, reglamentuojančiame VAD veiklos tikslą ir funkcijas: „pagal kompetenciją vykdo teroro aktų prieš saugomus asmenis ir saugomus objektus prevenciją“¹⁵⁷. Matyti, VAD veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose kompetencija terorizmo prevencijos srityje minima siaurai.

Teisinis reglamentavimas objektų apsaugos srityje siauras ir kitose valstybės saugomų objektų apsaugą vykdančiose institucijose. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos policijos įstatyme, kaip viena iš policijos funkcijų, minimas Lietuvos Respublikos diplomatinė atstovybių ir konsulinė įstaigų ir Lietuvos Respublikoje esančių užsienio šalių diplomatinė atstovybių ir konsulinė įstaigų apsauga¹⁵⁸. „Vyčio“ rinktinė buvo reorganizuota ir prijungta prie Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato (toliau – Vilniaus APVK). Į Vilniaus AVPK buvo perkeltos ir „Vyčio“ funkcijos: viešosios tvarkos prie Lietuvos Respublikoje įsteigtų užsienio šalių diplomatinė atstovybių, konsulinė įstaigų užtikrinimas ir kitų strateginių, valstybinių ir kitų svarbių objektų vidinė ir išorinė apsauga¹⁵⁹. Pažymėtina, kad nėra aišku, kas yra „kiti svarbūs objektai“, kurių apsaugą turi užtikrinti policija.

Dar viena objektų apsaugos funkcijas vykdanči tarnyba – Viešojo saugumo tarnyba (toliau – VST). Lietuvos Respublikos viešojo saugumo tarnybos įstatyme terorizmas minimas tik straipsnyje dėl ginklo panaudojimo¹⁶⁰ (analogiškai VAD). Viena iš tarnybos funkcijų yra objektų apsauga. Minėtame įstatyme taip pat nurodyta, kad VST saugo svarbius valstybės objektus pagal Vyriausybės patvirtintą sąrašą. Šiame sąrašė¹⁶¹ pateikti VST saugoti pavesti objektai. Nors ir čia minimi „kiti svarbūs valstybės objektai“, jie yra detalizuojami. Dėl to toks teisinis reglamentavimas vertintinas teigiamai. Svarbu paminėti, kad tarp VST saugomų objektų ir Lietuvoje esantys

¹⁵⁶ *Supra note 79.*

¹⁵⁷ „Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 5 d. nutarimo Nr. 284 „Dėl Vadovybės apsaugos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“, *TAR*, 21053 (2015).

¹⁵⁸ Lietuvos Respublikos policijos įstatymas, *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000).

¹⁵⁹ „Dėl Lietuvos viešosios policijos rinktinės "Vytis" reorganizavimo prijungimo būdu prie Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato, reorganizavimo sąlygų aprašo patvirtinimo ir Lietuvos policijos generalinio komisaro 2008 m. gegužės 29 d. įsakymo Nr. 5-V-300 "Dėl žemesnės pakopos policijos komisariatų reorganizavimo prijungimo būdu prie atitinkamo aukštesnės pakopos policijos komisariato sprendimo priėmimo, reorganizavimo sąlygų, apskrities vyriausiųjų policijos komisariatų nuostatų, struktūros schemų patvirtinimo" pakeitimo“, *Valstybės žinios* 61, 3101 (2012).

¹⁶⁰ „Lietuvos Respublikos viešojo saugumo tarnybos įstatymas“, *Valstybės žinios* 102, 3935 (2006).

¹⁶¹ „Dėl Vidaus reikalų ministro valdymo srities įstaigų saugomų pirmos ir antros kategorijos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių ir joms priklausančių ar jų valdomų nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įrenginių ir turto bei kitų svarbių valstybės objektų“, *TAR* 2015, 16595 (2015).

oro uostai. Oro uostų apsauga ES susilaukė ypatingo dėmesio dėl galimo teroro akto pavojaus. Pažymėtina, kad Lietuvoje valstybinės reikšmės objektų apsauga rūpinasi ne valstybė, bet privatus sektorius. Šiuo atveju Lietuvoje esantys tarptautiniai Vilniaus, Kauno, Palangos oro uostai yra pripažinti nacionaliniam saugumui užtikrinti strateginę reikšmę turinti infrastruktūra¹⁶². Dėl to jų apsaugą užtikrina valstybė, kartu ir oro vežėjams keliami saugumo reikalavimai. Tokiu būdu oro uostuose lygiagrečiai egzistuoja dviguba apsauga. Remiantis Lietuvos Respublikos aviacijos įstatymu, parengta nacionalinė civilinės aviacijos saugumo programa¹⁶³. Kaip teigiama jos bendrųjų nuostatų dalyje, ji parengta įgyvendinant Europos Parlamento ir Tarybos reglamentus, kitus tarptautinius teisės aktus (pateikiamas baigtinis sąrašas). Minėtoje programoje, aiškinant neteisėtos veikos sąvoką, minimas ir teroro aktas. Remiantis programa, už aviacijos saugumo organizavimą Lietuvoje atsakinga Lietuvos transporto saugos administracija. Kaip koordinuojanti institucija paskiriama Nacionalinė civilinės aviacijos saugumo komisija. Pastarąją verta aptarti plačiau, nes į ją įeina ir teisėsaugos institucijų atstovai, kurių veikla taip pat tiesiogiai susijusi ir su terorizmo prevencija: „[...] policijos generalinio komisaro pavaduotojas, VSAT vado pavaduotojas, štabo viršininkas, VSD direktoriaus pavaduotojas [...]“¹⁶⁴. Išskirtinos ir komisijos atliekamos funkcijos koordinuojant oro uostų saugumo užtikrinimą, nes ji, atsižvelgdama į grėsmes civilinei aviacijai, siūlo nustatyti atitinkamas aviacijos saugumo priemones. Atsižvelgiant į tai, kad į minėtą komisiją įtraukiami institucijų, kurios tiesiogiai dirba terorizmo prevencijos ir tyrimo srityje, gauna aktualią informaciją apie naujausias terorizmo grėsmės tendencijas, darytina išvada, kad toks veiklos koordinavimas yra ypač efektyvus. Remiantis Lietuvos Respublikos aviacijos įstatymu, nustatytas saugumo priemonės taiko oro uostai, vežėjai ir subjektai, atsakingi už aviacijos saugumo priemones ir veikiantys oro uosto teritorijoje ar už jos ribų, taip pat tiekiantys prekes arba paslaugas oro uostuose ar per juos. Jie privalo turėti aviacijos saugumo programas ir paskirti asmenis, atsakingus už minėtų programų įgyvendinimą. Už aviacijos saugumo programų įgyvendinimą atsakingi asmenys, taip pat kiti asmenys, kurie vykdo patikrinimus, kontroliuoja patekimą į atitinkamas zonas ar taiko kitokias saugumo užtikrinimo priemones, priimami į darbą arba paskiriami eiti pareigas, jeigu atitinka jiems susisiekimo ministro nustatytus reikalavimus ir šio straipsnio 6 dalyje nustatytus nepriekaištingos reputacijos kriterijus. Oro uostų tarnybų, užtikrinančių aviacijos saugumą, darbuotojai pagal savo kompetenciją turi teisę atlikti asmens apžiūrą ir daiktų patikrinimą, sulaukyti ir perduoti teisėsaugos institucijoms asmenis, pažeidusius aviacijos saugumo reikalavimus, taip pat bagažą, krovinius ir pašto siuntas, kuriuose yra draudžiamų gabenti orlaiviais daiktų ir

¹⁶² „Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas“, *Valstybės žinios*, 103, 4604 (2002).

¹⁶³ „Nacionalinė civilinės aviacijos saugumo programa“, *Lietuvos žinios* 136, 6935 (2010).

¹⁶⁴ *Ibid.*

medžiagų¹⁶⁵. Be to, įstatymai numato galimybę, gavus informacijos apie teroro akto grėsmės lygio padidėjimą, nustatyti papildomas aviacijos saugumo priemones.

Apžvelgus Lietuvoje vykdomą svarbių valstybinių objektų apsaugą terorizmo grėsmės kontekste matyti, kad tai nėra apleista sritis. Nepaisant to, valstybei neįmanoma apsaugoti visų potencialių teroro aktų taikinių. Dėl to dalis atsakomybės apsaugos srityje tenka privačiam sektoriui. Teigiamai vertintina oro uostų apsauga. Atsižvelgiant į ES standartus, užtikrinama tiek valstybinė, tiek administracijos vykdoma apsauga. Ypač teigiamai vertintinos savivaldybių iniciatyvos, skelbiant informaciją civilinės saugos srityje, taip pat ir apie terorizmo grėsmę. Pavyzdžiui, Šilalės rajono savivaldybė pateikia gaires, kaip piliečiams elgtis įvykus teroro aktui.¹⁶⁶

3.6. Terorizmo finansavimo prevencija Lietuvoje

Jau buvo užsiminta, kad tarptautiniu mastu kovos su terorizmo finansavimu standartus nustato FATF. Kaip šie standartai įgyvendinami Europoje, vertina kita organizacija – MONEYVAL. Vienareikšmiškai galima teigti, kad šių institucijų veikla daro įtaką ES teisės aktams, kurie turi būti implementuojami į valstybių narių nacionalinę teisę. Ne išimtis ir Lietuva. Šioje dalyje bandysime išsiaiškinti, kaip terorizmo finansavimo prevencija vykdoma Lietuvoje, kokios pagrindinės institucijos įgaliotos tai daryti, ar Lietuva atitinka keliamus tarptautinius standartus.

Terorizmo srities aktualumas matomas Lietuvos viešojo saugumo plėtros 2015–2025 metų programoje. Joje galima rasti kelis uždavinius, susijusius su terorizmo finansavimo prevencija. Minėti uždaviniai: „stiprinti teroristų finansavimo prevenciją ir užtikrinti tarptautinių įsipareigojimų šioje srityje įgyvendinimą, optimizuoti valstybės institucijų ir įstaigų sistemą ir veiklą šioje srityje; [...] nagrinėti teroristinės veiklos finansavimą ir rėmimą, tiriant teroristinius ir kitus su teroristine veikla susijusius nusikaltimus.“¹⁶⁷ Nacionalinėje Vidaus saugumo fondo 2014–2020 m. programoje numatytas FNTT žvalgybinės techninės bazės atnaujinimas ir integracinės duomenų valdymo platformos sukūrimas¹⁶⁸. Matyti, kad bent jau strateginiu lygmeniu kova su terorizmo finansavimu yra aktuali. Norint suprasti, kaip terorizmo finansavimo prevencija vykdoma praktiškai, iš šių sričių reglamentuojančių teisės aktų reikia išskirti kelis organizacinius aspektus. Lietuvoje pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos priemonės, taip pat institucijas, kurios atsakingos už pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos priemonių įgyvendinimą,

¹⁶⁵ *Supra note* 164.

¹⁶⁶ Šilalės rajono savivaldybė „Terorizmas“, silale.lt, žiūrėta 2019 kovo 31 d., <http://mail.silale.lt/nlt/layout/set/print/Civiline-sauga/Terrorizmas>

¹⁶⁷ *Supra note* 81.

¹⁶⁸ *Supra note* 90.

nustato Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas¹⁶⁹. ES teisės aktų, kurie yra įgyvendinami šiuo įstatymu, sąrašas pateikiamas įstatymo priede. Matyti, kad šiuo metu įstatymas atitinka 2015 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą (ES) 2015/849 dėl finansų sistemos naudojimo pinigų plovimui ir teroristų finansavimui prevencijos. Nors jau minėta, kad šiuo metu priimta naujesnės redakcijos (2018 m.) direktyva, ją valstybės narės į nacionalinę teisę turi perkelti tik iki 2020 m. Toliau analizuojant Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymą, išskirtinos trys institucijos, atsakingos už terorizmo finansavimo prevenciją. Pirmosios dvi – tai Lietuvos bankas (toliau – LB) ir Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba (toliau – FNTT). LB ir FNTT turi teisę finansų įstaigai ar užsienio finansų įstaigos filialui skirti baudas, taikyti poveikio priemones. Norint geriau suprasti, kuo skiriasi šių institucijų kompetencijos terorizmo finansavimo prevencijos srityje, reikėtų analizuoti konkrečiai jų veiklą reglamentuojančius teisės aktus.

LB vadovaujasi įvairiais tarptautiniais ir nacionaliniais teisės aktais. LB veiklos sritys aiškiausiai pateikiamos Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatyme¹⁷⁰. Jame teigiama, kad LB pagrindinis tikslas yra kainų stabilumo palaikymas. Taip pat minima, kad nepažeisdamas pagrindinio tikslo, LB pagal savo kompetenciją remia bendrąsias ekonominės politikos kryptis Europos Sąjungoje. Į šią sritį patenka ir terorizmo finansavimo prevencija. Nepaisant to, analizuojant šį teisės aktą matyti, kad LB kompetencijos daugiausiai susijusios su grynųjų pinigų tvarkytojų (bankų) veiklos priežiūra, kad ji atitiktų ES keliamus standartus. Pažymėtina tai, kad priežiūros tikslais LB gali rengti įvairius patikrinimus minėtose įstaigose, ir remiantis šiuo įstatymu, gauta informacija gali būti perduota Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse nustatytais pagrindais ir Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatyme nustatytais atvejais ir tvarka.

Kita minėta institucija – FNTT. Jos teisinis statusas išskiriamas Lietuvos Respublikos finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos įstatyme¹⁷¹. Minėtame įstatyme išskiriama FNTT paskirtis – „vykdyti nusikaltimų, kitų teisės pažeidimų finansų sistemai ir su jais susijusių nusikaltimų, kitų teisės pažeidimų atskleidimą bei tyrimą“¹⁷². Minėto įstatymo 6 str. pateikiamas FNTT uždavinių sąrašas. Pirmasis uždavinys – valstybės finansų sistemos apsaugojimas nuo nusikalstamo poveikio. Po jo eina nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų, susijusių su Europos Sąjungos ir už-

¹⁶⁹ „Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas“, E-seimas, žiūrėta 2019 kovo 27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.41300/WFWjVAGMIz>

¹⁷⁰ „Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas“, E-seimas, žiūrėta 2019 kovo 27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.15110/VkaPYeBHpi>

¹⁷¹ „Lietuvos Respublikos finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos įstatymas“, TAR, žiūrėta 2019 kovo 27 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9390A9F9A815/asr>

¹⁷² *Ibid.*

sienio valstybių finansinės paramos lėšų gavimu ir panaudojimu, atskleidimo ir tyrimo užtikrinimas, nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų finansų sistemai bei su jais susijusių nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų atskleidimas ir tyrimas, tokių nusikaltimų prevencija. Pažymėtina, kad terorizmo prevencija įstatyme – nei tarp uždavinių, nei kitur – neminima. Tačiau Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatyme FNTT funkcijos šioje srityje aprašomos detaliau. Išskirtina, kad 4 str. 10 p. visos pinigų plovimo ir (ar) terorizmo finansavimo prevenciją įgaliotos vykdyti institucijos įpareigojamos paskirti darbuotojus, kurie organizuotų prevencijos priemonių įgyvendinimą ir palaikytų ryšius su FNTT. Įstatymo 5 straipsnyje reglamentuota, kad FNTT: „1. renka ir registruoja informaciją, kurią šio įstatymo pagrindu privalo teikti finansų įstaigos, kiti įpareigotieji subjektai ir valstybės institucijos, tokia duomenų apimtimi, kuri nurodyta šiame įstatyme; 2. kaupia, analizuoja ir skelbia informaciją, susijusią su pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo prevencijos priemonių įgyvendinimu ir [...] veiksmingumu [...] ir nacionalinio pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikos vertinimo rezultatus; 3. analizuoja pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo tendencijas ir modelius; 4. perduoda šio įstatymo pagrindu gautos informacijos analizės metu surinktą informaciją apie galimą nusikalstamą veiką ar nustatytus teisės aktų pažeidimų požymius kompetentingoms valstybės ar užsienio institucijoms, teikia mokesčių administravimo, teisėsaugos ir kitoms valstybės institucijoms informaciją apie kliento pinigines operacijas ir sandorius; [...] 6. bendradarbiauja ir keičiasi informacija su užsienio valstybių institucijomis, tarptautinėmis organizacijomis, įgyvendinančiomis pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo prevencijos priemones; 7. tvirtina galimo pinigų plovimo ir įtartinų piniginių operacijų ar sandorių atpažinimo kriterijus; 8. teikia pasiūlymus kitoms už pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo prevenciją atsakingoms institucijoms dėl pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo prevencijos sistemos tobulinimo; 9. informuoja finansų įstaigas ir kitus įpareigotuosius subjektus, teisėsaugos ir kitas valstybės institucijas apie jų pranešimų apie įtartinas pinigines operacijas ar sandorius, apie pastebėtus galimo pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo požymius ar šio įstatymo pažeidimus, analizės ir tyrimų rezultatus; [...] 2. Šio straipsnio 1 dalies 2 ir 3 punktuose nurodyta informacija pagal poreikį teikiama Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetui bei Teisės ir teisėtvarkos komitetui vykdant parlamentinę kontrolę“¹⁷³. Matyti, kad FNTT turi įgaliojimų ir terorizmo finansavimo kriterijų nustatymo koordinavimo srityje. Be to, pažymėtina, kad FNTT, skirtingai nei LB, labiau orientuota ne į finansų įstaigų, bet į privataus sektoriaus kontrolę. FNTT – ikiteisminio tyrimo institucija, taip pat galinti tirti ir nusikalstamas veikas, susijusias su teroristų finansavimu.

¹⁷³ *Supra note* 169.

Išskirtina trečioji, minėtame įstatyme minima institucija, įgaliota vykdyti terorizmo prevenciją. Tai – Valstybės saugumo departamentas (toliau – VSD). Remdamasi Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymu, FNNT, gavusi informaciją apie galimas įtartinų piniginių operacijų ar sandorių sąsajas su teroristų finansavimu, ją pateikia VSD ne vėliau kaip per vieną darbo dieną nuo šios informacijos gavimo momento¹⁷⁴. VSD kompetencijos minimos šio įstatymo 6 str. Jame teigiama, kad VSD renka ir analizuoja informaciją, susijusią su teroristų finansavimu, šio įstatymo 4 straipsnyje išvardytoms institucijoms teikia informaciją apie galimus teroristų finansavimo atpažinimo kriterijus, bendradarbiauja su FNNT ir keičiasi informacija, įgyvendindama teroristų finansavimo prevencijos priemones. Matyti, kad VSD kompetencijos, lyginant su FNNT ir LB, terorizmo finansavimo prevencijos srityje yra plačiausios. VSD turi teisę neatlygintinai gauti informaciją iš minėtų institucijų, be to, ne tik nustato kriterijus, bet ir atlieka informacijos, susijusios su teroristų finansavimu, analizę.

Aptarus pagrindines terorizmo finansavimo prevenciją vykdančias institucijas, atsižvelgiant į darbo tikslus, tikslinga lyginti Lietuvoje sukurtą terorizmo sistemą su ES ir tarptautiniais standartais. Nacionaliniu lygmeniu 2015 m. buvo atliktas pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikos vertinimas¹⁷⁵. Jame minima, kad Lietuvoje nenustatyta veikiančių teroristinių organizacijų, su jomis susijusių grupuočių ar savarankiškai veikiančių ekstremistų. Vis dėlto išskiriama „vienišo vilko“ terorizmo tendencija. Minima, kad tokiu atveju, iš terorizmo finansavimo perspektyvos, ypač sunku nustatyti galimą teroro aktą, nes tokiam asmeniui nereikalingos didelės lėšos. Kaip rizika išskirta tai, kad nevykdomas reguliarus vertinimas dėl teroristų finansavimo rizikos pelno nesiekiančiose organizacijose. Kaip jau buvo minėta, MONEYVAL komiteto ekspertai atlieka vertinimus, kaip valstybės narės įgyvendina FATF rekomendacijas dėl pinigų plovimo ir teroristų finansavimo. Vertinimas buvo atliktas vadovaujantis FATF pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos metodologija. Atsižvelgiant į 2012 m. atliktą vertinimą Lietuvoje, buvo pastebimai koreguojamas teisinis šios srities reglamentavimas. Pirmiausia reikėjo keisti teroristų finansavimo apibrėžimą. Teroristų finansavimo sąvoka pagal tuo metu galiojusį teisinį reglamentavimą neatitiko tarptautinių reikalavimų ir buvo per siaura. Dėl neaiškios sąvokos buvo laikoma, kad reikalavimas pranešti apie galimą teroristų finansavimo veiką yra neefektyvus¹⁷⁶. Kalbant apie pareigą perduoti kompetentingoms valstybės ar užsienio institucijoms duomenis apie galimą nusikalstamą veiką, taip pat buvo išsakytos pastabos. Pagal tuometinį teisinį reglamentavimą, FNNT

¹⁷⁴ *Supra note* 169.

¹⁷⁵ „Lietuvos Respublikos Nacionalinis pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikos vertinimas“, FNNT, žiūrėta 2019 kovo 27 d., http://www.fnnt.lt/data/public/uploads/2016/10/d2_nrv2015.pdf

¹⁷⁶ „Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo 2, 5, 7, 9, 10, 11, 14, 16, 17, 18, 19, 20 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir įstatymo papildymo 141 straipsniu įstatymo projekto“, E-seimas, žiūrėta 2019 kovo 27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=11dyhevyr1&documentId=TAIS.463381&category=TAK>

nebuvo išskirta tokia funkcija. FNTT yra laikoma finansinę žvalgybą vykdančia institucija, pagal FATF rekomendacijas ji turi būti įgaliota perduoti ją kitoms kompetentingoms institucijoms, jeigu įstatymo pagrindu gautos informacijos analizės metu nustatomi nusikalstamos veikos požymiai ar teisės aktų pažeidimai¹⁷⁷. Iš dabartinio teisinio reglamentavimo matyti, kad šios spragos jau ištaisytos.

Šiuo metu itin svarbus ir aktualus 2018 m. Lietuvoje atliktas MONEYVAL komiteto ekspertų vertinimas, kurio metu vertintas Lietuvos Respublikoje veikiantis pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos mechanizmas aktualiausių FATF standartų kontekste. 2018 m. gruodį MONEYVAL komitetas pristatė atlikto vertinimo ataskaitą¹⁷⁸, kurią verta paanalizuoti plačiau. Pirmiausia vertinime teigiama, kad Lietuvos bendras pinigų plovimo ir terorizmo finansavimo rizikos suvokimas yra ribotas, nes jis remiasi 2015 m. atliktu nacionalinio rizikos vertinimu, kurį MONEYVAL vertinimo grupė pripažino nepakankamai išsamiu. Nepaisant įvairių nacionalinio vertinimo trūkų, instituciniu lygmeniu rizikų suvokimas yra kur kas platesnis ir vertintinas teigiamai. Taip pat minima, kad Lietuva turi stiprius nacionalinius koordinavimo mechanizmus, jeigu iškiltų pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizika. Įvertinta, kad finansinės žvalgybos padalinys (FNTT) turi pakankamai išsamią analizės procedūrą. Tačiau visas galimas potencialas finansinėje žvalgyboje neišnaudojamas. Pagrindiniai veiksniai, ribojantys analizės proceso veiksmingumą, ne teisinis reglamentavimas, bet pažangių IT analitinių priemonių trūkumas, riboti žmogiškieji ištekliai. Išvados teigiama, kad finansines paslaugas teikiantys subjektai gana tvirtai laikosi įsipareigojimų, valdydami pinigų plovimo ir teroristų finansavimo riziką. Lietuvoje neigiamai vertinamos galimybės kontroliuoti su kriptovaliutomis susijusius pinigų srautus. Pažymėtina, kad bankai vertinami geriau nei kitas privatus sektorius, teikiantis finansines paslaugas. Buvo išskirta, kad valdžios institucijos turi nevienodą, bet pakankamai tinkamą teroristų finansavimo rizikos suvokimą, atitinkantį Lietuvos rizikos profilį. Lietuvoje buvo tik du teroristų finansavimo atvejai. Vienas iš jų pasibaigė baudžiamuoju nuosprendžiu, kitas tyrimas vis dar vyksta. Neigiamai įvertintas Muitinės tarnybos teisinis reglamentavimas, nesuteikiantis teisės sulaikyti valiutos, kad būtų patikrinama ir įsitikinama, ar nėra su terorizmo finansavimu susijusių indikacijų. Taip pat negalima pateikti ir įtarimų, susijusių su teroristų finansavimu. Šitoks teisinis reglamentavimas vertintinas neigiamai, nes atsiranda tikimybė nenustatyti galimo teroristų finansavimo atvejo. Nepaisant to, išvados vienareikšmiškai teigiamai įvertintos Lietuvos iniciatyvos tarptautinio bendradarbiavimo srityje, o informacijos apsikeitimas su užsienio partneriais atitinka ES standartus¹⁷⁹.

¹⁷⁷ *Supra note* 176.

¹⁷⁸ „Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures Lithuania Fifth Round Mutual Evaluation Report“, FATF, <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer-fsrb/Moneyval-Mutual-Evaluation-Report-Lithuania-2018.pdf>

¹⁷⁹ *Ibid.*

Kad bendradarbiavimo srityje Lietuva atitinka ES standartus, parodo ir tai, kad FNTT yra ne tik prisijungusi prie ES Finansinės žvalgybos padalinių keitimosi informacija tinklo (FIU.NET), bet ir priklauso finansinės žvalgybos padalinius vienijančiai organizacijai – „Egmonto grupei“.¹⁸⁰

Nors Lietuvoje teroristų finansavimo atvejų mažai, virtualių valiutų teisinio reglamentavimo spragos turi būti taisomos. Kad teroristų finansavimo prevencijos srityje yra spragų, matyti ir iš neseniai viešojoje erdvėje paskelbtos informacijos, kurioje teigiama, kad per Lietuvoje įkurtą ir kriptovaliutų pavedimų paslaugas teikiančią įmonę buvo remiama teroristinė organizacija¹⁸¹. Taip pat privalu atsižvelgti ir į MONEYVAL atlikto tyrimo išvadas, kuriose matyti, kad pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencija Lietuvoje ne visa apimtimi atitinka ES ir tarptautinius standartus. Išskiriami Muitinės tarnybos teisinio reglamentavimo trūkumai, nesuteikiantys įgaliojimų imtis veiksmų galimu teroristų finansavimo atveju. Kiti trūkumai labiau susiję su techninėmis galimybėmis negu su teisiniu reglamentavimu.

3.7. Teroristinių nusikaltimų reglamentavimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje

3.7.1. Terorizmo kriminalizavimas Lietuvoje

ES ir valstybių narių teisės ir strategijos kovai su terorizmu harmonizavimo siekiama kelių rūšių teisės aktais. Kai kurie iš jų yra teisiškai privalomi valstybėms narėms, o kiti – rekomendacinio pobūdžio. Privalomi ES teisės aktai turi viršenybę valstybių narių nacionalinei teisei, dėl to valstybės narės turi užtikrinti, kad jų nacionalinė teisė būtų suderinta (atitiktų) ES teisę. Anot Gintaro Švedo, ES teisės ir nacionalinės teisės derinimo sritis yra pakankamai problematiška. Tai ypač pasireiškia baudžiamojoje teisėje, ir yra sietina ne tik su ES procedūrų kompleksiskumu ir kompetencijų neaiškumu, tačiau ir su pačių valstybių narių pozicija, jog baudžiamoji teisė yra valstybės narės nacionalinė kompetencija. Kita įvardijama problema – neaiškūs ES teisės perkėlimo į nacionalinę teisę metodai ir standartai.¹⁸² Svarbu tai, kad teisinis reglamentavimas turi tiesioginį poveikį ir ikiteisminio tyrimo, o šiuo atveju – ir terorizmo prevenciją vykdančių institucijų taktikos kaitai, atsižvelgiant į kriminalizuojamas naujas nusikalstamumo formas. Teroro akto požymiams Lietuvos baudžiamojoje teisėje tirti ir analizuoti būtų tikslinga skirti atskirą darbą. Šiuo atveju, atsižvelgiant į išsikeltus tikslus ir ribojamą darbo apimtį, bus apžvelgiami tik Lietuvos baudžiamojoje teisėje atlikti pakeitimai, kuriais buvo siekiama ES standartų, taip pat lyginamas dabartinis reglamentavimas ir aktualūs ES standartai. Norint išsiaiškinti, kaip Lietuva įgyvendina ES teisę terorizmo kriminalizavimo srityje, galima

¹⁸⁰ „FNTT praplečia galimybes kontroliuoti galimą pinigų plovimą“, FNTT, žiūrėta 2019 kovo 27 d., <http://fntt.lt/lt/naujienos/naujienu-archyvas/fntt-praplecia-galimybes-kontroliuoti-galima-pinigu-plovima/2755>

¹⁸¹ „Lietuvos pareigūnai tiria terorizmo finansavimo schemą, kurioje minima ir lietuviška įmonė“, Delfi, žiūrėta 2019 kovo 27 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/lietuvas-pareigunai-tiria-terorizmo-finansavimo-schema-kurioje-minima-ir-lietuviska-imone-56-1095112>

¹⁸² Gintaras Švedas, „Europos sąjungos teisės įtaka Lietuvos baudžiamajai teisei“, *ISSN 1392, 1274 (2010): 74*

paanalizuoti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – LR BK) kaitą. Dar 2000 m. rugsėjo 6 d. LR BK jau buvo kriminalizuotas terorizmas 250 str., pavadinimu – teroro aktas¹⁸³. Nesigilinant į teisės normos struktūrą teisiniu požiūriu, apibendrintai galima teigti, kad jos dispozicija buvo siaura. Teroro aktu buvo laikomas tik sprogdinimas, padegimas, radioaktyviųjų medžiagų ar kitų pavojingų žmogaus sveikatai ir gyvybei medžiagų paskleidimas. Kaip kvalifikuojanti / sunkinanti aplinkybė buvo tokios veiklos nukreipimas prieš strateginės reikšmės objektą arba, jei dėl jos buvo sunkiai sutrikdyta žmonių sveikata, arba žuvo bent vienas žmogus¹⁸⁴. Nepaisant to, lyginant su kai kuriomis valstybėmis, Lietuvoje pasirinktas teisinis terorizmo reglamentavimo būdas laikytinas pakankamai pažangiu. Pavyzdžiui, Lenkijos 1998 m. baudžiamajame kodekse¹⁸⁵, buvo kriminalizuotos masinio naikinimo priemonės, draudžiamos tarptautinių sutarčių, taip pat nusikaltimai iš neapykantos prieš kitos rasės, tikėjimo, politinių pažiūrų grupėms priklausančius asmenis. Terorizmo sąvoka Lenkijos baudžiamajame kodekse atsirado tik 2004 m.¹⁸⁶ Esminiai pokyčiai terorizmo kriminalizavimo srityje buvo padaryti 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojus LR BK pakeitimams¹⁸⁷. Pakeistame 25 str. aprašomos bendrininkavimo formos, teroristinė grupė priskiriama nusikalstamam susivienijimui. Verta paminėti, kad ES terorizmas yra atskiriamas nuo organizuoto nusikalstamumo, kaip atskira, priešinga teisei veika, dėl to ir Lietuvos teisėje turėtų būti aiški distinkcija. Pavyzdžiui, LR BK 39¹ str. reglamentuoja atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, jei asmuo aktyviai padėjo atskleisti organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo narių padarytas nusikalstamas veikas. LR BK 25 str. apima ir teroristinę grupę, tačiau šiuo atveju būtų tikslinga teroristinę grupę išskirti ir LR BK 39¹ str. Tai padaryti tikslinga dėl teisinio aiškumo ir galimos įtakos terorizmo prevencijos efektyvumui.

LR BK 250 straipsnis taip pat buvo koreguojamas, dispozicijos dalyje išplečiant nusikalstamos veikos objektyviają pusę, įtraukiant vietą, kurioje įvykdytas sprogdinimas, kiti veiksmai, laikytini teroro aktu. Ši vieta, tai – žmonių gyvenamoji, darbo, susibūrimo ar vieša vieta. Ypač svarbūs pakeitimai atsiranda į minėtą straipsnį įtraukus naujas 5 ir 6 dalis: „5. Tas, kas kūrė bendrininkų arba organizuotą grupę šiame straipsnyje numatytiems veiksams atlikti arba dalyvavo jos veikloje, taip pat finansavo arba teikė materialinę ar kitokią paramą tokiai grupei,

¹⁸³ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas“, *Valstybės žinios* 89, 2741 (2000)

¹⁸⁴ *Ibid.*

¹⁸⁵ „Poland penal code“, ICRC, žiūrėta 2019 m. kovo 19 d., [https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl-nat.nsf/0/e1742de4fa6ee960412565d9002e3915/\\$FILE/Polnal%20Code_ENG.pdf](https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl-nat.nsf/0/e1742de4fa6ee960412565d9002e3915/$FILE/Polnal%20Code_ENG.pdf)

¹⁸⁶ Aneta Michalska-Warias, „Fighting terrorism in polish criminal law – the influence of EU legislation“, *Repozytorium*, žiūrėta 2019 m. kovo 19 d.,

https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/2027/1/BSP_10_2011_Michalska-Warias.pdf

¹⁸⁷ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 39-1 ir 306-1 straipsniais įstatymas“, *Valstybės žinios* 38, 1733 (2003)

[...] 6. Tas, kas kūrė teroristinę grupę, kurios tikslas - šiame straipsnyje numatytais veiksmais bauginti žmones arba neteisėtai reikalauti iš valstybės, jos institucijos ar tarptautinės organizacijos atlikti tam tikrus veiksmus arba susilaikyti nuo jų, arba dalyvavo jos veikloje, taip pat finansavo arba teikė materialinę ar kitokią paramą tokiai grupei [...]“¹⁸⁸ Lyginant straipsnio pakeitimus ir 2002 m. birželio 13 d. ES Tarybos pamatinį sprendimą dėl kovos su terorizmu¹⁸⁹, matyti, kad Lietuva, dar nebūdama ES nare, minėtais BK pakeitimais ėmėsi tobulinti terorizmo teisinį reglamentavimą, kad jis atitiktų ES standartus. Kvestionuotinas sprendimas politinius terorizmo tikslus LR BK išskirti kaip kvalifikuojančią aplinkybę. ES tarybos pamatiniame sprendime gyventojų įbauginimas, vyriausybės ar organizacijos privertimas atlikti veiksmą arba susilaikyti nuo tokio veiksmo ir kiti politiniai tikslai ne veltui minimi 1 straipsnio 1 dalyje¹⁹⁰. Po jų pateikiamas baigtinis sąrašas veikų, kurios, atliktos siekiant minėtų politinių tikslų, būtų laikomos teroro aktu. 2003 m. gegužės 1 d. LR BK minėti siekiai išskiriami 250 str. 6 dalyje, kaip kvalifikuojantys požymiai, kai 1–5 straipsnio dalyse jie neminimi, ir teroro aktu laikomas, pavyzdžiui, žmonių gyvenamosios vietos padegimas. Nepaisant neatitikimų, kurie buvo taisomi, LR pastangos implementuoti ES teisę į nacionalinę baudžiamąją vertintinos teigiamai. Vėliau, 2004 m.¹⁹¹, į LR BK buvo įtrauktas 250¹ straipsnis (terorizmo kurstymas), 2013 m.¹⁹² įtrauktas 249¹ straipsnis (grupių, kurių tikslas – daryti teroristinius nusikaltimus, kūrimas ir veikla), kriminalizuotas verbavimas teroristinei veiklai, grasinimas padaryti teroristinį nusikaltimą, teroristų rengimas. Pastarieji pakeitimai atlikti įgyvendinant ES Tarybos 2008 m. pamatinį sprendimą¹⁹³. Atsižvelgiant į tarptautinės bendruomenės ir ES standartus, taip pat buvo kriminalizuotas terorizmo finansavimas ir pakeistas 250 str., teisės normos dispozicijos dalyje, prieš išvardinant galimas nusikalstamas veikas įtraukiant žodžius: „teroristiniais tikslais“. Tokiu būdu buvo ištaisyti ankstesni netobulumai, dar aiškiau nuo kitų atskiriant su terorizmu susijusias nusikalstamas veikas, keliančias grėsmę visuomenės saugumui.

Naujausi LR BK pakeitimai terorizmo srityje buvo atlikti atsižvelgiant į 2017 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą „Dėl kovos su terorizmu, pakeičianti Tarybos pamatinį

¹⁸⁸ *Supra note* 187.

¹⁸⁹ „2002 m. birželio 13 d. Tarybos pamatinis sprendimas dėl kovos su terorizmu“, OL, žiūrėta 2019 kovo 14 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32002F0475>

¹⁹⁰ *Ibid.*

¹⁹¹ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 250(1) straipsniu įstatymas“, *Valstybės žinios* 171, 6318 (2004).

¹⁹² „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 25, 250, 250-1, 251 straipsnių ir priedo pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 249-1, 250-2, 250-3, 250-4, 250-5, 252-1 straipsniais įstatymas“, *Valstybės žinios* 75, 3768 (2013).

¹⁹³ „2008 m. lapkričio 28 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2008/919/TVR, iš dalies keičiantis Pamatiniį sprendimą 2002/475/TVR dėl kovos su terorizmu“, OL, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32008F0919>

sprendimą 2002/475/TVR ir iš dalies keičianti Tarybos sprendimą 2005/671/TVR¹⁹⁴ Šioje direktyvoje valstybės narės įpareigojamos kriminalizuoti dar daugiau su terorizmu sietinų veikų, pavyzdžiui, vykimą į užsienį terorizmo tikslu, taip pat ne tik teroristų rengimą, bet ir mokymąsi teroristiniais tikslais. Nors minėtos direktyvos 28 straipsnyje valstybės narės įpareigojamos nuostatas perkelti į nacionalinę teisę ne vėliau kaip 2018 m. rugsėjo 8 d., Lietuvoje minėtos veikos papildė LR BK jau 2017 m. gegužę¹⁹⁵. Tiesa, ir šį kartą nebuvo visa apimtimi įgyvendinta ES teisė. Kaip matyti aiškinamajame rašte „dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 178, 180, 181, 250, 252¹ straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 19 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projekto“¹⁹⁶, neteisėtas įsikišimas į kompiuterinius duomenis teroristiniais tikslais tuometiniu reglamentavimu nevisiškai atitiko ES direktyvą ir nebuvo visa apimtimi įtrauktas į LR BK 250 str. Buvo pastebėta ir daugiau teisinio reglamentavimo spragų, pavyzdžiui, tai, kad pagal minėtą ES direktyvą, grasinimas padaryti teroristinį nusikaltimą laikytinas teroristiniu nusikaltimu, o LR BK jis priskiriamas nusikaltimams, susijusiems su terorizmu. Juridinio asmens atsakomybė dėl teroristinių nusikaltimų LR BK taip pat turėjo neatitikimų ES teisei: „už Direktyvos (ES) 2017/541 12 straipsnio a ir b punktuose nurodytas nusikalstamas veikas – vagystę, plėšimą, turto prievartavimą, siekiant padaryti teroristinį nusikaltimą – BK nėra įtvirtinta juridinio asmens atsakomybė, todėl atitinkama Direktyvos nuostata šiuo atžvilgiu lieka neįgyvendinta“¹⁹⁷. Trūkumai galutinai buvo ištaisyti 2018 m. gruodžio 11 d. LR BK pakeitimais¹⁹⁸, atsižvelgiant į kompetentingų institucijų atsiliepimus, dėl LR BK atitikties minėtai 2017 m. direktyvai. LR BK vyrauja sąvoka „teroristiniai tikslai“. Minėta sąvoka yra vienintelis kriterijus, skiriantis teroristinius nusikaltimus nuo kitų nusikalstamų veikų. LR BK 252¹ str. pateikiamas ir sąvokos paaiškinimas: „Teroristiniai tikslai – siekimas labai įbauginti visuomenę ar jos dalį arba neteisėtai priversti tarptautinę viešąją organizaciją, valstybę ar jos instituciją atlikti bet kokią veiksmą arba susilaikyti nuo jo atlikimo, arba destabilizuoti ar sunaikinti svarbiausius valstybės konstitucinius, politinius, ekonominius ar socialinius darinius ar tarptautinę viešąją organizaciją“¹⁹⁹. Lyginant LR BK sąvoką ir minėtą 2017 m. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą, matyti, kad tai tie patys ES nurodyti teroristinių nusikaltimų tikslai. Pažymėtina, kad

¹⁹⁴ *Supra note* 13.

¹⁹⁵ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 250-4, 250-5, 252-1 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 250-6 straipsniu įstatymas“, *TAR*, 8023 (2017).

¹⁹⁶ „Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 178, 180, 181, 250, 252¹ straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 19 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projektų pateikimo Lietuvos Respublikos seimui“, *TAR*, 13164 (2018).

¹⁹⁷ *Ibid.*

¹⁹⁸ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 178, 180, 181, 196, 197, 250, 250-3, 252-1 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas“, *TAR*, 20234, (2018).

¹⁹⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, *Valstybės žinios* 89, 2741 (2000).

LR BK esančioje sąvokoje teroristiniai tikslai pakoreguoti. Pavyzdžiui, vietoj tikslo – ES direktyvoje minimo stipraus gyventojų įbauginimo – pasirinkta kita formuluotė – „siekimas labai įbauginti visuomenę ar jos dalį“²⁰⁰. Tokia formuluotė, teisiniu požiūriu, nekeičia esmės. Lingvistiniu požiūriu, žodžiai „gyventojai“ ir „visuomenė“ taip pat yra laikytini sinonimais²⁰¹. Tiesa, minėtoje ES direktyvoje, teroristine grupe laikoma: „organizuota daugiau kaip dviejų asmenų grupė, sukurta tam tikram laikotarpiui ir darniai veikianti turint tikslą vykdyti teroristinius nusikaltimus; organizuota grupė – grupė, kuri nėra atsitiktinai sudaryta nedelsiant vykdyti kokią nors nusikalstamą veiką ir kurioje nebūtinai turi būti formaliai nustatyti jos narių vaidmenys, užtikrintas narystės tęstinumas ar išplėtota struktūra“²⁰². LR BK 25 straipsnyje teroristinė grupė prilyginama nusikalstamam susivienijimui, kuriam būtinas 3 ar daugiau asmenų bendrininkavimas, vaidmenų ar užduočių pasiskirstymas. Akivaizdu, kad skiriasi teisinis reglamentavimas, tačiau kol nėra aktualios teismų praktikos Lietuvoje, toks neatitikimas nėra problemiškas.

3.7.2. Baudžiamojo proceso ypatybės teroristinių nusikaltimų atveju

Nepaisant iš dalies teigiamai vertintino su terorizmu susijusių veikų kriminalizavimo, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse teroristiniai nusikaltimai nėra išskiriami. Baudžiamasis procesas vyksta taip pat, kaip ir kitų sunkių ar labai sunkių nusikaltimų atvejais. Išskirtina aplinkybė, kad kai kuriose ES šalyse baudžiamajame procese išskiriamos veikos, susijusios su terorizmu. Pavyzdžiui, Prancūzijoje žvalgybinė informacija apie įvykdytą arba vykdomą su terorizmu susijusį nusikaltimą, gali būti lengvai paverčiama teisėtais įrodymais („*judicialized*“²⁰³). Vadinasi, tiriant teroristinius nusikaltimus, žvalgybinė informacija gali būti laikoma įrodymais baudžiamajame procese. Tiesa, tokia galimybė yra numatyta ir Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatyme²⁰⁴, kuriame minima, kad žvalgybinę informaciją galima naudoti baudžiamajam procesui. Tačiau Prancūzijoje bei kitose valstybėse (Vokietijoje, Nyderlanduose, Ispanijoje) priimti nacionaliniai kovos su terorizmu įstatymai ir tik su terorizmu susijusiems nusikaltimams taikomos kitokios specialios išimtys²⁰⁵. Minėtos valstybės jau seniai kovoja su terorizmu, prežiuruotina, kad tokie sprendimai buvo priimti remiantis per kelerius metus sukauptu patirtimi baudžiamajame procese tinkamai taikyti baudžiamąją teisę, patraukti asmenis atsakomybėn. Atsižvelgiant į skurdžią LR teismų praktiką šioje srityje, negalima objektyviai spręsti dėl baudžiamojo

²⁰⁰ *Supra note* 198.

²⁰¹ „Sinonimai“, ABCThesaurus, žiūrėta 2019 kovo 18 d., http://lithuanian.abcthesaurus.com/browse_synonyms/synonyms_for_visuomenei.html

²⁰² *Supra note* 13.

²⁰³ „Criminal procedural laws across the European Union – A comparative analysis of selected main differences and the impact they have over the development of EU legislation“, EP, žiūrėta 2019 kovo 30 d., [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604977/IPOL_STU\(2018\)604977_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604977/IPOL_STU(2018)604977_EN.pdf)

²⁰⁴ „Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymas“, Valstybės žinios, žiūrėta 2019 balandžio 4 d., Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymas

²⁰⁵ *Ibid.*

proceso spragų šioje srityje, tačiau iš viešai žinomų Eglės Kusaitės (byla 2K-46-677/2016²⁰⁶) ir Michaelo Campbello (byla 1A-4-398/2017²⁰⁷) bylų matyti, kad jose buvo keičiami sprendimai, keliamas teisėsaugos institucijų provokacijos klausimas. Vien šie du atvejai parodo, kad Lietuvoje kyla sunkumų siekiant įrodyti galimai teroristinius nusikaltimus padariusių ar pasikėsinusių juos padaryti asmenų kaltę.

Pažymėtina, kad kovos su terorizmu įstatymai dažnai sulaukia kritikos dėl galimai suvaržomų asmens teisių ir laisvių. Pavyzdžiui, Prancūzijoje taikomos administracinės priemonės (*administrative control measures*), kurios iš pažiūros atitinka ir Lietuvoje naudojamas kardomąsias priemones, pavyzdžiui, draudimas išvykti iš tam tikros teritorijos ar administracinis išsiuntimas. Taip pat galimos kratos asmens gyvenamojoje vietoje²⁰⁸. Savaiame suprantama, kad toks teisinis reglamentavimas kritikuojamas, nes asmens teisės ir laisvės suvaržomos panašiai, kaip ir baudžiamajame procese. Nepaisant to, tokia praktika paplitusi ne vien Prancūzijoje, ir ji yra toleruojama kaip atsvara terorizmo pažeidžiamoms žmogaus teisėms ir laisvėms.

Apibendrinant galima teigti, kad palyginus dabartinį LR BK teroristinių nusikaltimų teisinį reglamentavimą su prieš tai galiojusiu, matyti, kad palaipsniui teroristinių nusikaltimų sąvoka buvo plečiama atsižvelgiant į ES standartus, vis labiau atskiriama nuo organizuoto nusikalstamumo. Darytina išvada, kad LR BK teisinis terorizmo reglamentavimas iš dalies atitinka privalomus ES standartus. Nors netikslumai kriminalizuojant naujas teroristines nusikalstamas veikas LR BK yra taisomi, tikslinga toliau tobulinti aiškesnę distinkciją tarp organizuoto nusikalstamumo ir terorizmo, suvienodinti ES ir Lietuvos teisėje naudojamą teroristinės grupės sąvoką. Svarstyтина, ar Lietuvoje, ruošiantis galimai terorizmo grėsmei, nevertėtų teisinėje sistemoje išskirti su terorizmu susijusių nusikalstamų veikų proceso tyrimo ir poveikio priemonių taikymo. Tuo labiau kad Lietuvoje jau buvo priimtas įstatymas kovai su specifine nusikalstamumo forma – tai Organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymas (ONĮ). Jame nustatomos papildomos organizuoto nusikalstamumo kontrolės priemonės, teismo įpareigojimai, tačiau būtina skirti šias nusikalstamumo rūšis, nes ne visada teroro aktus vykdo teroristinei organizacijai ar grupei priklausantys asmenys. Analogiškai ONĮ būtų galima parengti ir terorizmo užkardymo įstatymą, užtikrinant, kad laikomasi tarptautinių įsipareigojimų žmogaus teisių ir laisvių srityje. Būtų galima vadovautis žmogaus teisių

²⁰⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-46-677-2016“, LITEKO, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaijeska/tekstas.aspx?id=a9141c9a-7032-4f5e-8c99-5d7f08d54dda>

²⁰⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. balandžio 14 d., nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-4-398/2017“, Eteismai, <https://eteismai.lt/byla/252918950797792/1A-4-398/2017>

²⁰⁸ „Punished without trial: the use of administrative control measures in the context of counter-terrorism in France“, Amnesty international, žiūrėta 2019 kovo 30 d., <https://www.amnesty.nl/content/uploads/2018/11/Punished-without-trial-The-use-of-administrative-control-measures-in-the-context-of-counter-terrorism-in-France.pdf?x43474>

ir laisvių standartų ir terorizmo prevencijos priemonių suderinamumo gairėmis²⁰⁹, paruoštomis JT Kovos su terorizmu įgyvendinimo darbo grupės. Taip pat, remiantis kitų ES valstybių gerąja praktika, vertintinos galimybės ją pritaikyti Lietuvoje.

3.8. Empirinis tyrimas

3.8.1. Empirinio tyrimo tikslas ir uždaviniai

Tyrimo tikslas – empiriniu tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip Lietuvoje terorizmo prevencija įgyvendinama praktikoje, nustatyti problemines sritis. Tyrimas atskleidžia tik trečiojoje darbo dalyje nagrinėjamą problematiką iš praktinės veiklos pusės, dėl to jis nėra viso baigiamojo darbo pagrindas. Empirinio tyrimo uždaviniai: 1. Nustatyti, kaip tiesiogiai terorizmo prevencijos srityje dirbantys ekspertai vertina Lietuvoje įgyvendinamą terorizmo prevencijos strategiją, kokias problemines sritis išskiria. 2. Nustatyti, kokius pokyčius ir tendencijas terorizmo prevencijos srityje pastebėjo tiesiogiai šioje srityje dirbantys ekspertai. 3. Įvertinti, ar Lietuvoje vykdoma terorizmo prevencija veiksminga ir atitinka ES šiuo metu keliamus standartus ir kryptį.

3.8.2. Empirinio tyrimo metodo pasirinkimo pagrindumas

Atsižvelgiant į tai, kad darbo kryptis yra orientuota į lyginimą, kaip teoriniai standartai yra įgyvendinami praktikoje, buvo pasirinkta naratyvinio, kokybinio tyrimo rūšis – individualus, tiesioginis, iš dalies struktūruotas ekspertų interviu. „Kokybinis tyrimas – sistemingas situacijos, įvykio, atvejo, individo ar grupės tyrimas natūralioje aplinkoje, siekiant suprasti tiriamuosius reiškinius bei pateikti interpretacinį, [...] iš situacijų analizės kylantį paaiškinimą“²¹⁰. Šiuo atveju, kokybinis tyrimas pasirinktas norint gauti neformalios informacijos, kaip Lietuvos ir ES teisės aktai daro įtaką institucijų, tiesiogiai atsakingų už terorizmo prevenciją Lietuvoje, darbui, kokie yra šios veiklos probleminiai aspektai praktikoje. Kiekybiniai duomenys šiuo atveju nesuteiktų tiek išsamumo ir nebūtų reprezentatyvūs. „Interviu leidžia įžengti į kito žmogaus perspektyvą, o kokybinis interviu remiasi prielaida, kad kitų žmonių perspektyva yra prasminga, pažintina ir gali būti aiškiai išsakyta.“²¹¹ Lietuvoje nėra institucijos, kuri specializuotųsi tik terorizmo prevencijos srityje, terorizmo prevenciją įgaliotos vykdyti institucijos paprastai orientuotos ir į kitas kryptis. Lietuvoje terorizmo srities ekspertų nėra daug. Mokslinė prasme tokių asmenų nuomonė yra ypač

²⁰⁹ „Basic Human Rights Reference Guide: Conformity of National Counter-Terrorism Legislation with International Human Rights Law“, CTITF, žiūrėta 2019 kovo 31 d., <https://www.ohchr.org/EN/newyork/Documents/CounterTerrorismLegislation.pdf>

²¹⁰ Rita Žukauskienė, „Kokybiniai ir kiekybiniai metodai“, Elaba, žiūrėta 2019 kovo 28 d., <http://rzukausk.home.mruni.eu/wp-content/uploads/kokybiniai-ir-kiekybiniai-tyrimai1.ppt>

²¹¹ Inga Gaižauskaitė ir Natalija Valavičienė, *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu* (Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2016), 16

vertinga, nes nėra atlikta pakankamai aktualių tyrimų, leidžiančių situaciją vertinti iš tiesiogiai terorizmo prevenciją vykdančių ekspertų. „Kokybinio interviu pagrindas – atviri klausimai, į juos tikimasi gauti [...] atsakymus suformuluotus ir pateiktus paties tyrimo dalyvio, atspindinčius jo perspektyvą.“²¹² Šiuo atveju tikslingai pasirinkti kompetentingi asmenys, dirbantys terorizmo prevencijos ar tyrimo srityse (ekspertai). Atsižvelgiant į darbo kryptį, pasirinkta tyrimo forma, kuri galbūt geriausiai atskleistų, kaip teoriniai standartai ir teisinis reguliavimas veikia ar yra pritaikomas realioje praktikoje. Pusiau struktūruotas interviu pasirinktas dėl to, kad jis neįpareigoja respondento atsakyti tik į iš anksto pateiktus galimus pasirinkimo variantus arba siaurus, konkrečius klausimus. Pusiau struktūruoto interviu „[...] struktūra yra lanksti, ji reaguoja į realaus interviu eigą“²¹³.

Atsižvelgiant į išsikeltus tikslus ir tyrimo kryptį, buvo vykdoma tikslinė respondentų atranka. Remiantis Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymu ir kitais teisės aktais, buvo pasirinkti institucijų, kurios pagal savo kompetenciją yra įgaliotos vykdyti terorizmo prevenciją, darbuotojai. Atsižvelgiant į tai, kad šioje srityje dirbančių ekspertų nėra daug, nebuvo nustatomi papildomi atrankos kriterijai. Kaip teigia Inga Gaižauskaitė ir Natalija Valavičienė, „kokybinio tyrimo dalyviai pasirenkami todėl, kad jie turi tam tikrų charakteristikų ar patirties, kuri prisideda prie geresnio tiriamojo reiškinių supratimo“²¹⁴.

3.8.3. Empirinio tyrimo įgyvendinimo eiga

Tyrimo etika: atsižvelgiant į kokybinių tyrimų etikos reikalavimus²¹⁵, apie atliekamą interviu buvo informuojama institucijos vadovybė. Buvo kreipiamasi į institucijos vadovaujančias pareigas užimančią asmenį. Supažindinus minėtą asmenį su tyrimo tikslu, uždaviniais, jis nukreipdavo tyrėją pas kompetentingą, terorizmo prevencijos srityje dirbantį ekspertą. Tokiu būdu buvo laikomasi etikos reikalavimų ir gaunamas leidimas atlikti eksperto interviu. Interviu metu taip pat buvo laikomasi neutralumo, nebuvo vertinamas respondentas, neužduodami provokuojantys klausimai apie konkrečius institucijos taikomus taktikos ir tyrimo metodus. Respondentams užtikrinamas konfidencialumas ir priklausomybės institucijai neatskleidimas.

Tyrimo eiga: iš anksto elektroniniu paštu respondentui buvo pateikiamas interviu planas su pagrindiniais klausimais (1 priedas), kuriame buvo pristatomi tyrimo tikslai, užtikrinamas respondento konfidencialumas ir informuojama, kad bus užšifruota jo priklausomybė institucijai, kartu suteikiant respondentui galimybę į klausimus atsakyti subjektyviai, pasakyti asmeninę nuomonę, paremtą individualia patirtimi. Iš viso buvo apklausti 8 respondentai, tiesiogiai dirbantys

²¹² *Supra note 211.*

²¹³ *Ibid.*, 20.

²¹⁴ *Ibid.*, 37.

²¹⁵ *Ibid.*, 54-70.

šioje srityje, iš 5 terorizmo prevenciją įgaliotų atlikti institucijų. Interviu buvo atliekami nuo 2019 m. vasario 28 d. iki kovo 19 d.

Interviu metu gautų duomenų fiksavimas: nors, remiantis metodologiniais patarimais,²¹⁶ siūloma vengti kokybinio interviu fiksavimo būdo užrašant duomenis, šiuo atveju taikytas būtent toks duomenų fiksavimo būdas. Pasirinkimas pagrįstinas tuo, kad kai kurie ekspertai, sužinoję, kad interviu norima įrašyti, atsisakė būti respondentais. Apie tai informavus darbo vadovą, buvo gautas leidimas pokalbių neįrašinėti, tačiau tiksliai fiksuoti respondentų mintis raštu. Interviu metu, išklaudus respondentą ir užrašius teiginį, jis buvo perskaitomas ir patikslinama, ar teisingai perteikta jo išsakyta mintis. Tokiu būdu jau per interviu buvo pradėta reprezentatyvi duomenų analizė. Be to, respondentui pradėjus kalbėti apie vieną klausimą ir perėjus prie kito, jis nebuvo pertraukiamas, jam buvo leidžiama išpasakoti norimą informaciją, kurią tyrėjas užrašinėjo į atitinkamas klausimyno skiltis. Tokiu būdu buvo atliekamas kodavimas jau vykstant interviu. Užpildyto interviu protokolo pavyzdys pateikiamas 2 priede.

Interviu duomenų analizės metodai: interviu buvo siekiama gauti subjektyvią ekspertų nuomonę, paremtą jų asmenine patirtimi. Šiuo tikslu buvo formuluojami atviro tipo klausimai, kuriuos per interviu galima plėsti ir į juos gilintis, atsižvelgiant į respondentų atsakymus. Per interviu surinkti duomenys buvo vertinami naudojant fenomenologinę metodologiją. „Taikant fenomenologinę perspektyvą tiriami, kokių prasmių individai suteikia įvairiems įvykiams, kaip jie juos interpretuoja ir vertina“²¹⁷. Taip pat taikytas aprašomosios analizės metodas, kokybinės turinio analizės metodas. Vėliau, koduojant respondentų pateiktus atsakymus, išskirti svarbiausi jų pasakyti teiginiai ir pastebėjimai. Informacija struktūruota pagal kokybinę perspektyvą. Dėl to, kad interviu nebuvo griežtai struktūruotas, neretai buvo nukrypstama prie kito klausimo, vėliau grįžtama prie pirmojo. Respondentai pateikė daug informacijos, kuri, atsižvelgiant į ribotą darbo apimtį, negali būti pateikiama visa. Dėl to pateikiama susisteminta, bet reprezentatyvi duomenų analizė.

3.8.4. Duomenų analizė

Atsižvelgiant į ribotą darbo apimtį ir iškeltus tikslus, pateikiama tik susisteminta duomenų analizė, atskleidžianti esmines respondentų išsakytas mintis ir pastebėjimus.

Pirmasis klausimas buvo užduotas siekiant nustatyti respondento darbo patirtį terorizmo prevencijos srityje ir išsiaiškinti, kaip jis apibūdina šios srities jo institucijos veiklos pobūdį. Respondentų darbo patirtis kovos su terorizmu srityje – nuo 3 m. iki 13 m.: R1 – 13 m., R2 – 12 m., R3 – 5 m., R4 – 6 m., R5 – 5 m., R6 – 11 m., R7 – 3 m., R8 – 6 m. Galima teigti, kad didžioji

²¹⁶ *Supra note* 211: 108.

²¹⁷ *Ibid.*, 316.

dalį respondentų, kalbėdami apie darbo sritį, išskyrė, jog bendriausia prasme jų ir institucijos, kurioje jie dirba, veiklą galima pavadinti terorizmo prevencija. R4 priskyrė savo veiklą kovos su terorizmu sričiai, tačiau replikavo, kad tai galima vadinti ir prevencija, jo nuomone, tai panašios sąvokos. Išskirtini R3, R4 teiginiai. Abu respondentai paminėjo, kad jie savo veiklą priskirtų „kovos su terorizmu“ sąvokai, kaip ją apibrėžia ES standartai. R3 teigimu, tai platesnė sąvoka, nei terorizmo prevencija, tuo labiau kad Lietuvoje kova su terorizmu neskirstoma į atskiras rūšis (prevenciją, persekiojimą), nes tam nėra poreikio, kaip kitose ES valstybėse, kurios susiduria su įvairiomis terorizmo formomis. Lietuva yra maža valstybė, dėl to institucijos dažnai atlieka kelias funkcijas kovodamos su terorizmu (prevencijos, tyrimo, reagavimo, persekiojimo). Pastarasis teiginys atskleidžia subjektyvią respondento nuomonę, kadangi Lietuvoje nėra aiškios kovos su terorizmu krypties.

Antruoju klausimu siekta nustatyti, kokius pokyčius terorizmo prevencijos / kovos su terorizmu veikloje per savo darbo laikotarpį pastebėjo respondentai. Apibendrintai galima teigti, kad visi respondentai įvardino teigiamus pokyčius ir tendencijas teisinio reglamentavimo aiškumo kontekste, taip pat gerėjančias technines galimybes, informacijos keitimosi greitį. Kalbėdami apie veiklos organizavimą ir sričių pasiskirstymą, dauguma respondentų pastebėjo teigiamus pokyčius, kuriuos lėmė LR teisinio reglamentavimo kaita. Kalbant apie veiklos kryptis, išskirtini keli neigiami pokyčiai. R2 išskyrė pokyčius padalinio veikloje, reorganizuojant informacijos apdorojimo, analizavimo sistemą. Tai lėmė „vidinės priežastys“, bet ne ES ar Lietuvos teisinio reglamentavimo kaita. R2 pabrėžė, kad pokyčiais buvo geriau paskirstytas darbo krūvis ir organizacinis mechanizmas kiekybine, žmogiškųjų išteklių prasme, tačiau, jo subjektyviu teigimu, tai turėjo neigiamos įtakos informacijos analizei kokybine prasme. R1 taip pat išskyrė laikotarpius nuo 2005 m. iki 2010 m. ir nuo 2010 m. iki 2013 m. Pirmąjį laikotarpį jis apibūdino kaip terorizmo grėsmių sistemos plėtojimo piką, o 2010 m. iki 2013 m. laikotarpį – atvirkščiai: mažėjančio aktualumo laikotarpiu. Jo teigimu, tai lėmė tarptautiniai procesai ir tendencijos. Nors šiuo laikotarpiu buvo teroro aktų ES, „kaip dabar matome, tik laikinai buvo sumažėjusi terorizmo grėsmė“. Jo teigimu, šiuo laikotarpiu kovos su terorizmu funkcija Lietuvoje „buvo tik formali“.

Trečiuoju klausimu buvo gilinamasi į problemines terorizmo prevenciją įgaliotų vykdyti institucijų veiklos sritis. Įdomu tai, kad, apibendrinus visų respondentų atsakymus, matyti tendencija, jog iššūkius jie sieja su problematika aptinkant, nustatant ir užkardant veiklą, sietiną su terorizmu. Taip pat šio reiškinių specifika reikalauja iš darbuotojų ypatingų įgūdžių. Bendriausiai problemą galima būtų apibūdinti taip: apibrėžtumo, objektyvumo ir krypties aiškumo nebuvimas. R1: „Informacijos vertinimo objektyvumas – kur yra raudona linija, kada žmogus tampa susidomėjimo objektu“, R3: „Kaip nuspėti, kad bus, kokia forma, apraiška [...], bendro vaizdo – nėra“. R7 ir R1 kaip aktualią problemą išskiria tai, kad Lietuvoje nėra pakankamai teisinių

priemonių užkardyti teroristinei veikai, jei yra indikacijų, jog pavojų kelia LR pilietis. Trečiosios šalies piliečiams, kurie galimai kelia grėsmę, įmanoma taikyti migracijos kontrolei skirtas priemones, su LR piliečiais, pasak respondentų, „sudėtinga“. Tokiu atveju susiduriama su objektyvaus vertinimo sunkumais, tuo labiau kad Lietuvoje nepakanka tokios teismų praktikos. R7 pastebėjo, kad pagrindinė institucijos priemonė tokiu atveju – „aktyvus stebėjimas“. Be paminėtų probleminių aspektų, respondentai išskyrė ir glaudesnio bendradarbiavimo tarp institucijų ir teisinio reglamentavimo aiškumo poreikį (R3, R5), taip pat žmogiškųjų išteklių ir finansavimo trūkumą šioje srityje (R8, R2).

Ketvirtasis klausimas formuluotas siekiant gauti respondentų atsiliepimus apie vykdomą tarpinstitucinį ir tarptautinį bendradarbiavimą. Pažymėtina, kad visi respondentai teigiamai atsiliepė apie tarptautinio bendradarbiavimo tendencijas ir veiklą šioje srityje. Atsižvelgiant į tai, kad terorizmas yra tarptautinio pobūdžio reiškinys, ES pastaruoju metu bendradarbiavimui stiprinti steigė įvairias platformas, kuriomis remiantis, interviu duomenimis, LR institucijos sėkmingai naudojasi. Visi respondentai teigė, kad aktyviai bendraujama tarptautiniu lygmeniu su užsienio partneriais, pastebimai gerėja informacijos keitimosi operatyvumas, išsamumas ir kokybė. Ši sritis vienareikšmiškai visų respondentų vertinta teigiamai. LR institucijos priklauso įvairioms tarptautinėms organizacijoms, naudojami visi galimi bendradarbiavimo formatai. Kai kurios institucijos aktyviai bendradarbiauja ne tik su ES valstybėmis narėmis, bet ir trečiosiomis šalimis (R6, R1, R2, R4).

Kalbant apie tarpinstitucinį bendradarbiavimą valstybės viduje, pažymėtinos kelios respondentų nuomonės. Pavyzdžiui, R2 išskyrė, kad net ir pačios institucijos viduje trūksta glaudesnio bendradarbiavimo tarp padalinių ir turimos informacijos sklaidos. R3 taip pat replikavo, kad „trūksta glaudumo“ bendradarbiaujant su kitomis terorizmo prevenciją įgaliotomis vykdyti institucijomis. Likę respondentai tarpinstitucinį bendradarbiavimą vertino teigiamai. Teigtina, kad ši sritis taip pat nėra problematiška. Tik terorizmo prevenciją įgaliotos vykdyti institucijos, gavusios su teroristinėmis nusikaltimais susijusios informacijos, ją perduoda kompetentingoms tyrimo institucijoms. Kalbant apie informacijos apimtį, pastebėtina, kad institucijos tarpusavyje informacija keičiasi atviriau. Vis dar laikomasi principo *būtina žinoti*, tačiau tendencingai pateikiama daugiau informacijos.

Penktuoju klausimu buvo nustatoma, kaip respondentai vertina ES strategijos kovai su terorizmu kaitą, kokį poveikį ji daro jų darbui. R1 teigė, kad ES strategijos kaita jo veiklai tiesioginės įtakos neturi: „Man sunku pasakyti, nes mano tiesioginės veiklos nereglamentuoja joks ne LR teisės aktas, žinau, kad yra kažkokios ES iniciatyvos dėl kovos su terorizmu, bet tik tiek“. R2 teigė, kad jų veiklą veikia ES teisė, nes ji yra implementuojama į nacionalinę teisę, pavyzdžiui, LR BK. Atsiradus naujoms su terorizmu susijusioms veikoms, savaime suprantama, keičiasi ir jas

tiriančių, ir jų prevenciją vykdančių institucijų taktika, metodai. R4 ir R6 išskyrė naujų techninių galimybių atsiradimą, kurį paskatino ES keliama standartai. Apibendrintai galima teigti, kad vyrauja nuomonė, jog ES strategijos kaita turi poveikį LR terorizmo prevenciją vykdančių institucijų veiklai ir pasireiškia įvairiomis kryptimis, dėl kurių minėtų institucijų veikla keičiasi teigiama linkme. Tačiau išskirtina tai, jog visi respondentai nurodė teigiamus pokyčius techninėje ir organizacinėje srityse. Praktikoje naudojami terorizmo prevencijos ir tyrimo metodai liko beveik nepakitę.

Šeštuoju klausimu buvo aiškinamasi apie problemines sritis LR kovos su terorizmu teisiniame reglamentavime. Kai kurie respondentai išreiškė poreikį dėl kovai su terorizmu skirtų informacijos produktų standartizacijos, kuri prisidėtų prie šios kovos efektyvinimo (R6). Minėti informacijos produktai – tai rekomendacijos ir kriterijai, padedantys atskirti, kada asmenys ir jų veikla tampa priešinga teisei. Taip pat buvo teigiama, kad dabartiniame teisiniame reglamentavime trūksta aiškumo ir konkretumo. R3 subjektyvia nuomone, Lietuvoje turėtų atsirasti naujas teisės aktas, kuriame aiškiau būtų pateiktos visų LR institucijų kompetencijos kovos su terorizmu srityje.

IŠVADOS

1. Apibendrinant mokslininkų atliktas terorizmo sąvokos paieškas, galima teigti, kad universalios, visoms valstybėms tinkančios terorizmo sąvokos nėra. Teisinę terorizmo sąvoką tikslinga formuoti organizacijose, kurias jungia gana harmonizuota teisinė sistema, pavyzdžiui, Europos Sąjungoje. Šiuo metu Europos Sąjungoje pateikti teroristinių nusikaltimų apibūdinantys požymiai, bet ne sąvoka.

2. Europos Sąjungos strategija kovai su terorizmu orientuota į radikalizacijos prevenciją, geresnę migracijos ir piniginių srautų kontrolę ir glaudesnę tarpvalstybinį bendradarbiavimą. Kaip probleminė sritis išskirtina žmogaus teisių ir laisvių apsauga ir efektyvios terorizmo prevencijos santykis. Žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo kontekste vis labiau kvestionuojami kai kurių valstybių narių taikomi metodai kovoje su terorizmu, nepaisant to, vyrauja tendencija, kad būtent tos valstybės dažniausiai susiduria su terorizmo apraiškomis, ir jų naudojami metodai yra priimtini siekiant visuomenės saugumo užtikrinimo. Išskirtina, kad ES strategija kovai su terorizmu yra reaktyvi – reaguojama į atsiradusias naujas terorizmo formas.

3. Lietuva yra ratifikavusi visas privalomas ES direktyvas ir jas įgyvendina, perkeldama jų nuostatas į nacionalinę teisę, tobulindama teisinį reglamentavimą, taip vykdydama įsipareigojimus ES. Atsižvelgiant į Lietuvoje šiuo metu aktualią viešojo saugumo programą, kitus strategiją ir kryptis nacionalinio saugumo srityje formuojančius teisės aktus, matyti, kad kovoje su terorizmu numatomi projektai ir tobulintinos sritys iš dalies sutampa su ES prioritetinėmis kryptimis. Bent formaliai Lietuvoje vykdoma terorizmo prevencija atitinka ES standartus, nors yra skirtumų tarp Lietuvoje ir ES naudojamų sąvokų.

4. Teigtina, kad iškelta hipotezė iš dalies įrodyta. Remiantis atlikta terorizmo prevenciją reglamentuojančių teisės aktų, kitų dokumentų analize ir terorizmo prevencijos ekspertų nuomone, galima teigti, kad praktinėje veikloje ne visos Lietuvos terorizmo prevencijos sritys atitinka dabartines ES tendencijas. Matyti, kad trūksta teisinio reglamentavimo aiškumo ir teisinių priemonių efektyviai, ES standartus atitinkančiai terorizmo prevencijai. Terorizmo prevenciją vykdyti įgaliotos institucijos gali atlikti tik aktyvų asmens stebėjimą arba taikyti migracijos kontrolės priemones, kurias asmenys gali apeiti, pasinaudoję dabartinėmis įstatymų spragomis. Be to, nėra aiškių, teisiškai reglamentuotų kriterijų, kada asmuo tampa susidomėjimo objektu. Minėtų institucijų kompetencijos terorizmo prevencijos srityje teisiškai reglamentuojamos siaurai ir neaiškiai, neretai vienos institucijos terorizmo prevencijos kompetenciją reglamentuoja keli skirtingi teisės aktai.

PASIŪLYMAI

1. Dabartinės spragos leidžia vykti „pilkajai migracijai“. Nors yra numatyti kriterijai, kaip nustatyti, ar santuoka, partnerystė, įmonė yra fiktyvi, jie nėra detalūs. Siūloma vidaus reikalų ministro įsakyme „Dėl Leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje užsieniečiams išdavimo, keitimo, panaikinimo, taip pat įvertinimo, ar santuoka, registruota partnerystė, įvaikinimas ar įmonė yra fiktyvūs, tvarkos aprašo patvirtinimo“ detalizuoti, kas yra laikoma įrodymais, praplečiant sąrašą ir įtraukiant daugiau neformalių duomenų. Pavyzdžiui, fiktyviai santuokai nustatyti – bendrų sutuoktinių kelionių, vakarėlių, gyvenimo akimirklų nuotraukas, susirašinėjimus, skambučius (telefonu ar internetu), įrodančius, kad asmenys reguliariai bendrauja. Taip pat tikslinga numatyti galimybę migracijos pareigūnams ne tik kviestis asmenis pokalbiams, bet ir patiems nuvykti į jų gyvenamas vietas, siekiant nustatyti, ar jose yra jų sutuoktinių asmeninių daiktų, bendrų nuotraukų. Analogiškai plėsti fiktyvių įmonių ar įdarbinimo nustatymo kriterijus.

2. Atsižvelgiant į ES valstybių narių terorizmo teisinio reglamentavimo tendencijas, siekiant, kad Lietuvos strategija kovai su terorizmu būtų proaktyvi, o terorizmo prevenciją vykdančios institucijos turėtų daugiau teisinių priemonių užkardyti šiam reiškiniui. Tikslinga nacionalinėje teisėje sukurti terorizmo užkardymo ir kontrolės įstatymą, numatantį specialias prevencines priemones. Taip terorizmas būtų aiškiau skiriamas nuo organizuoto nusikalstamumo ir formuojama efektyvesnė jo prevencija. Pasiūlymas įgyvendintinas, nes kai kurios ES valstybės narės jau taiko kovos su terorizmu įstatymus savo nacionalinėje teisėje, tokiems nacionaliniams teisės aktams paruošti metodiniai nurodymai dėl pamatinių žmogaus teisių ir laisvių atitikimo, kuriant administracinius ar kitokius svetus kovai su terorizmu. Be to, Lietuvoje galiojantis Organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymas galėtų būti laikytinas tokio teisės akto pagrindu, taikant samprotavimo pagal analogiją metodą naujo įstatymo struktūrai.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai ir kiti teisės aktai:

1. „Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo Nr. IX-705 pakeitimo įstatymo projektas“, E.seimas, žiūrėta 2019 kovo 23 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/64f20b2046b111e88151f16ae94c33e2?jfwid=zaydj538p>
2. „Įsakymas dėl bilietų užsakymo ir išvykimo kontrolės, keleivių skrydžio duomenų ir informacijos apie oro vežėjus teikimo informacijos apie keleivius padaliniui tvarkos aprašo patvirtinimo“. *TAR* 29465 (2016).
3. „Lenkijos baudžiamasis kodeksas“, ICRC, žiūrėta 2019 m. kovo 19 d., [https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl-nat.nsf/0/e1742de4fa6ee960412565d9002e3915/\\$FILE/Penal%20Code_ENG.pdf](https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl-nat.nsf/0/e1742de4fa6ee960412565d9002e3915/$FILE/Penal%20Code_ENG.pdf)
4. „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“. *Valstybės žinios* 89, 2741 (2000).
5. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 178, 180, 181, 196, 197, 250, 250-3, 252-1 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas“. *TAR*, 20234, (2018).
6. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 250-4, 250-5, 252-1 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 250-6 straipsniu įstatymas“. *TAR*, 8023 (2017).
7. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 25, 250, 250-1, 251 straipsnių ir priedo pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 249-1, 250-2, 250-3, 250-4, 250-5, 252-1 straipsniais įstatymas“. *Valstybės žinios* 75, 3768 (2013).
8. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 250(1) straipsniu įstatymas“, *Valstybės žinios* 171, 6318 (2004).
9. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas“. *Valstybės žinios* 89, 2741 (2000).
10. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas“. *Valstybės žinios* 89, 2741 (2000)
11. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 39-1 ir 306-1 straipsniais įstatymas“. *Valstybės žinios* 38, 1733 (2003)
12. „Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatymas“. *Valstybės žinios* 115, 3230 (1998).
13. „Lietuvos Respublikos finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos įstatymas“. *Valstybės žinios* 33, 1250 (2002).

14. „Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas“. *Valstybės žinios* 13, 467 (2002).
15. „Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo Nr. IX-705 11, 17, 19, 20, 21, 25, 40 ir 41 straipsnių pakeitimo įstatymas“, *TAR* 847 (2019).
16. „Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo Nr. IX-705 16 ir 37 straipsnių pakeitimo įstatymas“ *TAR* 17456 (2018).
17. „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties“. *Valstybės žinios* 73, 2539 (2004).
18. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“. *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992).
19. „Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas“. *Valstybės žinios* 99, 1957 (1994).
20. „Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymas“. *Valstybės žinios*, 103, 4604 (2002).
21. „Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas“. *Valstybės žinios* 2, 16 (1997).
22. „Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas“. *Valstybės žinios* 64, 1502 (1997).
23. „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“. *Valstybės žinios* 90, 2777 (2000).
24. „Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios* 65, 2233 (2002).
25. „Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas XII-1682 dėl Viešojo saugumo plėtros 2015–2025 metų programos patvirtinimo“. *TAR* 7293 (2015).
26. „Lietuvos Respublikos strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių įmonių ir įrenginių bei kitų nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių įstatymo Nr. IX-1132 pakeitimo įstatymas“. *TAR* 1004 (2018).
27. „Lietuvos Respublikos transporto veiklos pagrindų įstatymas“, *Lietuvos aidas* 215, 0 (1991).
28. „Lietuvos Respublikos vadovybės apsaugos įstatymas“. *Valstybės žinios* 112, 4982 (2002).
29. „Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro įsakymas Nr. 1V-329 Dėl leidimų laikinai gyventi Lietuvoje užsieniečiams išdavimo, keitimo, panaikinimo, taip pat įvertinimo, ar santuoka, registruota partnerystė, įvaikinimas ar įmonė yra fiktyvūs, tvarkos aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios* 126, 4509 (2005).
30. „Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro įsakymas Nr. 1V-662 dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2015 m. rugsėjo 29 d. įsakymo Nr. 1V-753 dėl Nacionalinės Vidaus saugumo fondo 2014–2020 m. programos veiksmų įgyvendinimo plano patvirtinimo pakeitimo“. *TAR* 14567 (2018).

31. „Lietuvos Respublikos viešojo saugumo tarnybos įstatymas“. *Valstybės žinios* 102, 3935 (2006).
32. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos Politikos įgyvendinimo grupės pažyma dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 178, 180, 181, 250, 252¹ straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 19 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projekto (toliau kartu – Projektai) (TAP NR. TAP-18-935(2); TAIS NR. 18-4156(3))“. *Lietuvos Respublikos vyriausybė*, žiūrėta 2019 kovo 21 d., lv.lt/uploads/main/meetings/.../106108_imp_a4147dc2f77bea01fc2ab625487e5e77.pdf
33. „Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas dėl Lietuvos migracijos politikos gairių patvirtinimo“, *TAR*, 722 (2014).
34. „Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 178, 180, 181, 250, 252¹ straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos respublikos visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 19 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projektų pateikimo Lietuvos Respublikos seimui“. *TAR*, 13164 (2018).
35. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios* 131, 4734 (2004).
36. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 370 dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. spalio 19 d. nutarimo Nr. 1090 „Dėl vidaus reikalų ministro valdymo srities įstaigų saugomų svarbių valstybės objektų“ pakeitimo“. *TAR* 6490 (2018).
37. „Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas“. *Valstybės žinios* 71, 1706 (1996).
38. „Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas“. *Valstybės žinios* 71, 1706 (1996).
39. „Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymas“. *Valstybės žinios* 64, 1931 (2000).
40. „Lietuvos Vyriausybės nutarimas dėl Lietuvos migracijos politikos gairių patvirtinimo“, *TAR*, 722 (2014).
41. „Nacionalinė civilinės aviacijos saugumo programa“. *Valstybės žinios* 136, 6935 (2010).
42. „Teroro akto grėsmės lygio nustatymo, skelbimo ir parengties tvarkos aprašas“. *Valstybės žinios* 136, 6936 (2010).

Tarptautiniai teisės aktai:

43. „2002 m. birželio 13 d. Tarybos pamatinis sprendimas dėl kovos su terorizmu“. *ES OL* 164, 22 (2002).
44. „2006 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/24/EB dėl duomenų, generuojamų arba tvarkomų teikiant viešai prieinamas elektroninių ryšių paslaugas arba viešuosius ryšių tinklus, saugojimo ir iš dalies keičianti Direktyvą 2002/58/EB“. *ES OL* 105, 13 (2006).

45. „2008 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 300/2008 dėl civilinės aviacijos saugumo bendrųjų taisyklių ir panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 2320/2002“. *ES OL* 97, 72 (2008).
46. „2008 m. lapkričio 28 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2008/919/TVR, iš dalies keičiantis Pamatinį sprendimą 2002/475/TVR dėl kovos su terorizmu“, *ES OL* 330, 9 (2008).
47. „2008 m. lapkričio 28 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2008/913/TVR dėl kovos su tam tikromis rasizmo ir ksenofobijos formomis bei apraiškomis baudžiamosios teisės priemonėmis“ *ES OL* 328, 6 (2008).
48. „2015 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2015/849 dėl finansų sistemos naudojimo pinigų plovimui ar teroristų finansavimui prevencijos, kuria iš dalies keičiamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 648/2012 ir panaikinama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/60/EB bei Komisijos direktyva 2006/70/EB“. *ES OL* 141, 5 (2015).
49. „2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl keleivio duomenų įrašo (PNR) duomenų naudojimo teroristinių nusikaltimų ir sunkių nusikaltimų prevencijos, nustatymo, tyrimo ir patraukimo už juos baudžiamojon atsakomybėn tikslais“. *ES OL* 119, 4 (2016).
50. „2017 m. gegužės 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/853, kuria iš dalies keičiama Tarybos direktyva 91/477/EEB dėl ginklų įsigijimo ir laikymo kontrolės, kuria iš dalies keičiama Tarybos direktyva 91/477/EEB dėl ginklų įsigijimo ir laikymo kontrolės“. *ES OL* 137, 24 (2017).
51. „2017 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/541 dėl kovos su terorizmu, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/475/TVR ir iš dalies keičianti Tarybos sprendimą 2005/671/TVR“. *ES OL* 88, 31 (2017).
52. „2017 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2017/458, kuriuo iš dalies keičiamos Reglamento (ES) 2016/399 nuostatos, susijusios su atitinkamų duomenų bazių tikrinimo prie išorės sienų sugriežtinimu“. *ES OL* 74 (2017).
53. „2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/843, kuria iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2015/849 dėl finansų sistemos naudojimo pinigų plovimui ar teroristų finansavimui prevencijos ir iš dalies keičiamos direktyvos 2009/138/EB ir 2013/36/ES“. *ES OL* 156, 19 (2018).
54. „Europos konvencija Dėl kovos su terorizmu“, *Valstybės žinios* 7, 116 (1997).
55. „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, *Valstybės žinios* 40, 987 (1995).

56. „Hagos programa: laisvės, saugumo ir teisingumo stiprinimas Europos Sąjungoje“, *ES OL*, žiūrėta 2019 kovo 30 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52005XG0303%2801%29>
57. „Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr. 108) su Europos Tarybos Ministrų Komiteto priimtomis pataisomis“, *Valstybės žinios* 32, 1059 (2001)
58. „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija“. *Valstybės žinios* 68, 2497 (2006).

Teismų sprendimai:

59. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1995 rugsėjo 27 d. sprendimas byloje *McCann and Others v. The United Kingdom* 18984/91“. EŽTT. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%5C%22001-57943%22%5D%7D>
60. „Europos Sąjungos teisingumo teismo 2016 m. gruodžio 21 d. prejudicinis sprendimas bylose *C-203/15* ir *C-698/15*“. žiūrėta 2019 balandžio 5 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:62015CJ0203&from=EN>
61. „Europos Sąjungos Teisingumo teismo 2016 m. kovo 30 d. sprendimas byloje *Armani Da Silva v. The United Kingdom* 5878/08“. ESTT. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%5C%22001-161975%22%5D%7D>
62. „Europos žmogaus teisių teismo 2008 m. gruodžio 2 d., sprendimas byloje *K.U. v. Finland*“. EŽTT. <https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2016/07/K.U.-v.-FINLAND-en.pdf>
63. „Europos žmogaus teisių teismo sprendimas byloje *Abu Zubaydah v. Lithuania*“. žiūrėta 2019 kovo 30 d. <http://www.statewatch.org/news/2018/may/echr-Judgment-Abu-Zubaydah-v-%20Lithuania-hosting-secret-CIA-detention-site-full-text.pdf>
64. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-46-677-2016“. LITEKO. <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiseska/tekstas.aspx?id=a9141c9a-7032-4f5e-8c99-5d7f08d54dda>
65. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 rugpjūčio 22 d., nutartis administracinėje byloje Nr. A-4754-492/2018“. LVAT. <https://eteismai.lt/byla/236395020608014/A-4754-492/2018?word=direktyva>
66. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. balandžio 14 d., nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-4-398/2017“. žiūrėta 2019 kovo 30 d. <https://eteismai.lt/byla/252918950797792/1A-4-398/2017>
67. Lietuvos aukščiausiojo teismo nutartis 2014 m. spalio 14 d. baudžiamojoje byloje 2K-359/2014. Žiūrėta 2019 kovo 30 d., <https://eteismai.lt/byla/267063738226763/2K-359/2014>

Mokslinė ir kita specialioji literatūra:

68. „Teisės e-aktualijos“. ISSN 2335, 8998 (2018): 18. http://teise.org/wp-content/uploads/2018/05/aktualijos-18_1_Nr14.pdf
69. „The Court of Justice declares the Data Retention Directive to be invalid“, Europos teisingumo teismas 54, 14 (2014).
70. „The return of foreign fighters to EU soil“. Europos parlamento tyrimų tarnyba. žiūrėta 2019 kovo 24 d. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/621811/EPRS_STU\(2018\)621811_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/621811/EPRS_STU(2018)621811_EN.pdf)
71. Beinoravičius, Darius. „Terorizmas: jo priežastys ir raidos tendencijos“. *Jurisprudencija* 68, 60 (2005): 52-57.
72. Černiauskienė, Nendrė. „Terorizmo grėsmė globalinių krizių valdymo kontekste“. *Jurisprudencija*, 68, 60 (2005): 58-65.
73. Dahlgaard, Kirstine Hauge. „Problematizations in Anti-Radicalization Policy The case of Aarhus“. *Aalborg University*, (2017): 7, https://projekter.aau.dk/projekter/files/260382844/Complete_thesis.pdf
74. Diržytė, Aistė ir Patalpas, Aleksandras. „Terorizmo sociopsichologiniai ypatumai“. *Jurisprudencija* 38, 30 (2003): 36, https://www.researchgate.net/publication/273002821_TERORIZMO_SOCIOPSICHOLOGINIAI_YPATUMAI
75. Gaižauskaitė, Inga ir Natalija Valavičienė. *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2016.
76. Michalska-Warias, Aneta. „Fighting terrorism in polish criminal law – the influence of EU legislation“. Repozytorium. Žiūrėta 2019 m. kovo 19 d., https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/2027/1/BSP_10_2011_Michalska-Warias.pdf
77. Paukštė, Arūnas. „Pagrindinės šiuolaikinio terorizmo ideologinės kryptys“. *Jurisprudencija* 68, 60 (2005): 83-90.
78. Paukštė, Arūnas. „Terorizmo sąvoka“. *Jurisprudencija* 59, 51 (2004): 68-80.
79. Švedas, Gintaras. „Europos sąjungos teisės įtaka Lietuvos baudžiamajai teisei“. ISSN 1392, 1274 (2010): 74
80. Vasiliauskienė, Violeta. „Kova su terorizmu tarptautinės humanitarinės teisės kontekste“ Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2014. http://vddb.laba.lt/obj/LT-eLABa0001:E.02~2008~D_20080408_100358-80646

81. Žukauskienė, Rita. „Kokybiniai ir kiekybiniai metodai“, Elaba, žiūrėta 2019 kovo 28 d., <http://rzukausk.home.mruni.eu/wp-content/uploads/kokybiniai-ir-kiekybiniai-tyrimai1.ppt>

Kiti dokumentai:

82. „Action plan to strengthen the European response to travel document fraud“. Europos Komisija. Žiūrėta 2019 vasario 12 d., [https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-security/legislative-documents/docs/20161208/communication_](https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-security/legislative-documents/docs/20161208/communication_-_action_plan_to_strengthen_the_european_response_to_travel_document_fraud_en.pdf)

[_action_plan_to_strengthen_the_european_response_to_travel_document_fraud_en.pdf](https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-security/legislative-documents/docs/20161208/communication_-_action_plan_to_strengthen_the_european_response_to_travel_document_fraud_en.pdf)

83. „Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo 2, 5, 7, 9, 10, 11, 14, 16, 17, 18, 19, 20 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir įstatymo papildymo 141 straipsniu įstatymo projekto“. E-seimas. Žiūrėta 2019 kovo 27 d., <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=11dyhevyrl&documentId=TAIS.463381&category=TAK>

84. „Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures Lithuania Fifth Round Mutual Evaluation Report“. FATF. Žiūrėta 2019 kovo 27 d., <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer-fsr/Moneyval-Mutual-Evaluation-Report-Lithuania-2018.pdf>

85. „Basic Human Rights Reference Guide: Conformity of National Counter-Terrorism Legislation with International Human Rights Law“. CTITF. Žiūrėta 2019 kovo 31 d., <https://www.ohchr.org/EN/newyork/Documents/CounterTerrorismLegislation.pdf>

86. „Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council *Eleventh progress report towards an effective and genuine Security Union*“. Europos Komisija. Žiūrėta 2019 kovo 9 d., https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-security/20171018_eleventh_progress_report_towards_an_effective_and_genuine_security_union_en.pdf

87. „Criminal procedural laws across the European Union – A comparative analysis of selected main differences and the impact they have over the development of EU legislation“. EP. Žiūrėta 2019 kovo 30 d., [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604977/IPOL_STU\(2018\)604977_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604977/IPOL_STU(2018)604977_EN.pdf)

88. „EU and Member States’ policies and laws on persons suspected of terrorism-related crimes“. European Parliament’s Policy Department for Citizens’ Rights and Constitutional Affairs. Žiūrėta 2019 kovo 9 d.,

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/596832/IPOL_STU\(2017\)596832_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/596832/IPOL_STU(2017)596832_EN.pdf)

89. „Europos Parlamento rekomendacija Tarybai dėl derybų siekiant susitarimo su Jungtinėmis Amerikos Valstijomis dėl Keleivių duomenų įrašų (PNR) informacijos naudojimo siekiant užkirsti kelią terorizmui ir tarptautinio masto nusikalstamumui, įskaitant organizuotą nusikalstamumą, ir siekiant kovoti su šiais reiškiniais“. Eur-lex. Žiūrėta 2019 vasario 10 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52006IP0354>

90. „Europos sąjungos tarybos 2016 m. birželio 6 d., veiksmų gairės 8437/2/16, skirtos keitimuisi informacija ir informacijos valdymui, įskaitant saveikumo sprendimus, stiprinti“. ES OL 9368 (2016). <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9368-2016-REV-1/lt/pdf>

91. „Guidelines for Addressing the Threats and Challenges of “Foreign Terrorist Fighters” within a Human Rights Framework“. OSCE. Žiūrėta 2019 kovo 22 d., <https://www.osce.org/odihr/393503?download=true>

92. „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai: Didesnė apsauga, naujos galimybės. Komisijos gairės dėl tiesioginio Bendrojo duomenų apsaugos reglamento taikymo nuo 2018 m. gegužės 25 d.“. Eur-lex. Žiūrėta 2019 kovo 30 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=COM:2018:43:FIN>

93. „Komisijos rekomendacija dėl veiksmingų kovos su neteisėtu turiniu internete priemonių“. Europos Komisija. Žiūrėta 2019 kovo 21 d., http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-18-1170_lt.pdf

94. „Komisijos rekomendacija dėl veiksmingų kovos su neteisėtu turiniu internete priemonių“. Europos Komisija. Žiūrėta 2019 kovo 29 d. europa.eu/rapid/press-release_MEMO-18-1170_lt.pdf

95. „Kovos su teroristų finansavimu stiprinimo veiksmų planas“. Europos Komisija. Žiūrėta 2019 vasario 28 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016DC0050&from=LT>

96. „Lietuvos Respublikos Nacionalinis pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikos vertinimas“. FNNT. Žiūrėta 2019 kovo 27 d., http://www.fnnt.lt/data/public/uploads/2016/10/d2_nrv2015.pdf

97. „Lietuvos Respublikos seimo kontrolieriaus pažyma dėl x skundo prieš Migracijos departamentą prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos“. Žiūrėta 2019 kovo 22 d., <http://migracija.lrv.lt/uploads/migracija/documents/files/Teis%C4%97/Seimo%20kontrolieri%C5%B3%20pa%C5%BEymos/13484-pazyma-del-skundo-pries-migracijos-departamenta-prie-lietuvos-respublikos-vidaus-reikal-ministerijos.pdf>

98. „Plenary insights december 2018 Findings and recommendations of the special Committee on Terrorism“. EP, <http://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2018/plenary-december-2018/en-plenary-insights-december-2018.pdf>
99. „Prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos politikos įgyvendinimo vertinimas ir integracijos procesų stebėseną“ projekto ataskaita. CES. Žiūrėta 2019 kovo 23 d., <http://www.ces.lt/wp-content/uploads/2013/01/Baigiamoji-ataskaita1.pdf>
100. „Review on vehicle barrier protection guidance“. JRC. Žiūrėta 2019 vasario 19 d., <http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC109289/kjna28938enn.pdf>
101. „Revised EU Strategy for Combating Radicalisation and Recruitment to Terrorism“. Council of the European Union. Žiūrėta 2019 kovo 21 d., <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9956-2014-INIT/en/pdf>
102. „Specialiųjų tyrimų tarnybos antikorpucinio vertinimo išvada dėl vizų išdavimo ar atsisakymo jas išduoti, jų pratęsimo ar atsisakymo jas pratęsti, jų panaikinimo“. E-seimas. Žiūrėta 2019 kovo 23 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/947b89a0df3e11e782d4fd2c44cc67af?jfwid=-810vwyga1>
103. „Statutory documents“. COE. Žiūrėta 2019 kovo 26 d., https://www.coe.int/en/web/moneyval/moneyval-brief/statutory_documents
104. „Terrorism“. EŽTT. Žiūrėta 2019 kovo 3 d., https://www.echr.coe.int/Documents/COURTalks_Terr_Talk_ENG.PDF
105. „The European Union’s Policies on Counter-Terrorism Relevance, Coherence and Effectiveness“. Europos Parlamento Vidaus strategijos generalinio direktorato strategijos departamentas. Žiūrėta 2019 sausio 28 d., [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/583124/IPOL_STU\(2017\)583124_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/583124/IPOL_STU(2017)583124_EN.pdf)
106. „The FATF Recommendations“. FATF. žiūrėta 2019 kovo 26 d., <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf>
107. Europos Vadovų Taryba. „Europos Vadovų Taryba 2014 m. gruodžio mėn.–2016 m. balandžio mėn“ (Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2016), 21.

Straipsniai internete ir interneto svetainėse:

108. „Plečiamas kriminalinės žvalgybos informacijos mainų tinklas“. LKPB. Žiūrėta 2019 kovo 30 d. <http://lkpb.policija.lrv.lt/lt/naujienos/pleciamas-kriminalines-zvalgybos-informacijos-mainu-tinklas>

109. „A Europe that protects: Countering terrorist content online“. Europos komisija. Žiūrėta 2019 vasario 16 d. https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/soteu2018-factsheet-terrorist-content_en_0.pdf
110. „Baltijos ir JAV ekspertai stiprina bendradarbiavimą tvarkant ir keičiantis keleivių duomenimis“. Lietuvos policija. Žiūrėta 2019 kovo 22 d. <https://policija.lrv.lt/lt/naujienos/baltijos-ir-jav-ekspertai-stiprina-bendradarbiavima-tvarkant-ir-keiciantis-keleiviu-duomenimis>
111. „Chronologija: užsienio teroristai kovotojai ir neseniai įvykdyti teroristiniai išpuoliai Europoje“. Europos Vadovų taryba, Europos Sąjungos taryba. Žiūrėta 2019 vasario 12 d. <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/fight-against-terrorism/foreign-fighters/history-foreign-fighters/>
112. „Europos Komisija imasi veiksmų: su radikalėjimu bus kovojama baudžiamosios teisės sistema“. Europos Komisija. Žiūrėta 2019 vasario 16 d. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5861_lt.pdf
113. „Europos nuosprendžių registrų informacinė sistema (ECRIS). Taryba susitarė dėl pozicijos“. Consilium. Žiūrėta 2019 kovo 30 d. <https://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2017/12/08/european-criminal-records-information-system-ecris-council-agrees-its-position/>
114. „Europos Parlamentas griežtina ES išorės sienų kontrolę“. Pranešimas spaudai. Žiūrėta 2019 kovo 24 d. <http://www.europarl.europa.eu/news/lt/press-room/20170210IPR61804/europos-parlamentas-grieztina-es-isores-sieniu-kontrolė>
115. „FNTT praplečia galimybes kontroliuoti galimą pinigų plovimą“. FNTT. Žiūrėta 2019 kovo 27 d. <http://fntt.lt/lt/naujienos/naujienu-archyvas/fntt-praplecia-galimybes-kontroliuoti-galima-pinigu-plovima/2755>
116. „Geresnė asmens tapatybės dokumentų apsauga. Taryba susitarė dėl savo pozicijos“. ES Taryba. Žiūrėta 2019 vasario 16 d. <https://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2018/11/14/better-security-for-id-documents-council-agrees-its-position/>
117. „How Do We Prove Our Marriage Is Real?“. Boundless. Žiūrėta balandžio 6 d. <https://www.boundless.com/immigration-resources/how-do-we-prove-our-marriage-is-real/>
118. „Infografikas. Siekiant saugesnės Europos: dalijimasis informacija“. ES Taryba. Žiūrėta 2019 kovo 30 d., <https://www.consilium.europa.eu/lt/infographics/making-europe-more-secure-sharing-information/>
119. „Įregistruotos religinės organizacijos“. Lietuvos statistikos departamentas. Žiūrėta 2019 kovo 28 d. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R0162#/>

120. „Isolating terrorists in jail hardens extremist beliefs, prisons study finds“. Theguardian. Žiūrėta 2019 kovo 30 d. <https://www.theguardian.com/australia-news/2018/dec/18/isolating-terrorists-in-jail-hardens-extremist-beliefs-prisons-study-finds>
121. „Įvykiai, sukretę Lietuvą. O jei lietuvis būtų iššaudęs lenkų kaimą?“. Delfi. Žiūrėta 2019-03-26. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/ivykiai-sukrete-lietuva-o-jei-lietuvis-butu-issaudes-lenku-kaima.d?id=47070021>
122. „Kasčiūnas: siekiama apriboti pusiau automatinių ginklų įsigijimą lojaliems piliečiams“. Delfi. Žiūrėta 2019 m. kovo 23 d. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/kasciunas-siekiamo-apriboti-pusiau-automatiniu-ginklu-isigijima-lojaliems-pilieciams.d?id=77829747>
123. „Keitimasis informacija užtikrins daugiau saugumo: Taryba susitarė dėl įgaliojimų vykdyti derybas dėl sąveikumo“. ES Taryba. Žiūrėta 2019 kovo 30 d. <https://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2018/06/14/improving-security-through-information-sharing-council-agrees-negotiating-mandate-on-interoperability/>
124. „Kova su neapykantos kurstymu internete. ES elgesio kodeksas užtikrina spartų reagavimą“. Europos Komisijos pranešimas spaudai. Žiūrėta 2019 kovo 3 d. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-19-805_Lt.pdf
125. „Kova su terorizmu“. URM. Žiūrėta 2019 kovo 25 d. <https://www.urm.lt/default/lt/uzsienio-politika/uzsienio-politikos-prioritetai/lietuvos-saugumo-politika/kova-su-terorizmu>
126. „Kriminalinė policija stiprina kibernetinių grėsmių valdymo pajėgumus“. LKPB. Žiūrėta 2019 kovo 22 d. <http://lkpb.policija.lrv.lt/lt/naujienos/kriminaline-policija-stiprina-kibernetiniu-gresmiu-valdymo-pajegumus>
127. „Lietuvos pareigūnai tiria terorizmo finansavimo schemą, kurioje minima ir lietuviška įmonė“. Delfi. Žiūrėta 2019 kovo 27 d. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/lietuvos-pareigunai-tiria-terorizmo-finansavimo-schema-kurioje-minima-ir-lietuviska-imone-56-1095112>
128. „Nuomonė apie Lietuvoje gyvenančius ir į Lietuvą atvykstančius imigrantus“. CES. Žiūrėta 2019 kovo 23 d. <http://www.ces.lt/2009/12/nuomone-apie-lietuvoje-gyvenancius-ir-i-lietuva->
129. „Practice Relating to Rule 2. Violence Aimed at Spreading Terror among the Civilian Population“. International Humanitarian Law Database. Žiūrėta 2018 rugsėjo 15 d. https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v2_rul_rule2
130. „Prieglobstį Lietuvoje gavusių užsieniečių integracija: teisinis reguliavimas ir situacija“. EMN. Žiūrėta 2019 kovo 23 d., <http://emn.lt/wp-content/uploads/2015/01/Studija-LT.pdf>
131. „Punished without trial: the use of administrative control measures in the context of counter-terrorism in France“. Amnesty international. Žiūrėta 2019 kovo 30 d. <https://www.amnesty.nl/content/uploads/2018/11/Punished-without-trial-The-use-of-administrative-control-measures-in-the-context-of-counter-terrorism-in-France.pdf?x43474>

132. „Schengen Information System“, Europos Komisija. Žiūrėta 2019 vasario 16 d. https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen-information-system_en
133. „Schengen Information System“. EDPS. Žiūrėta 2019 balandžio 5 d. https://edps.europa.eu/data-protection/european-it-systems/schengen-information-system_en
134. „Secure Information Exchange Network Application (SIENA)“. Europol. Žiūrėta 2019 balandžio 5 d. <https://www.europol.europa.eu/activities-services/services-support/information-exchange/secure-information-exchange-network-application-siena>
135. „Security Union: Commission proposes to reinforce the Schengen Information System to better fight terrorism and cross-border crime“. Europos Komisija. Žiūrėta 2019 vasario 16 d. https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen-information-system_en
136. „Sinonimai“. ABCThesaurus. Žiūrėta 2019 kovo 18 d. http://lithuanian.abcthesaurus.com/browse_synonyms/synonyms_for_visuomenei.html
137. „Startuoja „Švarus internetas“: praneškite apie neteisėtą ar žalingą turinį internete“. *15min.* Žiūrėta 2019 kovo 21 d. <https://www.15min.lt/mokslasit/straipsnis/technologijos/startuoja-svarus-internetas-praneskite-apie-neteiseta-ar-zalinga-turini-internete-646-1097532>
138. „Teisinė informacija“. Švarus internetas. Žiūrėta 2019 kovo 21 d. <https://www.svarusinternetas.lt/teisine-informacija/8>
139. „Terorizmas“. Šilalės rajono savivaldybė. Žiūrėta 2019 kovo 31 d. <http://mail.silale.lt/nlt/layout/set/print/Civiline-sauga/Terrorizmas>
140. „Teroro išpuolis Naujojoje Zelandijoje: žudikas taikėsi į musulmonus“. Alfa. Žiūrėta 2019 kovo 20 d. <https://www.alfa.lt/straipsnis/50376892/teroro-ispulis-naujojoje-zelandijoje-zudikas-taikesi-i-musulmonus>
141. „Terrorist content online: Council adopts negotiating position on new rules to prevent dissemination“. ES Taryba. Žiūrėta 2019 vasario 16 d. <https://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2018/12/06/terrorist-content-online-council-adopts-negotiating-position-on-new-rules-to-prevent-dissemination/>
142. „The EU Code of conduct on countering illegal hate speech online“. Europos Komisija. Žiūrėta 2019 balandžio 5 d. https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/countering-illegal-hate-speech-online_en
143. „The European Union counter-terrorism strategy“. ES taryba. Žiūrėta 2019 kovo 30 d. <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2014469%202005%20REV%204>

144. „Transparency report“. EU Internet Referral Unit. Žiūrėta 2019 vasario 25 d. <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/eu-internet-referral-unit-transparency-report-2017>
145. „U.S. Code § 2331 – Definitions“. Legal Information Institute. Žiūrėta 2018 rugsėjo 15 d. <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/2331>
146. „Various Definitions of Terrorism“. Arizona Department of Emergency and Military Affairs. Žiūrėta 2018 rugpjūčio 10 d. <https://dema.az.gov/sites/default/files/Publications/AR-Terrorism%20Definitions-BORUNDA.pdf>
147. „Web Constables give advice on the Internet“. Politsei- ja Piirivalveamet. Žiūrėta 2019 kovo 3 d. <https://www2.politsei.ee/en/nouanded/veebikonstaablid/>
148. „Who we are“. FATF. Žiūrėta 2019 kovo 26 d. <http://www.fatf-gafi.org/about/>
149. Ganor, Boaz. „Defining Terrorism – Is One Man’s Terrorist Another Man’s Freedom Fighter?“. International Institute for Counter-Terrorism. 2010 sausio 1 d. <https://www.ict.org.il/Article/1123/Defining-Terrorism-Is-One-Mans-Terrorist-Another-Mans-Freedom-Fighter#gsc.tab=0>
150. Račius, Egdūnas. „Skaitmeninis džihadas: musulmonų ekstremistų veikla virtualioje erdvėje“, Bernardinai. Žiūrėta 2019 kovo 21 d., <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2006-05-19-egdunas-racius-skaitmeninis-dzihadas-musulmonu-ekstremistu-veikla-virtualioje-erdveje/5304>

Kiti šaltiniai:

151. Bauer, Alain. „Terorizmo mutacijos“. Paskaita, skaityta Prancūzų institute Lietuvoje, Vilnius, 2017 rugsėjo 21 d.

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Kova su terorizmu Europos Sąjungoje yra vienas iš pagrindinių uždavinių užtikrinant piliečių saugumą. Valstybėms narėms tenka atsakomybė neatsilikti nuo keliamų teisinio reguliavimo ir prevencijos efektyvumo kriterijų, taip užtikrinant ne tik nacionalinį, bet ir kitų valstybių saugumą nuo terorizmo grėsmės. Šio magistro baigiamojo darbo tikslas – išanalizuoti ir įvertinti terorizmo prevencijos instrumentus, naudojamus Lietuvoje, išskirti problemines, tobulintinas teisinio reglamentavimo sritis. Šiuo tikslu lyginamos Europos Sąjungos strategijos kovai su terorizmu kryptys ir Lietuvoje vykdoma terorizmo prevencija. Magistro baigiamajame darbe pateikiama terorizmo prevencijos srityje dirbančių ekspertų nuomonė apie Lietuvoje naudojamų teisinių priemonių efektyvumą. Išskiriami teisinio reglamentavimo trūkumai ir siūlomi galimi jų sprendimo variantai, nauji terorizmo prevencijos instrumentai.

Reikšminiai žodžiai: terorizmas, kova su terorizmu, terorizmo prevencija, strategija kovai su terorizmu.

Fight against terrorism in the European Union is one of the key challenges for the security assurance for citizens. Member States have a responsibility to keep up with the criteria of legal regulation and effectiveness of terrorism prevention, thus ensuring not only national but also other countries security against the threat of terrorism. The aim of this master's thesis is to analyze and evaluate the tools of terrorism prevention used in Lithuania, distinguish problematic areas, areas of legal regulation to be improved. For this purpose, the European Union's counter-terrorism strategy directions and terrorism prevention in Lithuania are compared. The master's thesis presents the opinion of experts working in the field of terrorism prevention on the effectiveness of legal instruments used in Lithuania. Deficiencies in legal regulation are identified and possible solutions are proposed for them, as well as new tools for the prevention of terrorism.

Key words: terrorism, fight against terrorism, terrorism prevention, counter-terrorism strategy

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Kova su terorizmu jau kurį laiką yra viena iš Europos Sąjungos saugumo politikos kryptų. Pastaruoju metu įvykę teroro aktai Europoje privertė dažniau atnaujinti Europos Sąjungos strategiją kovai su terorizmu, reaguojant į kintančias grėsmės formas. Lietuva, kaip Europos Sąjungos narė, turi užtikrinti, kad nacionalinis terorizmo prevencijos teisinis reguliavimas atitiktų ES keliamus standartus. Tai svarbu ne tik dėl nacionalinio, bet ir dėl kitų valstybių narių saugumo.

Šiame magistro baigiamajame darbe analizuojama terorizmo prevencija ir teisinis reguliavimas Lietuvoje Europos Sąjungos standartų kontekste. Darbas orientuotas į kovos su terorizmu problemines sritis, sukurtus terorizmo prevencijos teisinius instrumentus, siekiant įvertinti, ar Lietuvoje visose srityse skiriamas pakankamas dėmesys šiai grėsmei, nustatyti teisinio reglamentavimo trūkumus. Šiuo tikslu buvo analizuojama terorizmo sąvokos problematika, ES terorizmo prevencijos kryptys, probleminės sritys. Nustačius ES terorizmo prevencijos kryptis, buvo analizuojamas terorizmo prevencijos teisinis reguliavimas Lietuvoje, lyginant jo atitiktį ES standartams. Buvo atliktas kokybinis tyrimas, siekiant nustatyti problemines sritis praktinėje veikloje ir tobulintinas teisinio reglamentavimo sritis. Pirmoje magistro baigiamojo darbo dalyje nagrinėta terorizmo sąvokos problematika ir prieita prie išvados, jog dėl vyraujančių skirtingų požiūrių ir interesų tikslinga formuoti teisinę terorizmo sąvoką bendruomenėje su harmonizuota teisine sistema, pavyzdžiui, ES. Antroje dalyje nagrinėtos ES terorizmo prevencijos kryptys, teisės aktų kaita. Nustatyta, kad nuo pat ES strategijos kovai su terorizmu kryptys keitėsi minimaliai, nors buvo reaguojama į naujas terorizmo formas – užsienio kovotojus, saviradikalizaciją, migracijos kontrolės spragas ir naujus terorizmo finansavimo būdus. Vis labiau griežtinamos terorizmo prevencijos priemonės, o tai kartais prieštarina žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo ir proporcingumo principo kontekste. Trečioje dalyje buvo analizuojamas terorizmo prevencijos teisinis reglamentavimas Lietuvoje, pristatomi empirinio tyrimo rezultatai. Išskirtinos probleminės sritys – migracijos kontrolės teisinio reglamentavimo trūkumai, leidžiantys vykti „pilkajai migracijai“, teisinio aiškumo nebuvimas radikalizacijos prevencijos srityje ir teisės aktuose, reglamentuojančiuose kai kurių terorizmo prevenciją įgaliotų vykdyti institucijų veiklą. Empiriniu tyrimu atskleistas teisinio apibrėžtumo ir naujų terorizmo prevencijos teisinių instrumentų poreikis.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

The fight against terrorism has long been one of the European Union's security policies. The recent terrorist attacks in Europe have made it more frequent to renew the European Union's counter-terrorism strategy in response to changing forms of terrorism threat. As a member of the European Union Lithuania must ensure that the national legal framework for the prevention of terrorism is in line with EU standards. This is important not only for national security but also for other Member States.

This master's thesis analyzes terrorism prevention and legal regulation in Lithuania in the context of European Union standards. The work focuses on the problematic areas of counter-terrorism, legal instruments for the prevention of terrorism, in order to assess whether in all areas Lithuania pays sufficient attention to this threat and to identify the shortcomings of legal regulation. For this purpose, the concept of terrorism, trends in EU terrorism prevention, problem areas was analyzed. Following the establishment of EU anti-terrorism policies, the legal regulation of terrorism prevention in Lithuania was analyzed and compared with EU standards. A qualitative research was carried out to identify problem areas in practice and legal regulation areas to be improved. The first part of the Master's thesis deals with the concept of terrorism and concludes that due to the prevailing different attitudes and interests, it is expedient to form a legal concept of terrorism in the community with a harmonized legal system such as the EU. The second part examines the trends of EU terrorism prevention and changes in legislation. It has been found that since the EU's strategy to combat terrorism, trends have changed minimally, although there was new forms of terrorism which have been reacted to - foreign fighters, self-radicalization, gaps in migration control and new ways of financing terrorism. Terrorist prevention measures are becoming increasingly stringent, which sometimes are contradictory in the context of respect for human rights and freedoms and the principle of proportionality. In the third part the legal regulation of terrorism prevention in Lithuania was analyzed and the results of empirical research were presented. The problematic areas are the shortcomings of legal regulation of migration control, allowing for "gray migration", also the lack of legal transparency in the field of radicalization prevention and the legislation regulating some of the institutions authorized to execute terrorism. Empirical research revealed the need for more definition and legal instruments for preventing terrorism.

PRIEDAI

1 priedas

INTERVIU PLANAS

Esu Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo akademijos studentas. Rašau magistro baigiamąjį darbą apie terorizmo prevenciją, teisinį reguliavimą Lietuvoje ES standartų kontekste. Dėl šio tikslo atlieku terorizmo prevenciją ir tyrimą įgaliotų vykdyti institucijų, šioje srityje dirbančių pareigūnų / darbuotojų interviu. Interviu anoniminis, pareigūnas nebus identifikuojamas, pateikiant duomenų analizę, nebus iššifruota jo priklausomybė institucijai (bus laikomasi etikos reikalavimų). Tokiu būdu užtikrinamas konfidencialumas, o iš respondentų tikimasi atviros, subjektyvios, tačiau darbo patirtimi paremtos nuomonės.

Atsižvelgiant į tai, kad detali informacija apie terorizmo prevenciją vykdančių institucijų darbo metodus nėra viešinama, atsakymai, kuriais galimai būtų atskleista valstybės ar tarnybos paslaptį sudaranti informacija, – nerekomenduotini. Taip pat turi būti laikomasi principo *būtina žinoti*. Jei tokia informacija būtų išsakyta, atsižvelgiant į respondento nuomonę, ji nebūtų įtraukiama į tyrimo duomenis arba būtų užšifruojama. (Pokalbio metu bus derinama, kokią informaciją galima viešinti).

KLAUSIMAI:

1. Kiek laiko dirbate terorizmo prevencijos / kovos su terorizmu srityje (paaiškinti, kokia tai sritis)?
2. Papasakokite, kokius pokyčius pastebėjote padalinio veikloje per Jūsų darbo laikotarpį? (Pokyčiai darbo metodikoje, teigiami ir neigiami pokyčiai, tendencijos).
3. Papasakokite, su kokiais iššūkiais susiduriate darbe?
4. Papasakokite, kiek galima, apie naudojamas bendradarbiavimo formas tarptautiniu ir nacionaliniu lygmenimis, Jūsų nuomone, tobulintinas sritis, gerąją praktiką.
5. Jūsų nuomone, ar ES strategijos kovai su terorizmu kaita turėjo įtakos Jūsų institucijos veiklai? (Paaiškinti atsakymą).
6. Jūsų nuomone, kas tobulintina LR teisės sistemoje, siekiant efektyviau vykdyti terorizmo prevenciją, išlaikant ES keliamus standartus?

Atsižvelgiant į atsakymus, bus užduodami tikslinantys, perspektyvą plečiantys klausimai.

Instrumentas suderintas, empirinį tyrimą vykdyti leidžiu

Docentas dr. Gediminas Bučiūnas

Interviu protokolas Nr. 7 (pavyzdys)**Respondentas R7**

Data: 2019-03-13

1. Kiek laiko dirbate terorizmo prevencijos / kovos su terorizmu srityje (paaiškinti, kokia tai sritis)? Dirbu 3 metus. Prevencija – pokyčių stebėjimas. Dirbame, kol „kažkas“ atsitinka, po to informaciją pateikiama kompetentingai institucijai. Yra numatyti aiškūs žingsniai, ką ir kaip reikia daryti atliekant stebėjimą. Didelis dėmesys tam tikrų asmenų grupei. (Dalis informacijos neviešintina dėl galimo institucijos identifikavimo).

2. Papasakokite, kokius pokyčius pastebėjote padalinio veikloje per Jūsų darbo laikotarpį? (Pokyčiai darbo metodikoje, teigiami ir neigiami pokyčiai, tendencijos). Atsirado naujos su terorizmu susijusios grėsmės, nauji būdai. Dėl to institucija taip pat keitė savo metodus, priemones. Dirbu tik 3 metus, dėl to negaliu papasakoti apie pokyčius, kurie įvyko prieš tai.

3. Papasakokite, su kokiais iššūkiais susiduriate darbe? Vykdyti veiksmingą prevenciją yra sunku, kaip minėta, tai daugiau stebėjimas. Nėra galimybės taikyti „kažkokias“ kitas priemones. Nuolatos reikia vertinti galimas grėsmes, Lietuvoje nėra pakankamai praktikos kovojant su šiuo reiškiniu, taip pat ir teismų praktikos. Šiuo metu identifikavimas yra iššūkis, paaiškėja vis nauji veiklos metodai ir formos. (Dalis informacijos neviešintina dėl galimo institucijos identifikavimo, tarnybos paslapties atskleidimo).

4. Papasakokite, kiek galima, apie naudojamas bendradarbiavimo formas tarptautiniu ir nacionaliniu lygmenimis, Jūsų nuomone, tobulintinas sritis, gerąją praktiką. Bandoma kurti bendrus kriterijus su užsienio partneriais, kaip identifikuoti, aptikti vienokias ar kitokias su terorizmu susijusios veiklos formas, remiantis bendra praktika, kuriame požymių rinkinius. Nors aiškių kriterijų nėra, yra tam tikros indikacijos. Su užsienio partneriais taip pat vyksta keitimasis informacija. Jei užsienio partneriai atlieka tyrimą ir paaiškėja, kad jis galimai aktualus Lietuvai – mes visada įtraukiami. Šioje srityje trūkumų nėra. Aktyviai bendraujame ir su kitomis LR institucijomis, kartais tyrimai / patikrinimai vykdomi kartu, keičiamasi informacija, kitokia pagalba. (LR institucijos ir jų indėlis prie aprašomos terorizmo prevencijos veiklos nedetalizuojamos dėl galimo institucijos atskleidimo).

5. Jūsų nuomone, ar ES strategijos kovai su terorizmu kaita turėjo įtakos Jūsų institucijos veiklai? (Paaiškinti atsakymą). ES šiuo metu kuria terorizmo prevencijos sričiai svarbias struktūras, kurios aktualios ir mums, tačiau jos dar kuriamos. ES kriterijai ir požiūris į kovą su terorizmu veikia teigiamai, daro įtaką politinei valiai Lietuvoje plėtoti šią sritį. Terorizmo grėsmės formos, pasireiškiančios ES valstybėse narėse, savaime suprantama, turi įtakos ir

Lietuvai. Tiesa, sakyčiau, kad ES strategijoje trūksta proaktyvumo – priemonių šalinti grėsmei, kai ji dar neatsirado, tuo labiau kad kai kurias iš jų įmanoma numatyti.

6. Jūsų nuomone, kas tobulintina LR teisės sistemoje, siekiant efektyviau vykdyti terorizmo prevenciją, išlaikant ES keliamus standartus? *Yra viena sritis Lietuvoje, kurioje gausu teisinio reglamentavimo spragų, leidžiančių asmenims apeiti kontrolės sistemą. Sugalvojamos schemas, kuriomis pasinaudojus galima tai padaryti. Nei mūsų, nei kitos institucijos nieko negali padaryti, nes nėra tinkamo teisinio reglamentavimo. Teisinė sistema taip pat apriboja institucijos galimybes, kai asmuo jau pasinaudoja įstatymų spragomis, mes nieko negalime padaryti dabartinėmis teisinėmis priemonėmis. Tiesa, ES šiuo metu rengia galimas papildomas priemones šioje srityje, kurios išspręs kai kurias problemas, tačiau kai kurios problemos – išimtinai tik nacionalinės teisės. (Dalis informacijos neviešintina dėl galimo institucijos identifikavimo).*

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2019 - -
Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Viešojo saugumo akademijos, Teisės ir policijos veiklos studijų programos studentas, Matas Vijeikis, patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „Terorizmo prevencija ir teisinis reguliavimas Lietuvoje Europos Sąjungos standartų kontekste“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

Matas Vijeikis